

politic'
ZATVORENIK

GODINA XXII. - TRAVANJ 2012. CIJENA 15 KN

BROJ **241**

**Nepočudna
slova i
zabranjeni
nadnevci**

**Hrvatski
nacionalizam
uoči Drugoga
svjetskog rata**

**Živan Kuveždić
na saslušanju
pred UDB-om**

**Smrt
Kavranova
suborca**

**Dr. Franjo
Tuđman danas**

**Dokumenti,
sjećanja i
svjedočenja**

politički
ZATVORENIK
GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Alfred Obranić, Ljubomir Brdar,
Vladimir Mrkoci, Višnja Sever

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;

prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kad Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: 416446-7101 S.W.I.F.T.
Code VBCRHR22 kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i pretplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

VIDIMO SE NA UDBINI!

U protekla dva desetljeća proslavljali smo Dan hrvatskih političkih uznika na mjestima obilježenih životom i djelom Zrinskih i Frankopana, smatrajući Petra Zrinskog i Frana Krstu Frankopana prvim hrvatskim političkim uznicima, a nadnevak njihova smaknuća uzimajući za dan kada ćemo se svake godine okupiti na svetoj misi i prigodnom slovu. I bi tako.

Nakon mnogih putovanja diljem Lijepe naše, od ove godine našli smo smiraj u Crkvi hrvatskih mučenika na Udbini, zemljopisnom središtu Hrvatske, mjestu i spomeniku zahvalnosti svim znamenim kao i bezimenim mučenicima našega naroda, koji su stradali od stoljeća sedmog tijekom čitave naše povijesti bremenite ratovima i križnim putovima.

Vjerujem da nema našeg člana ni čitatelja koji nije u novije vrijeme barem jedanput zastao na Udbini u prolazu ili u rujnu povodom Dana Hrvatskih mučenika i pomislio kako je Udbina pravo mjesto, kao stvoreno da se podigne crkva u počast svim našim mučenicima, svim našim žalostima, crkva dostojava da zamjeni stotine srušenih tijekom povijesti koja nam nije bila naklonjena, a do crkve grob svima onima koji nisu imali pravo na grob, čije kosti trunu po jamama Slovenije, Hrvatske i bilo gdje u svijetu, crkva koja simbolizira naše vjekovno postojanje na ovim prostorima i korijene iz kojih smo nikli i, dakako, crkva kao hram Božji.

Krbava i samo naselje Udbina na kojem je izgrađena Crkva hrvatskih mučenika bila je svjedok tragične Krbavske bitke 9. rujna 1493., to je mjesto iz kojeg su u noći 12./13. prosinca 1942. protjerani svi Hrvati bez dozvole da se ikad vrate na svoja vjekovna ognjišta. Svakodnevni život je normalna preokupacija svakog čovjeka pa tako i nas, ostarjelih bivših političkih uznika.

I mi smo zabrinuti zbog gospodarskih problema, nezaposlenosti i općeg siromaštva, sumorne svakodnevnice bez signala koji bi navijestili svjetlo na kraju tunela. No, imamo li pravo na malodušnost samo zato što se zbog loše gospodarske situacije teže preživljava?

Pripremajući se za odlazak na Udbinu, prisjetimo se onih u čiju čast je posvećena Crkva hrvatskih mučenika, onima kojima nije bilo uskraćeno pravo na bolji život, nego uopće pravo na život. Sjetimo se onih koji su davne 1493. izginuli podno Udbine, poginulih u nečijim tuđim bitkama kod Bistrice Lesne ili na Piavi, protjeranih Udbinjana koji su u prosincu 1942. po cijoj zimi tražili spas u bijegu, napustivši svoje zapaljene domove, onih do gola svučenih i poniženih prije nego što su završili u grotlu Kočevskoga Roga, Jazovke ili Hude jame, masakriranih u Škabrnji, Četekovcima, Voćinu ili Ovčari.

Zahvaljujući njima, kao i braniteljima iz Domovinskog rata, ostvarili smo neovisnu, vlastitu državu u najljepšem kutku planeta Zemlje, a živimo razmjerno umijeću kojim se upravlja vlastitim domom. Dakle, imamo vlast kakvu zaslužujemo i živimo toliko kvalitetno, koliko znamo upravljati ogromnim bogatstvom od Boga danim. Uvjeren sam, da je jedan od izlaza iz trenutne krize - samo мало optimizma. Bez optimizma ne bi bilo niti Crkve hrvatskih mučenika. Vjerom i optimizmom počasnog člana naše udruge, biskupa dr. Mile Bogovića, u proteklih sedam godina na ruševinama nekadašnje crkve stvoreno je veličanstveno djelo koje će svijetliti s udbinske uzvisine preko Krbavskog polja diljem Hrvatske dok nas bude.

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

Slika na koricama:

Gospic, nekadašnja župna crkva, danas
katedrala Navještenja Blažene Djevice Marije,
oštećena u velikosrpskoj agresiji 1991. godine.

NIJE PRAVAŠTVO ISTO ŠTO I EUROPSKA NOVA DESNICA!

Nije pravaštvo, kako obično nazivamo ideologiju hrvatskoga nacionalizma što su ju u drugoj polovici XIX. stoljeća oblikovali i kanonizirali dr. Ante Starčević i dr. Eugen Kvaternik, neka okamenjena misao niti skup citata koje bi sljedbenici te ideologije mogli zgodimice potezati, pa iz toga izvlačiti tobožnje pravo na jedino autentično tumačenje i zastupanje hrvatskih nacionalnih interesa. Jer, sva povijest pravaštva pokazuje njegovu slojevitost, razvitak i duhovno bogatstvo koje je, nema sumnje, uvelike pridonijelo cijepanju pravaških stranaka, nastanku bezbrojnih frakcija i neuspjelih pokušaja. No, uvijek je pravaštvo značilo misao slobode, osobne odgovornosti i kulturne odnosno vjerske snošljivosti i napretka.

Kad bi neka od grupacija koja je izvorno koketirala s pravaštvom izgubila ta obilježja, sama bi sebe izopćila iz pravaškoga misaonoga kruga. Ona bi prestajala biti pravaškom, unatoč tomu što se i dalje htjela zaogrtati tim imenom, svjesna njegove magnetske snage.

Upravo zbog te svoje otvorenosti i slobodarskoga duha, pravaštvo je pod svoj barjak uvijek privlačilo literarne i uopće kulturne pravake; upravo zbog svoje vjersko-kulturne snošljivosti pravaška je ideologija mogla hrvatskoj nacionalnoj misli privući nekato-like odnosno muslimane, pravoslavne i židove.

Bilo je u našoj povijesti puno stranaca koji su se drage volje odricali duhovne baštine u kojoj su se rodili, prigrlujući bez rezerve zemlju u kojoj žive, ali su praktično samo oni koji su k nama dolazili kroz pravaška vrata, postajali hrvatskim rodoljubima. Većina onih drugih bludila je po jugoslavenskim, sveslavenskim, kozmopolitskim stazama. Dok su prvi postajali prvoborcima hrvatskih težnja, drugi su se nerijetko pretvarali u janjičare naše slobode.

I uoči Drugoga svjetskoga rata i u njemu, svatko tko je htio mogao je – a može i danas, ako hoće – posve jasno vidjeti razliku između onih koji su odrasli i sazreli u pravaškom okruženju, i onih koji su kao skorojevići i lakaši pristupili nacionalističkom pokretu, vukući za svojim nogama vlastiti ideološki talog koji je u konačnici bacio Ijagu na najplemenitija nastojanja čitavoga jednog naraštaja.

Vremena se mijenjaju, ali načela ostaju ista. Zato je i danas, u svoj silnoj i suvišnoj galami oko tobožnjega «neofašističkog» skupa u Zagrebu, potrebno podsjetiti: pravaštvo na desnicu mogu svrstavati samo oni koji su zlonamerni ili oni koji su posve neučeni u nepomirljive razlike između pravaštva i ideološkoga konglomerata koji se prividno stapa u jedan tok što ga politolozi nazivaju europskom *Novom desnicom*.

To, dakako, ne znači da taj skup – ili bilo koji, pa i ideološki suprotstavljeni – valja zabranjivati ili nasiljem priječiti. Ideje se ne mogu suzbiti nasiljem, a upravo oni koji se pozivaju na demokratska načela, morali bi znati, primjerice, za odluku Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Lehideux and Isorni v. France*.

Nakon što je francuski sud osudio navodne «hvalitelje kolaboracionista», odnosno one koji su u lijepu svjetlu opisivali maršala Pétaina, Europski sud za ljudska prava konstatirao je u presudi od 23. rujna 1998. godine kako takve ideje mogu izazvati kontroverze i uznemiriti pojedine skupine ljudi – pa možda i većinu pučanstva – ali se sloboda izražavanja, zajamčena u okvirima iz čl. 10. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i sloboda, ne odnosi samo na općeprihvaćene ideje ili misli koje se smatraju nevažnim i neuvredljivima, nego se odnosi i na misli i ideje koje uznemiruju, šokiraju ili vrijedaju. To zahtijeva pluralnost društva, snošljivost i otvorenost bez koje nema demokracije.

Drugim riječima, zabrana tobože «neofašističkog» skupa bez ikakve je sumnje politički pogrješna. No, puno je važnije da je ona načelno nedopustiva, pače i skandalozna s demokratskoga gledišta. Ali to ne znači da je pravaštvo mjesto pod kišobranom *Nove desnice*: kad ga počne tamo tražiti, ono prestaje biti pravaštvom.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

USUSRET OBILJEŽAVANJU 30. TRAVNJA, DANA HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA
Ivan VUKIĆ

POTEMKINOVA HRVATSKA
Josip Ljubomir BRDAR

RAĐANJE EUROPE (XVII.)
Dr. Vjeko Božo JARAK

DR. IVO KORSKY:
O HRVATSKOM NACIONALIZMU
14

PROGLAŠENJE HRVATSKE DRŽAVE
OBILJEŽENO POKOLJEM HRVATA
Damir BOROVČAK

NAŠ NUTARNJI SVIJET (4)
Maja RUNJE, prof.

SAVJET LIJEČNIKA
Dr. med. Drina BLAŽEKOVIĆ-SOJČIĆ

KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (XIII.)
Mladen KALDANA

O PROGONU NJEMAČKE MANJINE U
TITOVOJ JUGOSLAVIJI
Dr. sc. Vladimir GEIGER

SPOMEN NA KAVRANOVA SUBORCA
SLAVKA VIDAČKOVIĆA
Ivan ANDELIĆ

ŽIVAN KUVEŽDIĆ – MINISTAR
NA SASLUŠANJU
*Dr. sc. Vladimir GEIGER &
Dr. sc. Suzana LEČEK*

O TUĐMANU, UZ DLAKU AKADEMSKIM
PODUZETNICIMA I POLITIČKIM TRGOVCIMA
.....
40
Tomislav JONJIĆ

PROTIV DOBROVOLJNE RADNE AKCIJE:
U SPOMEN NA NEDILJKA JURJEVIĆA
Bruno ZORIĆ, prof.

IN DIESER AUSGABE
47

IN THIS ISSUE
48

VERBA VOLANT...

TZV. PRIJATELJ HRVATA O BOMBARDIRANJU ZAGREBA (Uz brzojave čestitke predsjednika Josipovića i biskupa Komarice)

«No, da Dodik, koji se voli prikazivati kao mirotvorac, nije ni u ratu imao problema s mrtvima civilima i krikovima žrtava u Hrvatskoj, svjedoče i transkripti Haaškog suda. Naime, malo je poznato da je Dodik, danas veliki "prijatelj" Hrvata, aktivno podržavao napade na Zagreb 2. i 3. svibnja 1995., kada je poginulo šestero ljudi, a 205 ih je bilo teže ili lakše ranjeno. To je u svojoj nedavnoj opširnoj analizi otkrio, koristeći arhiv Haaškog suda, Međunarodni institut za bliskoistočne i balkanske studije (IFIMES) iz Ljubljane, koji redovito analizira događanja na Bliskom istoku i Balkanu, a članovi su mu bivši predsjednici nekadašnjih jugoslavenskih republika, zaposlenici Bijele kuće, savjetnici u NATO-u, veleposlanici i sveučilišni profesori. Vijest je prenesena u nekim medijima, a sada prvi put objavljujemo i transkript koji dokazuje Dodikovu beščutnost.

"Ono oko bombardovanja Zagreba, ja se slažem da je trebalo tući Zagreb, ali ne smijemo to reći, ako je to trebalo da kaže se, ne onaj način se prenijeti, to je morao da bude oprezan urednik koji je to pušto..." rekao je Dodik na trećoj izvanrednoj sjednici Narodne skupštine

Republike Srpske održanoj 23. i 24. svibnja 1995. godine pod predsjedavanjem osuđenika za ratne zločine **Momčila Krajišnika**.

Dodik je tako podržavao ubijanje civila u hrvatskoj metropoli, ali je tražio da se u medijima sakrije njegov stav i stav kolega iz skupštine. Dodik je svoj govor održao 20 dana nakon napada, znao je za žrtve i znao je da su pogodeni civilni ciljevi, i to Dom umirovljenika, HNK i dječja bolnica u Klaićevoj ulici, pa su to više njegove riječi skandalozne, navodi *Slobodna Dalmacija*.

(dnevnik.ba, Sarajevo, 11. travnja 2012., bos.)

*

KOJA SE TO MANJINA JUGOSLAVENSKIH PARTIZANA IPAK BORILA ZA HRVATSKU DRŽAVU?

«Udruga branitelja, invalida i udovica Domovinskog rata Podravke (UBIUDR) iznenadena je i ogorčena što u Javnom natječaju za prijave projekata Udruga branitelja, koji je ovih dana raspisalo Ministarstvo branitelja, uz ostalo se ističe da su ciljevi i prioriteti ovog natječaja, uz osztvarivanje prava branitelja i stradalnika Domovinskoga rata, i promicanje i očuvanje tradicije NOB-a. Na taj način Ministarstvo poziva i sve one Udruge koje promiču interes boraca antifašista NOB-a

i doprinose očuvanju tradicije NOB-a da će financirati i njihove aktivnosti do pola milijuna kuna, a one se odnose na: pomoći bolesnim i nemoćnim sudionicima NOB-a, pomoći u slučaju smrti članova njihovih obitelji, obilježavanje značajnih obljetnica iz NOB-a, uz tematske tribine i radionice, međunarodnu veteransku aktivnost, te nakladništvo na temu Narodno-oslobodilačke borbe.

Ako je to tako, a jest, onda se postavlja pitanje: zbog čega se u ova teška vremena moraju i trebaju iz fonda Ministarstva branitelja uzimati ionako nedostatna sredstva za rad i aktivnosti pojedinih Udruga iz Domovinskoga rata za financiranje aktivnosti boraca NOB-a, od kojih se većina borila za Jugoslaviju, a ne za slobodnu, samostalnu i neovisnu hrvatsku državu? Partizani, odnosno antifašisti i danas nose i uvažavaju partizansku crvenu zvijezdu petokraku, što se najbolje vidi na njihovim skupovima, poglavito u Kumrovcu, a mi smo se u vrijeme Domovinskoga rata borili i protiv te zvijezde, kao i protiv bivšeg komunističkog sustava u kojem je objavljeno nekoliko desetina tisuća knjiga o njihovoj borbi za slobodu, komunizam i veličanje kulta Josipa Broza. Sada opet, putem ovog natječaja, dobili su prigodu da im i Ministarstvo branitelja ponovno pomaže u objavljuvanju tih i takvih knjiga, jer što drugo osim toga ponovno mogu tiskati.

Ako već treba pomoći borce NOB-a onda neka Ministarstvo branitelja objavi i Registar, odnosno popis još živih sudionika tih događanja, pa da znamo koga to i koliko njih još zapravo pomažemo, jer s druge strane predstavnici boraca NOB-a neprestano prozivaju, omalovažavaju i falsificiraju doprinos hrvatskih branitelja u Domovinskom ratu.»

(Otvoreno pismo Ministarstvu branitelja, Mladen Pavković, predsjednik Udruge branitelja, invalida i udovica Domovinskog rata Podravke) •

Mladen Pavković

KRV NEDUŽNIH NE DA MIRA...

Zgranut inicijativom nazovi-povjesničara, točnije: čovjeka koji nije ništa istražio, niti je što napisao, ali se zato u *Geotechnici* pokazao stručnjakom za nekretnine (sve osobe bliske Stipi Mesiću su, zanimljivo, stručnjaci za nekretnine!), stanovačitoga **Danijela Ivina**, da Hrvatski sabor prestane biti pokroviteljem komemoracije u Bleiburgu, a jednako tako publikitetom koju je ta podmukla zamisao dobila u hrvatskim sredstvima javnog priopćavanja, hrvatski politički uznik **don Miljenko Babaić** uputio je na Veliki Petak sljedeće otvoreno pismo predsjednicima Sabora, Republike i Vlade:

«Nakon teške muke, izrugivanja i razapinjanja, Isus na križu kaže da je žedan. Čovjek bi dao vode, a nečovjek pruža još gorčine; ocat ili žuč. Nakon teških mučenja, smaknuća i proganjanja obitelji i unučadi nevinog pobijenih nakon rata - u miru, u Bleiburgu i na Križnim putovima, čovjek bi u svojoj Državi očekivao poštovanje (vode), a ne žuč i soljenje rana. Da, četnici i partizani su nerijetko žrtvama solili rane. Mnogo je primjera za koje po svojemu ocu zna gosp. Ivo Josipović. Sigurno to zna i gosp. Boris Šprem jer je bio spreman u Kumrovcu otvarati izložbu zločincu J. B. Titu koji je s partizanima i komunističkom partijom izvršio genocid nad hrvatskim narodom. Ako Vam, gospodo, pristaje tako radosno odgovarati na podmetanja i laži u pismu Danijela Ivina, očekujem i ja odgovor na ovo svoje pismo.

Godinama sam išao u Bleiburgu i hodaočastio na mnoga masovna stratišta u Sloveniji i Hrvatskoj. Živilo sam u inozemstvu i susreo mnoge preživjele s Križnog puta. Kao svećenik sam razgovarao s ljudima koji su prošli ta teška stradanja. Zar je danas potrebno izrugivati tu strašnu tragediju hrvatskog naroda? Jer, u Bleiburgu su ipak likvidirani ljudi. Austrijanac, čija je kuća odmah nadomak Bleiburškog polja, je svjedočio kako su partizani, kad su od Engleza preuzeли ljude koji su odložili oružje pred njegovom kućom, naočigled njegove obitelji oderali časnika hrvatske vojske kao upozorenje svima što ih čeka za neposluh. Nedaleko u šumi su dvije masovne grobnice zajedno s konjskim lešinama. Nedavno je to mjesto iskapano po nalogu odvjetništva i policije iz Klagenfurta. Već spomenuti Austrijanac je kasnije svjedočio kako partizani iska-

pali ta mjesta i ljudska trupla prevozili u Sloveniju.

Pogledajte primjer dr. Floriana Thomasa Rulitzu, kojemu UDBA danas prijeti u Austriji zbog tih svjedočanstava! Bilo bi vrijedno uzeti u obzir svjedočanstvo Ivana Otta, kao i svjedočanstva engleskih vojnika, ako već ne vjerujete Hrvatima. Je li potrebitno i dalje ostati nečovjek i zloči-

mnogi. Gospodo! Zar nije vrijeme za utvrđivanje žrtava Bleiburga i Križnog puta svih nacionalnosti? Ako znamo broj stradalih u Domovinskom ratu, vrijeme je za utvrđivanje svih istina i stradanja. Da, Gospodo, vrijeme je i za utvrđivanje stradanja u Jasenovcu. Vrijeme je otkrivanja svega što su u Jasenovcu učinile ustaše, kao i svega što je u logoru bilo nakon usada. A logor u Jasenovcu je dugo nakon njih i dalje bio mjesto stradanja. Vrijeme je da Hrvatski Sabor zatraži brisanje s popisa stradalih u Jasenovcu onih koji to jamačeno nisu; poput žrtava četnika iz Gata, Bitelića i sl.

Napokon, to je dužnost hrvatske države. Nema opravdanja za prijašnje hrvatske Vlade jer nažalost, i HDZ su preuzeeli bivši komunisti i s četnicima (Stanimirovićem i ostalima) nanosili tešku pogibelj hrvatskom narodu. Izgleda kako djeca i unuci masovnih ubojica i nakon Drugog svjetskog rata ustraju u lažnom opravdavanju svojih očeva i djedova, te tako davaju samo žuč i sol narodu. Nažalost, nije se dogodilo prvi put kroz hrvatsku povijest da u Hrvatskom saboru sjede ljudi nedostojni hrvatskog naroda (neki su dobili i nogu u stražnjicu). Očekujem da dobro promislite što je i zašto Bleiburg i iz kojega razloga Englezi ne dozvoljavaju otvaranje arhive. Judini srebrenjaci su prokleti, baš kao i sve u ljudskoj povijesti zarađeno na nevinoj krvi. Makar partizani/komunisti govorili kako ne vjeruju u Boga, svjedoci smo kako im krvave ruke ne daju mira.»

nac kao gospodin Danijel Ivin, pa onako sramotno govoriti laži i to još danas nakon otvaranja rudnika Barbarin rov kod Laškog u Sloveniji. Svi znamo tko je provjeravao koliko je dobro zapečaćen otvor rudnika. Čovjek, kako to gordo zvuči'.

Možda gosp. Ivin zna tko i kako je 'obavljao posao' oko rudnika? Čovjek svakako zna mnogo više. Rado bih s njim obišao ta njemu poznata mjesta, baš kao

USUSRET OBILJEŽAVANJU 30. TRAVNJA, DANA HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA

U duhu se na trenutak oslobođimo današnjeg načina življenja, usvojenih pravila ponašanja i tehnoloških dostignuća koja koristimo u svakodnevnom životu. Prebacimo se u vrijeme nakon propasti Zapadnoga Rimskoga carstva, u vrijeme do seljenja naših prapradjedova (ako su uopće doselili ili su oduvijek bili ovdje) i zapitajmo se, kako i od čega su živjeli? Neupitno je da su bili stočari, ratari i ratnici. Uzgajali su od krupne stoke goveda, konje i magarce, a od sitne: ovce, koze i svinje. Stoka je u njihovu životu imala neizmjernu i nezamjenjivu vrijednost. Krupnu stoku nazivali su krupno blago, a sitnu sitno blago, ili zajedničkim imenom blago za svu stoku.

Blago im je davalo sve potrebno za život. Meso, mlijeko i mliječne proizvode: kiselo mlijeko (kiselinu), skorup, vrhnje, maslac, sir, skutu i basu za hranu, a od kože i vune izrađivali su odjeću i obuću, konjsku ormu, užad i ostale proizvode za svakodnevnu upotrebu. Stočni izmet rabiли su kao prirodno gnojivo za poboljšanje plodnosti svojih oranica i pašnjaka. Obrađivali su zemlju i sijali žitarice, lan i konoplju. Žitom su poboljšavali prehranu, a od lana i konoplje tkali su tkanine i izrađivali užad i ostale proizvode. Od ilovače izrađivali su grnčariju, a od drveta različite predmete i posude za kućnu upotrebu.

Obitelji, zapravo obiteljske zadruge, istodobno su se bavile stočarstvom i ratarstvom, pa su imali sve potrebno za život. Bile su potpuno gospodarski neovisne. Za ovakav način života bilo im je potrebno pogodno zemljište bogato pašnjacima, obradivom zemljom, šumom i vodom. Takvo zemljište trebalo je biti prirodno pogodno za obranu od osvajača i pljačkaša. Eto, iz tih obrambenih razloga, tako su naši prapradjedovi bili i ratnici, jer su oružjem i svojim životima čuvali i branili svoje blago i zemlju.

Gdje postoje tako savršeni uvjeti? U Lici.

Upravo Lika ima takve pogodnosti i kvalitetu. Sastoji se od tri krška polja: Ličkoga, Gackoga i Krbavskog. Ova polja okružena su planinama Velebitom, Kapelom i Plješivicom, kao prirodnim ob-

Piše:

Ivan VUKIĆ

rambenim utvrđama za obranu od osvajača i pljačkaša. Za obranu su im bile potrebne manje vojne snage razmještene po prijevojima i udolinama preko kojih su prolazile staze, putovi i ceste.

Spomenici mučeničke prošlosti

Na udbinskim ruševinama

jetila velika opasnost s mora. Osvajački i pljačkaški napadi bili su iznenadni i vrlo surovi. Posebno je bilo teško što su osim pljačke imovine zarobljavali žene, muškarce i djecu, odvodili ih u roblje i prodavali na tržnicama robova, a snažne i zdrave muškarce koristili za veslače (galiote) na brodovima.

Lika je zbog svoga zemljopisnog položaja bila sigurna. U Lici je bujao gospodarski i kulturni život. U Ličkom polju snažno je bilo pleme Mogorovića, u Krbavskom Kurjakovića, a u Gackom Gačana. Njihovi članovi obnašali su svjetovnu vlast. Crkvena vlast bila je u nadležnosti dviju biskupija: starohrvatske Ninske biskupije i Krbavske biskupije osnovane 1185. U Gackoj je 1460. osnovana Otočka biskupija koja je potrajala oko 80 godina. To je još jedan od dokaza da je Lika bila gusto naseljena, bogata i sigurna za život. O sigurnosti življenja u Lici svjedoči i smještaj katedrale sv. Jakova na Udbini, biskupske dvore i samostana uz nju. Prilaz do njih bio je nesmetano omogućen sa svih strana. Nije bilo izgrađenih obrambenih utvrda i opkopa.

O gospodarskoj snazi i bogatstvu vjerničkog puka svjedoče brojne župe sa svećenicima glagoljašima i mnogi samostani. O brojnosti, kulturnoj i prosvjetiteljskoj snazi glagoljaša svjedoče brojni brevijari i listine napisani glagoljicom i djelovanje ličkih fratara na širenju glagoljaštva u jadranskom priobalju: Dalmaciji, Podgorju, Primorju, Istri i po otociima. Tako snažan vjerski i kulturno-prosvjetni život mogao je evasti samo u bogatoj vjerničkoj sredini, u svjetovnom smislu uređenoj, pa se može reći da je u Lici začetak hrvatske države. Nažalost, taj procvat zaustavljen je osvajačkim prodrom Turaka, a potpuno je zamro nakon poraza na Krbavskom polju. To je tragedija od koje se Hrvatska do danas nije oporavila.

Osjećajući svu težinu te krbavske katastrofe gospičko-senjski biskup **dr. Mile Bogović** izgradio je Crkvu hrvatskih mučenika na Udbini. Crkva hrvatskih mučenika svjedoči o našem bivstvu i mučeništvu na ovim prostorima od početka naših povijesnih tragova, kroz vjekove, do današnjih dana. U njenoj arhitekturi sažeta su umijeća hrvatskih graditelja od starohrvatskih crkava do današnjeg doba. Svojim smještajem natkriljuje Krbavsko

polje te bdije nad povijesnim ostacima hrvatske baštine i nad grobovima hrvatskih mučenika od Krbavske bitke do oslobođiteljskoga obrambenog Domovinskog rata. Predviđena je i bit će učiteljica hrvatske povijesti.

Na putu iz smjera Zagreba do Crkve hrvatskih mučenika - hrama hrvatske povijesti, prolazi se uz prelijepa i čarobna Plitvička jezera, pa preko Korenice do Krbavskog polja. Na početku Krbavskog polja, na drugoj strani nasuprot ceste Plitvička jezera – Udbina, poznat je Laudonov gaj, nažalost, danas zapušten. Dao ga je zasaditi feldmaršal Laudon s nakanom da zaustavi širenje živog pijeska. Stabla su posaćena kao onodobna vojna postrojba raspoređena za napad.

Cesta dalje do Udbine vijuga uz rub Krbavskog polja, koje za velikih kiša bu-

de na nižem dijelu poplavljeno. Uz cestu se zapaža starohrvatska crkva s preslicom, a u Lici ih ima više, koje su Osmanlije predali svojim pravoslavnim vlaškim saveznicima i tako su postale pravoslavne bogomolje. U Osmanlijskom je carstvu pravoslavna crkva bila državna crkva. Uživala je sve pogodnosti i povlastice, za razliku od Katoličke, koja je bila obespravljena i proganjana, jer je za vrhovnog poglavara priznavala Rim, Svetog Oca Papu, kojeg je islam smatrao smrtnim neprijateljem.

S malog trga iznad muzeja Crkve hrvatskih mučenika puca pogled na Krbavsko polje. Vidi se šumarak u kojem je navodno okončana Krbavska bitka. U njoj je izginulo hrvatsko plemstvo, onodobno predvodništvo naroda. Ispod, na Podudbinu je crkva sv. Marka Groba. Po predaji,

P O Z I V

svim članovima i prijateljima

HRVATSKOG DRUŠTVA

POLITIČKIH ZATVORENIKA

DAN HRVATSKIH

POLITIČKIH UZNIKA

30. TRAVNJA 2012.

proslavit ćemo na UDBINI

PROGRAM

U 11 sati sveta misa u Crkvi hrvatskih mučenika, koju predvodi biskup dr. Mile Bogović, uz nastup Župnog zabora "Blaženi Alojzije Stepinac"

Nakon mise predavanje dr. Mile Bogovića o Krbavi, Krbavskoj bitci, Krbavskoj biskupiji i povijesti Udbine.

Po završetku predavanja nastup KUD-a "Kraljica Katarina" iz Donjeg Lapca.

Molimo da predsjednici podružnica prijave broj sudionika u Središnjicu do 20. travnja 2012. godine. Budući da ispred Crkve hrvatskih mučenika ima dovoljno prostora, putnici izlaze iz autobusa pred crkvom gdje se mogu parkirati i autobusi. •

negde oko nje je skupna (masovna) grobniča pobijene hrvatske vojske. Crkva sv. Marka Groba izgrađena je na ostacima starohrvatske crkve kojoj se nazire tloris kakav su imale starohrvatske crkve. Nadahnuće za projektno rješenje Crkve hrvatskih mučenika su starohrvatske crkve, posebice ninska crkva sv. Križa. Eto, i u podnožju brda na kojem je izgrađena Crkva hrvatskih mučenika ostaci su takve starohrvatske crkve. Naime, oko izgradnje Crkve hrvatskih mučenika bila se podigla velika prašina. Uistinu, izuzetno vrijedan arhitektonski projekt moderne crkve projektanta **Nikole Bašića**, zamijenjen je projektom po kojem je izgrađena Crkva hrvatskih mučenika, u čijem slogu se nazire patina minulih stoljeća. Po mišljenju puka primjerene je arhitekture za spomen crkvu, a i po cijeni izgradnje ne dosiže ni četvrtinu iznosa za izgradnju po projektu arhitekta Bašića.

Tik do Crkve hrvatskih mučenika su konzervirani ostaci crkve sv. Nikole, koju su **Titovi „antifašisti“** srušili 1942. godine. Uništili su i groblje uz crkvu te nad ruševinom crkve i groblja izgradili hotel. Ni stotinjak metara zračne udaljenosti iznad Crkve hrvatskih mučenika, na glavici su ostaci starog kaštela Udbina, a uz cestu također stotinjak metara od Crkve hrvatskih mučenika je ostatak samostana. Titovi „osloboditelji“ tu su uredili park i spomenik s kosturnicom svojim borcima. Spomenik i kosturnicu treba premjestiti u groblje, gdje im je i mjesto, a cijeli prostor arheološki istražiti kao vrlo vrijedan spomenik hrvatske povijesne baštine.

Na istoku oko kilometar od Crkve hrvatskih mučenika su ostaci katedrale Sv. Jakova. Kamena je to građevina s fino u kamenu isklesanim profilacijama. Ostaci građevine svjedoče o izuzetnoj zanatskoj i umjetničkoj vještini graditelja. Nažalost, zbog pomanjkanja novca usporedno s arheološkim otkopavanjima ne izvode se završno kvalitetno urađeni konzervatorski radovi, pa zbog oštре zime led razara ono što je zemlja dobro vjekovima čuvala.

Posebno treba istaknuti da se nije znao točan položaj katedrale sv. Jakova. Znalo se da je postojala, ali ne i gdje. U oslobođiteljskom obrambenom Domovinskom ratu pobunjeni Vlasi, tzv. Srbi, prilikom ukopavanja svoje bitnice otkopali su temelje neke njima nepoznate građevine. Nakon slamanja njihove pobune arheološkim istraživanjem je utvrđeno da je to katedrala sv. Jakova.

O povijesti Like, a posebno Krbavske biskupije, nadam se da će nakon svete mise više reći biskup mons. dr. Mile Bošović. Kada je povijest tema, ne može se

Doko Jovanić u knjizi *Donji Lapac u borbi 1941–1945*. piše da je 20. srpnja 1941. sudjelovao na sastanku u Drvaru zajedno s **Ljubom Babićem, Milutinom Moračom** i ostalima. Tu je dogovorenodizanje ustanka u Srbu, Donjem Lapcu i Drvaru. Dogovoren je da se ustanak digne istodobno, istog dana i istog sata, te da svatko svog subašu ubije i očisti svoj kraj. Dogovor je realiziran u kotaru Donji Lapac i općini Bosanski Petrovac 27. srpnja 1941. Po pomno izrađenu i provedenu planu do 15. rujna 1941. svi Hrvati koji nisu uspjeli pobjeći pred pomahni-

Udbina - Crkva hrvatskih mučenika

on oduprijeti svomu profesorskom pozivu. S puno ljubavi i žara u svakoj prilici održi sat povijesti.

U širem okružju Udbine je Gračac, Ričice, Lovinac, Sveti Rok, Rudopolje, Zvonograd, Donji Lapac, Boričevac, Brotinja, Srb i druga naselja. Poznati su po pokolju Hrvata nakon uspostave NDH o čemu sam pisao u *Političkom zatvoreniku*, a kao vjerodostojan svjedok **Luka Pavičić**, sudionik tih događaja, to je vjerno opisao u svojoj knjizi *Kronika stradanja hrvata južne Like*. Pavičić je bio oficir u vojsci Kraljevine Jugoslavije, za vrijeme NDH domobranički časnik, te potom i jugopartizanski oficir, pa o njegovu svjedociju nema dvojbe. Jednako tako vjerdostojni su svjedoci Titovi krvnici pobjednici, koji su napisali sveske kojekakvih zbornika, uspomena, sjećanja i zapisa.

talim četničko-partizanskim zločincima pobijeni su, a njihove kuće opljačkane i zapaljene. Zapaljene su crkve, škole i razrušena groblja. Izvršen je genocid nad hrvatskim katoličkim i muslimanskim putom. Vlasi, tzv. Srbi, uz blagonaklonost hrvatske vlasti genocid veličaju kao vitezstvo.

Kakvu to vlast imamo koja slavi krvnike nad vlastitim narodom, veliča pokolj Hrvata otpočet 27. srpnja 1941. u Srbu, kao početak „ustanka veličanstvene antifašističke pobjede“? Ima li tom ludilu kraja? Ima, smjenom naraštaja, kada izumru komunističke podrtine i oni koji su bili zaraženi komunističkim sindromom i pokorno trpjeli nasilja u poznatoj „hrvatskoj šutnji“.

POTEMKINOVA HRVATSKA

Sklon sam zaključku da se turobna stvarnost dade najlakše interpretirati vićevima. Vicevi su supstrat narodne mudrosti, zapravo supstitut dosadnim „stručnim i znanstvenim“ lamentacijama o društvenim pojavama, ljudima, ljudskim karakterima itd.

U prethodnom broju *Političkog zatvorenika* tekst sam započeo vicem. Zato i ovu temu koju želim aktualizirati započinjem također jednim vicem iz prošlosti. Dakle, direktor jedne propale socijalističke tvornice dolazi na ideju kako tvornicu izvući iz krize i saziva zbor radnih ljudi. Iznosi radnicima plan da se u banci digne jedan kredit i temeljito obnovi zgrada uprave. Kada se tako obnovi zgrada i postavi velika svjetleća reklama, kupci će stvoriti dojam da tvornica izvrsno posluje. Zbog toga će uslijediti narudžbe. One će biti osnovica za novi kredit kojim bi se kupili strojevi i obnovila proizvodnja. Eto, drugovi, to je plan za koji sam uvjeren da je dobar, kaže direktor. Ima li možda kakvih pitanja?

Štef ustane i počne: „Moja mama je za stare Jugoslavije imala kupleraj i... Štef je pod hitno ušutkan. „Pusti, Štef, gluposti“, kaže direktor, „ovo je ozbiljan sastanak, a ti trabunjaš o nekakvom kupleraju“. Digne se jedan drugi radnik i pobuni se, zašto Štefa prekidaju i ne daju mu da kaže što misli. Direktor se udobrovolji i dopusti Štefu da dovrši priču. Štef nevoljko nastavi: „Ma nije tak' važno, htet sam samo reći da moja mama, kad joj je posel loše krenul, nije menjala namještaj, nego je zmenila – kurve.“

Ova uvertira može, ali i ne mora biti osnovica za temu koju želim dotaknuti, a zove se „Hrvatske fasade“. Naime, „Hrvatske fasade“ su moj izraz za projekt hrvatske vlade o obnovi fasada zgrada u državnom vlasništvu, kao što su bolnice, škole, zatvori, starački domovi, vojarne, zgrade državnih institucija, ustanova, ministarstava, dječjih vrtića, zgrada u privatnom vlasništvu itd. Sve to u svrhu pokretanja gospodarstva, zapošljavanja ljudi, sve to iz tzv. predpristupnih fondova i kredita, sve to vjerojatno po modelu javno privatnog partnerstva, sve to u režiji Ministarstva graditeljstva, prostornog uređenja i pripadajućih prijevara. Sve to

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

do produbljivanja dužničkog ropstva svih nas i budućih naraštaja. I sve to, posve sigurno, ne u interesu Hrvatske i njenih građana, nego u interesu određene skupine ljudi koja će od toga jedina imati koristi.

Aktualna vlast je u predizbornoj kampanji, koliko se sjećam, apostrofirala proizvodnju kao mogući izlazak iz krize. Obnovu fasada nitko nikada nije spominjao. Jedan zlobnik se toga prisjetio pa upitao: A što je s izvozom? Odgovorio mu je iro-

Aleksandra Potemkina, koji je za vrijeme Rusko-turskog rata 1787.-1792. postao namjesnikom Krima i crnomorske obale. On je po opustjelim stepama, da zavora caricu **Katarinu II.**, dao sagraditi pored puta kojim ona prolazi, lažna sela – kulise s lažnim seljacima, pastirima itd. kako bi ona povjerovala u „obnovu“ kojom je rukovodio Potemkin.

„Obnova i izgradnja“ ima utemeljenje i u bivšoj Jugoslaviji. Drug **Tito** je u svakoj prigodi isticanja socijalističkog „napretka“ ponavlja svoju čuvenu frazu „Evo, drugovi i drugarice, pogledajte. Tu gdje su još do jučer bile livade, sad su soliteri“. Soliteri su Titu bili čimbenik soci-

nično sugovornik: Pa, izvoz nije u pitanju. Izvozit ćemo fotografije obnovljenih fasada. A nakon izvoza fotografija trebalo bi uslijediti model s početka priče, koga se dosjetio socijalistički direktor. Kad svijet uoči sjaj i ljepotu hrvatskih fasada, uslijedit će navala kojekakvih fondova i neovisnih investitora.

Šteta je jedino u svemu tome što prevara u smislu šminkanja fasada nije izvorni izum hrvatske vlade, odnosno ministara **Radimira Čačića** i **Ivana Vrdoljaka**. Kao što je poznato, taj izum je djelo ruskog vojskovođe i kneza **Grigorija**

čijskog prestiža. Evo prigode da se i ti „Titovi soliteri“ koje su ljudi kvalificirali kao sočrealističke rugobe, preobraze danas u novokomponiranu ljepotu koja će dodatno privući nove investitore.

Poznato je, inače, da ljudi nisu jedinstveni u prihvaćanju vladinih projekata za izlazak iz krize. Neki su skeptični i prema ovom „fasadnom“ projektu. Ljudi su zbumjeni i ne vide blisku dobrobit u povećanju poreza, povećanju cijena namirnica, usluga, energenata, struje, prijevoza itd. Ljudi pitaju, zašto uvozimo češnjak i grah iz Kine, voće i povrće koje kod nas

normalno uspijeva uvozimo iz svijeta. Kupujemo mlijeko u prahu, a naši seljaci ruše izgrađene farme i kolju krave. Polja su nam u korovu, a uvozimo hranu. Zar ne bi bilo bolje uložiti novce iz tih fondova u poljoprivredu nego u fasade. Što radi ta vlada? Što misli taj ministar **Jakovina?**

Što misli? - odgovara čovjek iz društva. Zar on tebi izgleda kao čovjek koji misli?

I nastavlja: To nije operativna vlada, to je vlada nade, vlada obećanja. To nije vlada za danas, nego vlada za budućnost. Njen prioritet nije briga za standard građana, nego bitka za zbrinjavanje vlastitih kadrova. Vremena i energije što im preostaje koriste za ideološku konsolidaciju. U tom smislu sustavno se najavljaju i poništavaju zakoni, propisi, odluke, statuti itd. koji potvrđuju hrvatski nacionalni identitet. Potiru se simboli, datumi i obilježja koja potvrđuju taj identitet. Poništavaju čak standarde demokratske procedure u parlamentu. Na djelu je, ustvari, bahatost bez presedana koja seže do razine pljuvanja ljudi iz javnog života i to od osobe koja (koje li tragedije) obnaša funkciju ministra obrazovanja. Jadna li obrazovanja pod dirigentskom palicom ministra takve kulturne razine!

No, kao i uvijek nastojim za sve naše traume pronaći stanovitu ravnotežu u krivnji. Spomenuti ministar, kao ni ostali koji kroje sudbinu naše zemlje, nisu se nametnuli revolucionarnim pučem. Oni su naš izbor. Oni su izbor hrvatskog naroda. Zato: Prav' nam budi, kako bi rekli naši Zagorci. Narod koji je u dva mandata birao **Stipu Mesića** za predsjednika države, nije ni zaslužio bolju vladu.

P. s. Dok ovo pišem, gledam na ekranu televizora komemoraciju umrlomu šibenskom gospodarstvu, a Split najavljuje svekoliki prosvjed radnika „Dalmacije“. No vlast, da bi umirila radnički bijes, obećava narodu ukinuti pokroviteljstvo Hrvatskog sabora nad Bleiburškom memoracijom. Svaka čast! Ova vlast očito osjeća bilo naroda. Vjerojatno ne svih, ali vrlo izvjesnom odlukom sabora o ukinjanju navedenog pokroviteljstva sigurno će razgaliti srca **Slavka Goldsteina**, njegova sina (koji će krivotvorenjem, navodno, u Akademiju!), njegova brata **Danijela Ivina, Ivana Fumića**, kao i slijeda ostalih njihovih ideoloških srodnika.♦

KRUG ZA TRG, građanska inicijativa za Hrvatsku bez totalitarističke simbolike

Pozivamo vas na

ŠESTI VELIKI JAVNI PROSVJED

ZA PROMJENU IMENA TRGA MARŠALA TITA

koji će se održati

u subotu, 5. svibnja 2012.
u 11.00 sati pred
Hrvatskim narodnim
kazalištem u Zagrebu

Hrvatska, kao i cijela ujedinjena Europa, trebaju ujedinjenu povijest i kulturu sjećanja. Žrtve totalitarizma zaslužuju poštivanje i sućut. Nijekanje zločinačke naravi jugoslavenskog komunizma polarizira društvo, zapreka je napretku demokracije. Maršal Tito odgovoran je za masovna poslijeratna pogubljenja na Bleiburgu i križnim putovima, za mučenja ljudi u zatvorima te za kršenja ljudskih prava tijekom svih godina vladavine.

Obratit će nam se:

prof. dr. Ivo Banac, povjesničar
dr. fra Šimun Šito Ćorić, psiholog,
Hrvatski svjetski kongres
dr. Mitja Ferenc, povjesničar (Slovenija)

Glazbena točka:

Kordinacijski odbor Kruga za trg: Ante Beljo, tel. 4846123; Zdravka Bušić, 098/1726143; Andra Lovrić, tel. 091/5875744; Cika Mikolčić, tel. 091/7835938; Josip Miljak, tel. 091/4811367; Đurđa Puškaš, tel. 098/9620541; Maja Runje, tel. 4668137 i 091/9578969; Radovan Slade-Šilović, tel. 091/2058555; Eduard Spahić, tel. 098/9082860; Maja Šovagović, tel. 098/1602304; Smiljana Šunde, tel. 4614370; Željko Tomašević, tel. 091/ 7255746; Zorka Zane, tel.: 098/9684192; Željka Znidarčić, tel. 098/1991276

NEPOĆUDNA SLOVA I ZABRANJENI NADNEVCI

Ništa iz antičkog doba nisu totalitarizmi 20. stoljeća tako zdušno preuzezeli i tako temeljito usavršili kao *memoricide*: brisanje spomena na ljudi i događaje, retuširanje fotografija, zabranu uspomena. I u tome su komunisti bili nenadmašni: s fotografijom iz Staljinova doba postupno su nestajali ljudi koje su pali u nemilost ili ih je *hazjain* dao smaknuti; iz Titova su okruženja s fotografijama brisani Hebrang i Žujović, potom Đilas, pa Ranković, i tako redom. U spomen na osnutak Prve proleterske brigade, Danom JNA proglašen je 22. prosinca, kako bi se prešutjelo da je brigada osnovana dan ranije, 21. prosinca, na Staljinov rođendan i upravo u čast genijalnom vođi naprednog čovječanstva, dobroćudnom drugu generalissimus.

Spaljivane su knjige, rušene crkve, prekapana groblja. Zabranjivana su i slova. Prije nekoliko je mjeseci jedna naša novinarka ovako opisala duhovne prilike

u Hrvatskoj 80-ih godina 20. stoljeća: «Danas je nezamislivo da vam anoniman netko, nakon teksta o simpoziju o **Shakespeareu**, taj tekst izreže i stavi na stol s crveno potcrtanim riječima koje su navodno prehrvatske, a to se meni dogodilo u *Večernjaku*. Ili da vas pozove urednik, danas ugledni dužnosnik u novinarskoj profesiji, i kaže da slovo U ne možemo 'izbaciti iz abecede, ali bi bilo dobro da ga izbjegavamo na početku rečenice'.

Misleći o današnjim prilikama, čovjek bi, na prvi pogled, zahvalio Bogu, rekavši da smo doista daleko od toga doba, jer je tadašnji cenzor danas «ugledni dužnosnik u novinarskoj profesiji» (jer on je – profesionalac!), ponekad se i slovo «U» pojavljuje na početcima rečenica, nema više zabranjenih tema (osim onih koje i dalje postoje), niti nepočudnih nadnevaka. A da se pritom zaboravljam, i da ipak nije tako, posvjedočila nam je i naša draga *katedrala hrvatskog duha*, kako se ponekad

Sjedište radio-postaje

naziva bastion neoboljevičkog jugoslavenska na zagrebačkom Prisavlju, Hrvatska radio-televizija.

Priopćio nam je, dakle, HRT 9. travnja 2012. kako tog dana «regionalna postaja *Hrvatskoga radija - Radio Dubrovni* slavi 70. obljetnicu rada», dodajući o početku djelovanja te postaje sljedeće: «Sve je 1942. započela skupina entuzijasta, dubrovačkih radioamatera. Radio je imao kratki prekid u emitiranju, oko godinu dana, ali je 18. listopada 1944. emitiranje nastavljeno. Od tada *Radiostanica Dubrovnik*, a od 1991. *Hrvatski radio - Radiopostaja Dubrovnik* prati život i životne potrebe lokalnog stanovništva.»

Grčevito pokušavajući izbjegći spomenuti povijesno nepobitnu činjenicu, da je Državna krugovalna postaja Dubrovnik na valu 211.3 počela emitirati program upravo 10. travnja 1942., u čast prve obljetnice Nezavisne Države Hrvatske, HRT nam – valjda – zapravo hoće pohvaliti slobodu kulturnog stvaranja u NDH, pa sugerira kako je nekakva «skupina entuzijasta» mogla usred rata utemeljiti jednu radijsku postaju, pa bez dobivanja frekvencije i nadzora vlasti započeti s emitiranjem programa. Ili su krivotvoritelji s HRT-a samo previdjeli do kakvih zaključaka može dovesti njihovo tradicionalno nastojanje da se klanjaju svakoj vlasti, i da u ime političke korektnosti izmišljaju. Umjesto toga, moglo se obiljetnicu proslaviti upravo onog dana kad joj je vrijeme, pa možda usput spomenuti da je DKP Dubrovnik o proslavi 10. travnja 1942. opširno izvijestila u bloku pod naslovom «Ustaški Dubrovnik». Ili se povijest ipak dade prebrisati? Možda tako da uništimo preostale knjige i spomenike iz tog doba, zabranimo tada izgrađene fakultete i otvorene bolnice? Ili jednostavno tako da ju s dolaskom svakoga novog režima iznova pišemo? (L. V.)

HRT Hrvatska radiotelevizija

Vesti | Sport | Program | Zabava | Filmovi i serije | Dokumentarci | Glazbena proizvodnja | Traži

Dnevnik

09.04.12. Starost: 2 dan(a)

70. obljetnica Radio Dubrovnika

Regionalna postaja Hrvatskoga radija - Radio Dubrovnik slavi 70. obljetnicu rada. Nakon Radio Zagreba, Radio Dubrovnik najstarija je radijska postaja na ovom području. Od osnutka, daleke 1942. godine, neodvojiv je dio javnoga života grada. Svakodnevnim programom navikavao je slušatelje na svoju prisutnost.

Tehnološki se unapređujući te kadrovske i programske rastući, Radio Dubrovnik vjerojatno je ogledalo napretka Dubrovnika i Dubrovačko-neretvanske županije. Svojim programom pokriva sva područja javnog života, a posebno njeguje tradiciju i kulturnu baštinu grada, njegov duhovni trag, identitet i posebnost.

Ne prestajući emitirati ni u najtežim trenucima u ratnim okolnostima opsade grada, Radio Dubrovnik bio je jednak sa svojim slušateljima u skloništima i s braniteljima na prvoj bojišnici.

Sve je 1942. započela skupina entuzijasta, dubrovačkih radioamatera. Radio je imao kratki prekid u emitiranju, oko godinu dana, ali je 18. listopada 1944. emitiranje nastavljeno. Od tada Radiostanica Dubrovnik, a od 1991. Hrvatski radio - Radiopostaja Dubrovnik prati život i životne potrebe lokalnog stanovništva.

[Ispiši članak](#) | [Pošalji mailom](#) | [Pošalji](#) 10 se svida.

«Povratak na popis novosti

RAĐANJE EUROPE (XVII.)

Uvid u kulturno-umjetnička postignuća što su tijekom 14., 15. i 16. stoljeća ostvarena diljem Europe, nedvojbeno potvrđuje opravdanost ustaljenoga naziva kojim se rečena ostvarenja označavaju: *renesansa, procvat.*

Pomnije pak zanimanje za pojedine stvaratelje toga blistava procvata otkriva kako je među njima znatan broj pojedinačnih stvaralačkih sposobnosti, snažne volje i prekaljena značaja, neumornih radnika s jasno postavljenim ciljem i obdarenih profinjenim ukusom. Upoznavajući taj svijet i pritom se zahvalno radujući, motivitelj, a pogotovo proučavatelj, zastane pred činjenicom: sve se to neopisivo blago ljudi i njihovih djela, plodova njihova uma i srca, nalazilo u kršćanstvu, u njemu je poniklo i stasalo, prenosilo se s naraštaja na naraštaj, ističući pritom vrelo svojih nadahnuka i poticaja, svoj uzor i konačni cilj: *Isusa iz Nazareta.*

Ta pak činjenica gotovo neumitno sučeljava s pitanjem: Kako je onda bilo moguće da je upravo u središtu kršćanstva buknuo val nezadovoljstva, izazvao sukob i doveo do rascjepa što traje i danas?

K tomu: Pomislimo li na Tomu Mora (1478.-1535.), na bespriječoran život i dostojanstven prihvrat nasilne smrti; ili na Erazma Rotterdamskog (1466. ili 1469.-1536.) i njegovu učenost što je on s trudom i naporom prenosi diljem Europe, stavljajući pritom u prvi plan Bibliju kao neiscrpivo vrelo blistavih misli i prekaljenih primjera vjere; ili na čudesnu pojavu Johna Coleta (1467.-1519.) koji se kao jedino preživjelo od 12 djece jedne izuzetno ugledne londonske obitelji školovao i postao svećenikom-dekanom u crkvi sv. Pavla u Londonu te bio jedan od najistaknutijih humanista svoga doba i ujedno vjeran prijatelj spomenutih T. Mora i E. Rotterdamskoga - onda postaje očiglednom sva ozbiljnost naprijed iznesena pitanja, kao i to da ono zahtijeva primjeren odgovor.

Poznavatelji toga razdoblja zastaju s poštovanjem pred renesansom i humanizmom, ali svraćaju pozornost na porast nepovoljnijih pojava unutar Crkve, posebice u samome vrhu njezinih službenih predstavnika. Ne mogu se poreći dobra nastojanja pojedinih crkvenih dostojsvenika, ali prevladavalo je pogubno podmićivanje i trgovina visokim crkvenim službama, stvarane su tajne udruge i

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

smišljane spletke u svrhu osobnih probitaka. Istdobno se provodio raskošan život, priređivale bogate zabave i svestrano pripremljen lov. Gledom pak na sam Rim, treba kazati kako on nije bio samo sjedište crkvene vlasti nego i prijestolnica papinske države što je postojala uz još četiri samostalne državice na području današnje Italije: Milano, Firena, Venecija i Napulj.

Rijetko je kad bilo moguće uživati u mirnu posjedu papine države: njezine granice ne bijahu sigurne, pa ih je trebalo budno čuvati. Nu još je veći nemir izazivala mora kako se nanovo domoći izgubljenih područja a zatim, kad se za to ukaže prigoda, proširiti granice. U okviru pak papine države bijahu neke veoma moćne i utjecajne obitelji, posebice u Rimu, koje nisu bile ravnodušne spram pitanja tko će se domoći vlasti i kako će se u papinoj državi upravljati. Nerijetko neke od tih obitelji bijahu premoćne i njihovo se mišljenje moralno uvažavati.

Teško je pouzdano reći koliko su državni poslovi zaokupljali pojedine pape i koliko je sredstava trebalo osigurati kako

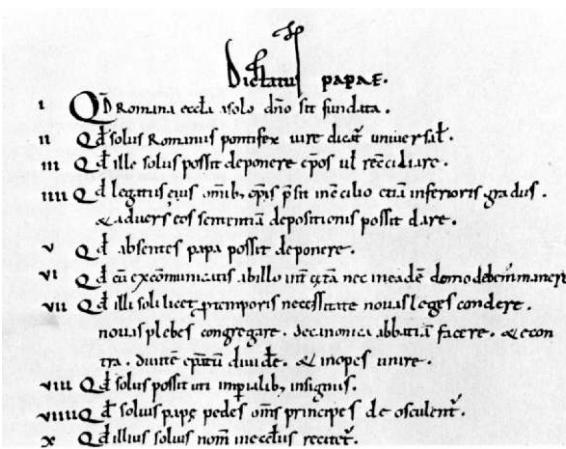
bi sve službe uredno djelovale. Ključno je pak pitanje: Što je bilo s njihovom duhovnom službom i navještanjem kršćanstva? Kako su ih istinski doživljavali vjernici i jesu li njihov život i njihova uloga u velikoj vjerskoj zajednici bili u skladu s Kristovim primjerom i njegovim smjernicama?

Složenost tih prijepornih pitanja kao i svu upitnost zbivanja o kojima je riječ mogu nam osvijetliti dva primjera.

Papa Grgur VII. (1073.-1085.), proglašen svetim 1606., ušao je u crkvenu povijest kao snažna osoba – papa koji se hrabro borio za slobodu i samostalnost crkve u odnosu spram svjetovne vlasti. I više od toga! Smatrao se vrhovnim gospodarom svijeta kojemu se i car mora pokoravati. Veoma se oštrot usprotivio tada najjačemu europskome vladaru, njemačkom caru Henriku IV., kad se taj bio pokušao mješati u izbor i imenovanje biskupâ. Napetost je među njima porasla i došlo je do otvorena sukoba. Papa je zaprijetio cara izopćenjem, a car je, vjerojatno na nagonovor svojih vijećnika, odgovorio još žešće i na zasjedanju državne uprave izopćio papu. Nakon toga papa izopćio cara i njegove podanike proglaši oslobođenima od obvezu posluha. Na tu se vijest uzbune biskupi i knezovi - poglavari pojedinih

Prizori iz života pape Grgura VII. (crtež na pergamentu, oko 1140.)

Dictatus Papae - prvih deset od ukupno 27 članaka o primatu pape pred svjetovnim vladarima

pokrajina, pa se car nađe u velikoj neprilici. Ne našavši drugoga izlaza iz pogibli što mu je zaprijetila gubitkom carske krune, zaputi se u posjet papi. Papa se tada nalazio dvoru Canossi, utvrdi u Alpama. Došavši u zimi 1077., car je zatekao zatvorena vrata, i tri je dana na snijegu i hladnoći čekao dok se papa udobrovolji, otvoriti vrata i prihvati njegovu ispriku.

Nu nove neprilike ipak nisu izbjegnute. Henrik nije uspio spriječiti izbor protuvara, ali je na koncu ipak pobijedio. Potisnuto je svoga suparnika i s vojskom krenuo na Rim. Papa ga je ponovno izopćio, ali Rim nije uspio obraniti. Uz pomoć svojih prijatelja umaknuo je Henriku i sklonio u Salernu, na jugu Italije, gdje je, 25. svibnja 1085., i umro te u tamošnjoj prvostolnici sahranjen. U Rimu se smjestio protupapa Klement III. (1084. - 1100.) i ostao do smrti.

Promotrimo li sad tijek zbivanja od početka do kraja, možemo reći kako se Grgur VII. hrabro i dosljedno ponio te kako je smiren i dostojanstveno podnio svoje progonstvo. Nu ključno je pitanje: je li njegovo ponašanje bilo sukladno Kristovu primjeru i njegovim smjernicama? Njegov otpor upletanju državne vlasti u unutarnje uređenje crkvene zajednice možemo proglašiti opravdanim, ali što reći o njegovu uzdizanju iznad državne vlasti i svojatanju prava da presuđuje u društveno-političkim prijeporima? Zasebno je pak pitanje: je li njegovo ponižavanje cara, koji je želio izmirenje, bilo kršćansko i je li služilo stvaranju kršćanskog ozračja?

U istome smislu možemo promotriti i drugi primjer: Nakon 11 mjeseci žučljivih natezanja i mnogih pokušaja pri izboru novoga pape, izabran je papa Klement V. (1305.-1314.). Poznavatelji povijesti pa-

instva znali su reći kako je posrijedi najteži izbor pape u povijesti. Prije izbora Klement bijaše nadbiskup u Bordeauxu. Kardinali bijahu podijeljeni u dva tabora: jedan bijaše sklon Francuzima, a drugi Talijanima. Dolaskom na papino prijestolje francuskoga nadbiskupa ojačala je, dakako, francuska struja. Novi je papa djelovao u tom smjeru: izabrao je 9 Francuza i imenovao ih kardinalima, a među njima bijahu 4 njegova rođaka. Na taj je način povećana ovisnost crkvenoga vodstva o francuskome kralju. Za mjesto svoga boravišta Klement je izabrao francuski grad Avignon. Time je nastupilo razdoblje u kojem šest papa uzastopce bijahu Francuzi i svi stolovahu u Avignonu. Povremeno su se javljali glasovi kako bi papa ipak trebao stolovati u Rimu. Kad je papom postao Urban V. (1362.-1370.), također Francuz, benediktinac, imao je ozbiljnu namjeru trajno se nastaniti u Rimu, premda to francuski kardinali nisu odobravali. Javlja se pjesnik Francesco Petrarca (1301.-1374.) i tražio od pape neka dođe u Rim. Tako su papi pisale i Katarina Sijenska (1347.-1380.) i Brigita Švedska (1303.-1373.), obje velike svećice. Papa je te glasove poslušao i vratio se u Rim. Bijaše to 1367. Međutim, nakon samo tri mjeseca ponovno se vratio u Avignon.

Naime, u Rimu i njegovoj okolici vladaju više manje stalne napetosti, a povremeno i otvoreni sukobi. Povrh domaćih trzavica među uglednim obiteljima i povrh rovarenjâ oko preuzimanja povlaštenih položaja u crkvenim i državnim službama, nakon papina odlaska u Avignon povećavao se broj Francuza u Rimu i množilo njihovo višestruko upletanje, što je predstavljalo dodatno opterećenje za kakav-takav mir i rad. Posebne teškoće izazvao je tzv. "stogodišnji rat" Engleske i Francuske (1337.-1453.) što se u raznim oblicima odražavao i u Italiji, posebice što je vojska u svojim redovima imala mnogo raznorodnih i neobuzdanih plaćenika. Uz rat se vezala i opasna kuga, što je nazivahu crnom smrću, a bijaše 1437. iz Carigrada prenesena na Siciliju te harala Europe pomoć 400 godina i učestalo se javljala u Italiji.

Sve u svemu, život u Rimu nije bio baš ugodan. U usporedbi s Rimom, Avignon

bijaše mjesto ugodna života i neograničena uživanja. Avignon, grad na rijeci Roni u južnoj Francuskoj, u doba papina prijelaza i ustoličenja 1309. politički je priпадao Napulju, ali je okolica bila francuska. U to doba počeo se snažno razvijati te je ubrzo postao jednim od najvećih i najrazvijenijih gradova u Europi, i to ne samo po broju žitelja nego i gledom na znamost i umjetnost.

Glasovi što se bijahu javljali kako se papa treba vratiti u Rim, jer je u Rimu njegovo mjesto, nisu umuknuli. Postupno su se množili i jačali. Pod njihovim se utjecajem papa Grgur IX. (1370.-1378.) konačno odlučio na povratak. Na dan njegova odlaska iz Avignona francuski su se kardinali pojavili odjeveni u crno. Bijaše to znak njihove žalosti i ujedno dubokoga nezadovoljstva. Papa je sa svojom pratnjom krenuo iz Marseillea početkom listopada 1376. i stigao u Rim 17. siječnja 1377. Nije trebalo dugo čekati, i on je poželio svoje ugodno boravište u Avignonu te pomiclao kako bi se onamo vratio. Nu za to više ne bijaše vremena. Razbolio se i umro u Rimu. Time je završeno avignon-sko razdoblje rimskega papa.

Sva proučavanja dolaze do jedinstvena zaključka: to nikako nije bilo dobro. U sjenu je sve više padala i sama pomisao kako papa stoji na čelu cijele Crkve, budući je on u Avignonu ipak bio sveden na razinu jednoga francuskog biskupa. Ukupno gledano, bijaše on u velikoj mjeri ovisan o francuskome vladaru i francuskim kardinalima.

Promatramo li pak kršćansku zajednicu u Avignonu u cjelini: bijaše u njoj velik broj biskupa i svećenika, redovnika i redovnica, raznorodnih službenika i običnih vjernika, a uz to mnogo blagdana, vjerskih i drugih svečanosti te obilje prihoda i svakovrsne raskoši - onda valja ustvrditi kako je novo papino prebivalište nadilazilo sjedišta svih vladara diljem Europe. I sve je to, dakako stajalo mnogo novca. Zato treba reći kako je papin porezni sustav bio dobro razrađen već tijekom 13. stoljeća, a u Avignonu je i nadalje razrađivan i proširivan. Od pape Ivana XXII. (1316.-1334.) cjelokupno crkveno-društveno ustrojstvo bijaše podvrgnuto uredima u Avignonu. Nitko nije mogao postati korisnikom bilo kojega crkvenog dobra a da prethodno ne bi morao platiti crkveni porez u Avignonu. To nije bilo jednostavno nadzirati i provoditi. Nu najveće su teškoće dolazile od razvijene trgovine crkvenim službama, pri

čemu mito i dodjela visokih položaja rodbini i prijateljima bijahu veoma rašireni. U novonastalim okolnostima to je na osobit način dolazilo do izražaja u prigodi izbora najviših crkvenih dostojañstvenika: papâ te njegovih savjetnika i pomoćnika - kardinala.

Već je rečeno: prvi papa u Avignonu, Klement V., imenovao je 9 kardinala. Svi bijahu Francuzi, a među njima 4 njegova nećaka. U razdoblju od 1305. do 1378. u sastavu crkvenih službenika bijaše 70 posto Francuza, 23,5 posto Talijana, ostatak sačinjavahu predstavnici drugih naroda.

Pojedinačni pokušaji, kao onaj pape Benedikta XII. (1334.-1342.), kako bi se stanje promijenilo nabolje, nisu polučili bitne promjene. Štoviše! Gramzivost najviših crkvenih dostojañstvenika se povećavala, a rastrošnost svih građanskih slojeva se širila. Papina se riznica ubrzano praznila, pa su raspisivani novi porezi, ponekad čak traženi prilozi i za pothvate što uopće ne bijahu predviđeni - primjerice za križarsku vojnu o kojoj uopće nije razgovarano. Time se srozavao ugled društvenih ustanova, a raslo nepovjerenje i nezadovoljstvo u najširim narodnim slojevima.

Posebna napetost nastajala je između državnih i crkvenih vlastodržaca; bijaše to svojevrsna borba za vlast i probitke. Nerijetko je dolazilo do provale nasilja i njegove primjene međusobno, ali i zajednički proti onima što su smatrani smetnjom - proti onima što su vjerovali i zalagali se za istinu i pravdu, za čovječnost i mir. Takvima odsudno bijaše samo jedno: biti svoj i nikomu se ropski ne pokoravati!

Pritom treba posebno istaknuti: što je više prilikâ i neprilikâ bilo za postignuće vlasti i stjecanje materijalnih dobara, to je provala nasilja bila nenadanija i nepredvidljivija. U razdoblju, o kojem je ovdje riječ, na udaru bijahu redovnici templari (oni što su se brinuli za hodočasnike u Svetu zemlju!). Dogodilo se da su samo u jednom danu uhićena, zlostavlјana, okrutno mučena i na lomači spaljena 54 redovnika. Red je 1312. zabranjen i sva njegova imovina zaplijenjena.

Poslije smrti Grgura XI. (+ 1378.) kardinali su se po prvi put nakon 70 godina sabrali u Rimu kako bi izabrali njegova nasljednika. Rimljani su ih dočekali i burno pozdravili, ali su uz to bučno isticali želju da novi papa bude Rimljani (a ne Francuz) ili barem Talijan. Izabran je Bar-

tolomeo Prignano, nadbiskup iz Barija, a nastupio je pod imenom Urban VI. (1378.-1389.). Činilo se kako će taj izbor proći u redu. Međutim, mir nije dugo trajao. Francuski kardinali ne bijahu zadovoljni, a zadovoljstvo drugih pomutio je sam papa svojom naprasitošću. Kad je postao papom, ponašao se kao da je jasno: sve treba biti kako on kaže.

A nije bilo. Skupina kardinala (pretežito francuskih), nezadovoljna izborom, uz podršku svojih istomišljenika, izabrala je drugoga papu - protupapu Klementa VII. (1378.-1394.).

Nastupilo je raslojavanje: uz papina suparnika, Klementa VII., pristajahu Francuska, Škotska, Napulj, Aragon, Bavarska, Burgundija i Savoja, dok je ostali dio Europe ostao uz Urbana VI. Jaz bijaše dubok, i nastavio se produbljivati. Pokušaji miroljubiva rješenja ne bijahu prihvaćani. I jedna i druga strana računala je samo na svoju pobjedu. UKazala se prigoda i Urban VI. se u Genovi sastao s kardinalima što mu ne bijahu skloni. Razgovor se pretvorio u žučljivu raspru. Urban je šestoricu dao uhiti. U tamnici su zlostavljeni i okrutno ubijeni.

Urban VI. umro je u Rimu 1389. Sukob ni tada nije razriješen. Štoviše! Još se gore zamrsio: pojavila su se tri natjecatelja za papino prijestolje. Zaplet se raspleo istom na saboru u Konstancu (1414.-1418.). Dne 21. studenoga 1417. svečano je ustoličen Martin V. (1417.-1431.) koji je odmah preuzeo predsjedanje saborskim sjednicama. Sabor je završio naredne godine, ali se papa zadržao na sjeveru Italije, gdje je s vojskom utvrđivao granice crkvene države. U Rim je stigao tek u rujnu 1420. Zauzet brigama oko vojske i oko učestalih pobuna na granicama, nije stigao misliti na duhovnu obnovu Crkve.

Novi papa bijaše Eugen IV. (1431.-1447.). Došao je iz Venecije i odmah izazvao sukob s moćnom obitelji Colonna iz koje bijaše potjecao njegov prethodnik Martin V. koji je bio i do kraja ostao pod utjecajem te obitelji. Sukob bijaše žestok, i papa je morao bježati iz Rima. Utočište je našao u Firenci i Bologni, a u Rim se vratio 1443. Njegov pak nasljednik Nikolla V. (1447.-1455.) uspio je izmiriti za-

Papinska palača u Avignonu

vađene obitelji u Rimu i posvetiti se obnovi grada. S posebnom je skrbi nastojaо urediti Vatikansku knjižnicu.

Nikolu V. naslijedio je Kalist III. (1455.-1458.) koji je svojim brojnim rođacima dodijelio važne crkvene službe u Rimu. Među tim rođacima bijaše i Rodrigo Borgia koji će postati zloglasnim papom Aleksandrom VI. (1492.-1503.). Kalist je ostao poznatim i po tome što je uspostavio ratnu mornaricu; rasprodao je crkveno zlatno i srebreno posuđe te novac uporabio za obranu od turskih navalja. Slično su postupali i njegovi nasljednici: Pio II., Pavao II., Siksto IV., Inocent VIII. Bijahu zauzeti društvenim i vojnim poslovima, opterećeni brigom za svoje rođake i odani raskošnu životu, u čemu je ipak prednjačio rečeni Aleksandar VI. Na izrazito upadan i rječit način postupio je papa Julije II. (1503.-1513.). On je svoju papinsku službu započeo pojavitivši se u srebrenom vojnom oklopu i s kacigom na glavi. Bio je pravi ratnik. Predvodio je svoje postrojbe s mačem u ruci. Nu on je uz to dao srušiti trošnu crkvu sv. Petra u Rimu i 1506. započeo gradnju današnje crkve sv. Petra - jedne od najvećih i najljepših na svijetu. Na taj način otvoreni su poslovi što su zahtjevali velike svete novca.

Svakako je lijepo što su u Rim pozivani najbolji umjetnici i ostvarivana vrhunska umjetnička djela, ali se moralno namicati sve više i više novca. Mnogo je novca trebalo i za vojsku kao i za brojne službenike, a sve to u doba u kojem je vladala nemjeriva raskoš - gozbe, zabave i lov. Zbog toga se vatikanska riznica brzo praznila, pa su se prihodi "moralni" povećavati. Ubiranje poreza kao ni prilozi darovatelja ne mogahu doteći. Zbog toga je ubrzano i naširoko rasprostranjena "prodaja" tzv. "oprostâ".

Lucas Cranach ml.: "Luther u krugu prijatelja"

O čemu je riječ?

Tijekom razdoblja od 6. do 10. stoljeća, posebice u doba križarskih ratova, bijaše se uvriježilo prikupljanje milodara u vidu „otkupa oprosta“. Riječ je o vjerovanju kako Bog raskajanim grijesnicima rado opršta grijeha i oslobađa ih od straha što dolazi od pomisli na vječnu propast, ali ipak ostaje svijest kako štetu učinjenu grijesima treba nadoknaditi te zbog toga pokornici moraju preuzeti stanovitu pokoru – post, molitvu, djela milosrđa, potporu siromaha ili vjerskih dobrotvornih ustanova, u što svakako idu i raznorodni pot hvati kao što je gradnja crkve. U doba križarskih ratova bijahu to milodari za troškove oslobađanja svetih mjesta u Jeruzalemu. Sad to bijahu prilozi za gradnju veličanstvene crkve u Rimu (za tu su se posebice zalagali pape Julije II. i Leon X.), ali i za druge potrebe unutar ustanova crkvene države. Ta je namisao nerijetko provođena razvijenom i osjećajno prožetom promidžbom što je srozavala vrijednost i ljepotu same zamisli. To tim više što je ugled najviših crkvenih dostojaštvenika, promatrano s vjerskog motrišta, bio nisko pao. Očigledno bijaše opravданo nezadovoljstvo među vjernicima zbog nedostatka vjerskoga dostojanstva, pa štoviše i zbog otvorene zlorabe vlasti te gaženja temeljnih ljudskih vrijednosti.

Sažimljivi prikaz stanja tijekom razdoblja o kojem je riječ, možemo kazati: ugled najviše crkvene vlasti bijaše srozan, a povjerenje u nju izgubljeno. Usporedi s time u nositeljā te vlasti bijaše u potpunosti izostala probuđena svijest o potrebi pozornosti na otkucaje běla širokih vjerničkih slojeva kao (što bijaše izostala) i najmanja mjera sluha za mišljenjā i stajališta izuzetnih pojedinaca. Umjesto toga olakso se posezalo za uporabom sile.

A kako je ta sila mogla neodgovorno dje lovati, jedni su u nju sve više vjerovali i na nju se sve više oslanjali, a drugi od nje sve više strahovali te, živeći u strahu, svoje osobno mišljenje prikrivali. I to je stanje, manje više, vladalo u crkvenih i državnih vlastodržaca. Treba se samo prisjetiti kako su vlastodršci, bez oklijevanja i gotovo u muklu ozračju, dali na lomači spaliti Ivanu Orleansku (1431.), Jana Husa (1415.), Girolama Savonarolu (1498.) ... K tomu, upravo u tome razdoblju jačaju samostalne države i sve glasnijima postaju državni moćnici u Engleskoj, Francuskoj, Njemačkoj, a crkveni ih dostojaštvenici nastoje oponašati, zanemarujući pritom svoju osnovnu dužnost i gotovo nijemo promatrajući kako se množi broj siromašnih i zapuštenih svećenika i redovnika što zajedno s vjernicima gledaju prema "onima na vrhu" i čeznu za svestranom obnovom Crkve i kršćanskoga života u njoj.

Riječju: stanje je u kršćanstvu postalo uistinu zapaljivim. Samo je jedna iskra bila dostatna za izazvati veliki požar. I to se dogodilo.

Učinio je to Martin Luther (1483.-1546.).

Školovao se i postao redovnikom i svećenikom u redovničkoj zajednici sv. Augustina te bio profesorom na sveučilištu u Wittenbergu. Pobožan i iskren, veoma darovit i veoma marljiv; izvrstan govornik, nagao i strastven čovjek. Još u svojoj mladosti bijaše obuzet nemirom – držao se nedostojnim svećeničkoga zvanja i strahovao za svoje spasenje. Radio je mnogo i nastojao se uživjeti u duboka i ozbiljna pitanja čovjeka i njegove vjere. Kad je bio u pravu, bijaše nepokolebljiv. Temeljna vjerska misao što je u njemu sazrijevala glasila se: Boga treba shvaćati kao milosrdnoga oca, a ne kao strogoga sudca.

Povod njegovu javnome istupu bijaše nametljiva prodaja „oprostā“. To se činilo veoma gorljivo, ali i veoma neukusno, štoviše: teološki neispravno. Mučen tim

prijepornim pitanjem u životnoj svagađnjici, sastavio je popis od 95 tvrdnji (teza) i objavio ga na crkvenim vratima. Bijaše to 1517. godine.

Uslijedio je odgovor što ga je Lutheru prenio teolog i filozof kardinal Toma Cajetan (1469. -1534.), dominikanac. Među njima se vodio razgovor: Luther je iznosi o i isticao životajno pitanje čovjeka što u kršćanstvu traži i otkriva put spasenja - to je vjera u Isusa Krista i njegovo evanđelje. Kardinal Cajetan pak predstavlja cvijet skolastične teologije i u njezinu kopljetu promatra Lutherove postavke te u njima otkriva mnoge nepravilnosti i traži da Luther te postavke opozove i obeća kako se za njih neće zalagati. Luther to nije mogao prihvati. Nu u njemu nije bilo ni najmanje namisli da bi se okrenuo proti kršćanstvu i proti kršćanskoj crkvi. Na to je papa Lutheru zaprijetio izopćenjem, a Luther se pozvao na crkveni sabor. Uslijedilo je papino izopćenje, a Luther je tu odluku spasio. Tako je nastao zaplet što se ubrzano razvijao, zapletao i doveo do rascola.

U jeku velike napetosti i žučljivih raspravi toj papinoj odluci o izopćenju ponavljano je mišljenje pape Hadrijana VI., koji bijaše javno izjavio kako je nemoralan život Crkve, prvenstveno papā i kardinala, krivac za pojavu Lutherova nastupa i za njegov pokušaj obnove Crkve. (Hadrijan VI., 1522.-1523., bijaše Nizozemac, skroman i duhovno izgrađen čovjek. Pokušao je srediti papinsku prijestolnicu, zavesti u njoj mir i rad, ali je na se navukao bijes kardinala. To ga u njegovim nastojanjima nije zaustavilo, ali ga je zaustavila nagla smrt).

Lutherovom pojavom zbio se velik događaj. Vjerojatno najveći u kršćanstvu od početka Srednjega vijeka do danas. Na njegovu razvojnomo putu bilo je uspona i padova, ali je temeljno obilježje u njegovoj odvažnosti kojom su velika i teška pitanja nametnuta javnosti, uzbunila duhove i zahtijevala odgovore. Prijedjen je dalek, težak i odgovoran put. Želimo li samo naslutiti gdje se mi danas nalazimo i kakvi su izgledi za naš daljnji put u budućnost, dostačno bi bilo upoznati biblijsko-kristološko shvaćanje teologije u kojem je *Krist središte* te koliko je otvorena mogućnost za novo shvaćanje Boga i čovjeka, kršćanstva i svijeta, Crkve i njezine službe u svijetu.

(nastavit će se)

DR. IVO KORSKY: O HRVATSKOM NACIONALIZMU

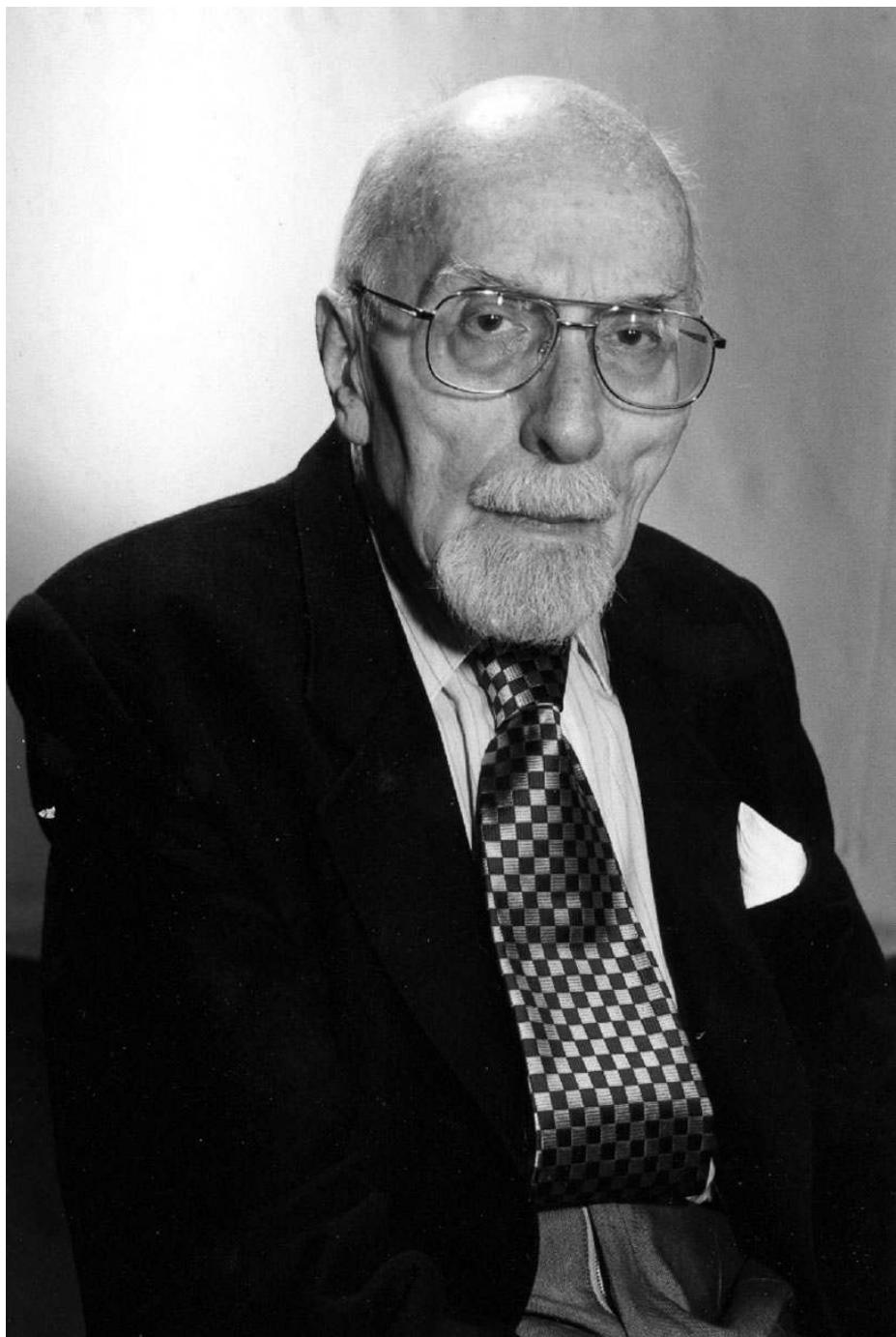
Oni koji su potpuno neskloni Hrvatima i njihovu pravu na slobodu i državnu neovisnost, priznaju da je Veliki četvrtak 1941., nadnevak jednog od proglašenja hrvatske države – onoga središnjega, u glavnome gradu Zagrebu, kod Hrvata izazvao *opće oduševljenje*. Jer, bilo je sličnih proglašenja državne neovisnosti i drugdje, kipjelo je u cijeloj Hrvatskoj. Hrvatska je bila spremna za oslobođenje: sazreo je naraštaj koji je ostvarenje državne neovisnosti pretpostavio svim kompromisima, naraštaj kojemu je trebao samo prvi novi grč Europe (A. Košutić), da svojoj domovini doneše oslobođenje koje je izgubila u sličnome takvom grču. Zato, kad u travanjskom broju svake godine podsjećamo na te dane, ne častimo taj grč Europe, ne veličamo (uostalom dosta nepovoljnju) *tehničku prigodu* koja je tada omogućila ostvarenje hrvatskih težnji, nego se klanjamo odlučnosti jednog naraštaja da pokaže svoju i našu volju za državnom neovisnošću i slobodom. Na isti način i s navlas istim pobudama slavimo i one koji su pola stoljeća kasnije, u ponovnome grču Europe, pokazali tu našu volju i odlučnost, stvorivši djelo koje će, nadajmo se, biti ne samo trajnije, nego i dostoјno uspomene na borce koji su za Hrvatsku pali prethodnih desetljeća i stoljeća.

Jer, tko god je u doba prve Jugoslavije htio otvorenih očiju promatrati raspoloženje Hrvata, mogao je znati da će taj dan doći. I jugoslavenski reformisti oko dr. Vladka Mačeka bili su svjesni pravog raspoloženja svog naroda, pa je Maček pred jugoslavenskim sudom početkom 1933. ocijenio da «težnje hrvatskog naroda idu za podpunim odcjepljenjem», dok je njegovo (Mačekovo) političko djelovanje upravljeno k tome da se te težnje ograniče time što će ih se bar dijelom zadovoljiti preuređenjem Kraljevine Jugoslavije. No, ni to nije bilo moguće, pa je Mačekov bliski suradnik ing. August Košutić prilike u Jugoslaviji opisao riječima: «*Tko može reći, da hrvatski narod danas živi u državi, koja je jedna prirodna tvorevi-*

na', kada za Hrvate unutar tih granica nema prirodnog života, pače ni prirodne smrti?».

Kad se ne suoči s otporom, okupator nužno postaje obijestan. Tako je bilo i u vrijeme prve jugoslavenske države: uživajući opću potporu tzv. demokratskog svijeta okupator je smatrao da prava hrvatskoga – i makedonskoga i albanskoga i crnogorskoga naroda – može nesmetano gaziti, jer su Hrvati, kako se u

jesen 1928. izrazio Aleksandar I. Karađorđević «pacifisti i stoga nisu opasni». No, bio je to račun bez krčmara, uvreda koja je brzo došla na naplatu: na pragu je bio dan koji je Frano Supilo, u posve drugom kontekstu, 1892. najavio riječima: «...Dan kad bi se nedopuštena sredstva tuklo nedopuštenijim sredstvima, jer od neprijatelja, koji ti se glave približi golim nožem, da ti je skine, braniš se ne kako hoćeš i kako ti pravila zapovijedaju, nego

Dr. Ivo Korsky

OMLADINA

SADRŽAJ

Jelašić dr. Franjo: Na pragu trećega decenija	1
Jožev: Dugovanje »Omladini«	5
Majtin Zlatko: Djive pjesme	7
Majer Vjekoslav: Od plinske laterne do nebodera	8
Cvitan Gabrijel: U carstvu moje majke	11
Delorko Olinko: Kratak zapis	12
Lendić Ivo: Nova hrvatska omladina — novi hrvatski čovjek	12
Kovačić Goran Ivan: Kraljevstvo zlatnih brežuljaka	17
Latković Radovan: Hrvatski srednjoškolci i Matice Hrvatske	20
Majtin Zlatko: Prva pjesma	25
Dugački Mira: Ženska suradnja u »Omladini«	28
Gjuric Dragutin: Hrvatska kulturna pitanja	30
Jakševac Stjepan: Isposljed	40
Jakić Tomislav: Na brodu do Grčke	41
Mežnaric Ivica: Naše seljačke majke	45

LISTAK

Perinić Luka: Hrvatski slikari	46
Peroš Vilim: »Seljaci« Wladislava St. Reymonta	48
Majtin Z.: Ante Kovačević, Od danas do sutra	51
Jurčić dr. M.: Dizdarević Abdullatib, Bosansko-hercegovački muslimani Hrvati	52
Petris Hijacint: Stefan Zweig, Triumf i tragikta Erasma Rotterdamskoga	52
Petris Hijacint: Hiljadu najljepših novela, sv. 88—90	56

SLIKE

Račić Josip: Dječak	3
Babić Ljubo: Studentica	9
Karas Vjekoslav: Dječarač	15
Crnčić M. Cl.: Vrbnik	21
Kirin Vladimir: Šenošna Branka	27
Csikós-Sesija B.: Pietà	33
Mujadžić Omer: Zetelica	39
Riznica Atenjana u Delfima (fotografija)	43
Amfiteater u Delfima (fotografija)	44

1936
/ 37

"Omladina", časopis koji je izlazio u nakladi Pramatic

kako bolje možeš. To se događa i kod drugih kulturnih naroda, kad im dogori do nokata». Jer, tamo gdje se mora birati između kukavičluka i nasilja, valja izabrati nasilje (M. Gandhi), budući da je sloboda ostvarena uz pomoć nasilja vrjednija od ropstva uz nenasilje (J. P. Nehru).

Upravo u tom smislu je o tim dramatičnim danima sudio zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac u listopadu 1946. – također pred jugoslavenskim sudom – rekavši kako se hrvatski narod plebiscitarno izjasnio za hrvatsku državu i kako su oni koji nisu osjećali bilo svoga naroda najobičnije – ništarije. Podjednako je o tome mislio na ovim stranicama očešani

publicist don Živko Kustić, koji je inače poznat po čestim i oštrim osudama ondašnjega hrvatskog režima, koji je napisao: «*Oduševljenje koje je uslijedilo nakon proglašenja suverene hrvatske države, na onaj Veliki četvrtak 10. travnja 1941., bilo je tako iskreno i tako sveobuhvatno da se s pravom može tvrditi kako je velika većina stanovništva na hrvatskom području prihvatala novu državu kao ostvarenje svoje političke volje. Onoga travnja nije proven formalni referendum, ali, da ga je bilo moguće provesti, rezultati bi se jedva razlikovali od referenduma kojim se je u ovo doba hrvatski narod izjasnio za nezavisnost sadašnje svoje države.* Nevolja je

bila u tome što borci za hrvatsku nezavisnost nisu imali mnogo birati, a državna nezavisnost, osobito u ratnim prilikama, ne postiže se bez jakih saveznika.»

Taj glasni i jasni plebiscit hrvatskog naroda bio je ujedno plod intelektualnoga i ideoškog sazrijevanja, u kome su nemjerljivu ulogu odigrali mladi hrvatski intelektualci koji su stasali tridesetih godina 20. stoljeća, i koji nisu okljevali preuzeti tada nezahvalnu ulogu snažnih i bespoštednih kritičara «vođe hrvatskog naroda» i njegove svite koja je odlučila – Mačekovim riječima – «punom parom zaploviti u slavenstvo i jugoslavenstvo». Intelektualna previranja na sveučilištu, brojni časopisi i letci, knjige i brošure, svjedoče o silno bogatom i snažnom intelektualnom potencijalu tog naraštaja koji će desetak godina kasnije – u svibnju i lipnju 1945. – biti brutalno desetkovani, pod komunističkom petokrakom zvijezdom i u ime Jugoslavije. Među malobrojnima koji su tu tragediju izbjegli, bio je i dr. Ivo Korsky (Osijek, 1918.- Buenos Aires, 2004.), hrvatski političar, publicist i ideolog.

Korsky je rođen u obitelji židovskog podrijetla. Nakon osnovnoga i gimnaziskog školovanja u rodnom Osijeku, pravni je fakultet završio u Zagrebu, gdje je promoviran u doktora prava 1940. godine. Radio je kao odvjetnički i sudski vježbenik, a tijekom sveučilišnog razdoblja aktivno sudjeluje u katoličkim i nacionalističkim udrugama, zbog čega je vi-

LIRIKA

HRVATSKIH

SVEUČILIŠTARACA

UREDIO: MARKO ČOVIĆ

ZAGREB MCMXXXIX

šekratno pritvaran i bio prognan iz Zagreba. I proglašenje Nezavisne Države Hrvatske dočekao je u zatvoru. Uz niz drugih udjelbi, tijekom rata je bio i sudac Ustaškoga stegovnoga i kaznenog suda, stegovnog suda ustaškog pokreta. Nakon sloma NDH se povukao u Austriju, a potom u Argentinu, gdje najprije radi kao fizički radnik, kasnije kao pravni zastupnik specijaliziran za zaštitu industrijskog vlasništva. Od 1951. član je Hrvatske republikanske stranke i pomoćnik urednika stranačkog časopisa *Republika Hrvatska*. Od 1969. predsjednik je stranke, koja je 1991. u Hrvatskoj registrirana kao Hrvatska republikanska zajednica. Napisao je veliki broj članaka i nekoliko knjiga koje su nezaobilazne za svako ozbiljnije izučavanje hrvatskog nacionalizma.

U nastavku donosimo tri kratka, ranije neobjavljeni teksta I. Korskoga, namijenjena časopisu *Mladi Hrvat*, što je nakratko izlazio 1963. u Engelskoj pod uredništvom **Ive Petanjka**. Na molbu uredništva toga malog lista namijenjenog

smo uspjeli utvrditi sudbinu toga lista.
(Prir. Z. T.)

Korsky: Hrvatski nacionalizam prije rata

Od 1935. do 1941. hrvatska mladež i pogotovo sveučilištarci bili su uglavnom nacionalisti. Ne znači, da u ono doba nije bilo komunista ili pristalica drugih stranaka, nego činjenica je, da su ton davali hrvatski nacionalisti.

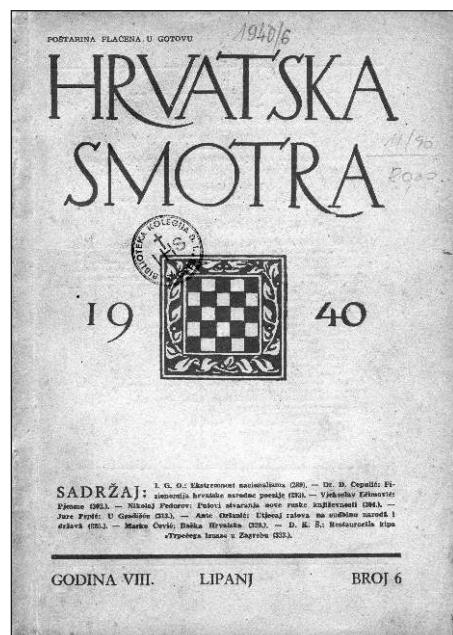
To je pokoljenje većim dijelom izginulo braneći hrvatsku državu, kojoj su dali sve snage. Kao skupina više ne postoji ni u domovini ni u emigraciji.

Na ovo nacionalističko pokoljenje komunisti udaraju još i danas. Ni mrtve i uništene ne mogu ih pustiti na miru. Razlog za to leži u vrijednosti toga pokoljenja i u načinu, kako je nosilo hrvatski nacionalizam.

I ranija su pokoljenja bila rodoljubna i požrtvovna, ali njihovo rodoljublje nije bilo idejno toliko sazrelo i prilagođeno novim prilikama kao što je bio nacionalizam generacije poslije 1935. godine, t. j. onih mladića i djevojaka, koji su u srednjoj školi bili pod vanjskim pritiskom kraljevske diktature, a iznutra podvrgnuti komunističkoj djelatnosti, koja je iskoristavala pomanjkanje svake slobode, da katalizira mladenačko nezadovoljstvo u korist komunizma. U Srbiji je komunizam imao prilično uspjeha, što se vidi u danas vladajućim krugovima u Jugoslaviji, dok mu je u Hrvatskoj nacionalizam zakrio put zbog čega nema među današnjim komunističkim prvacima i kadrovima pravih, hrvatskih komunista između 40 i 55 godina.

U čemu je bila posebna snaga toga nacionalističkog pokoljenja? Ne može se reći, da su bili bolji i požrtvovniji Hrvati od svoje starije braće, koji su pod kraljevskom diktaturom dizali hrvatsku zastavu i klicali "Živjela Hrvatska" i za te "grijehe" išli na dugogodišnju robiju. Još se manje može njihov uspjeh pripisati većoj slozi, jer u tom pogledu nikada hrvatska omladina nije bila toliko složna (i nediferencirana) kao za vrijeme kraljevske diktature. Isključujemo samo komuniste, koji su i tada bili nešto "posebno", a ostali su takvima i u onim rijetkim prilikama, kad su surađivali s drugim sveučilištarcima.

Snaga novog pokoljenje bila je u njegovoj "modernosti" i diferenciranosti. Nacionalizam novoga pokoljenja nije bio nebulozno-patriotski kao pod diktaturom i poklik "ŽAP", koji je kod velikog dijela tadanje mladeži zamijenio poklik "Živo dr. Maček" nikada nije dobio onu idejno

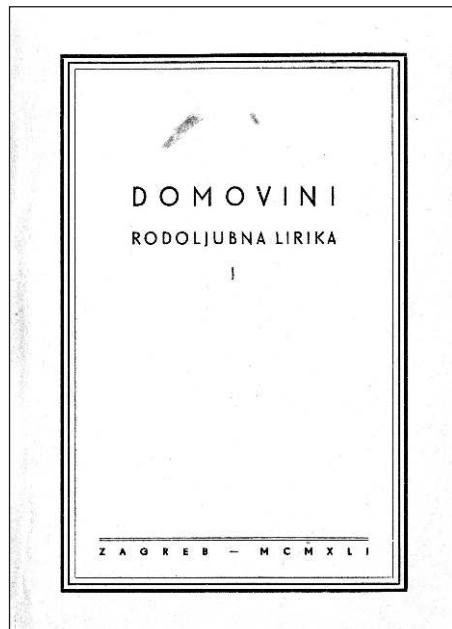

"Hrvatska smotra", jedan od najvažnijih nacionalističkih časopisa

zatvorenu i patrijarhalnu značajku, koju je imao patriotizam pod Mačkovim imenom.

Među hrvatskim nacionalistima u razdoblju nakon petosvibanjskih izbora ključale su europske ideje. Oni nisu bili zatvorena, idejno odvojena rodoljubna skupina kao sveučilištarci prije 1935. godine, nego su bili dijelom europske borbe ideja, kao što su prije njih bili već djelomično i mladići prije kraljevske diktature.

Nema sumnje, da su prvi koraci bili nespretni, da je bilo dosta zastranjivanja, da je i patrijarhalni sustav sloge i jedinstvenosti i prečesto dolazio do izražaja u obliku diktatorskih poriva, ali sve su to bile recidive u jednom procesu, koji je bio u svojoj biti veoma napredan i zato opasan komunizmu. Osim svoje prvtne funkcije samoobrane narodne posebnosti, hrvatski nacionalizam postao je i koritom, u koje su se počele slijevati suvremene europske političke ideje i odražavati europski politički pokreti. Time je nacionalizam omogućio mladeži idejni razvitak i traženje odgovora na suvremene proble-

hrvatskoj mladeži, i uz posredovanje mladog argentinskog studenta **Franje Puškovića**, Korsky je u tri kratka, ali jezgrovita i precizna eseja opisao kako je teklo sazrijevanje hrvatske mladeži uoči Drugoga svjetskog rata. Zahvaljujući **prof. Kazimiru Kataliniću** na ustupanju strojopisa, objelodanjujemo te eseje u izvornom obliku, smatrajući ih i danas vrijednima i aktualnima. Nije poznato jesu li tekstovi objavljeni u *Mladom Hrvatu*, niti

Balentović Ivo
Cvitau Gabrijel
Čorić Danilo
Heastovec Stjepan
Kocun Jeronim
Kažanić Kamilo
Kuhac Žvonimir
Lendić Ivo
Majstir Zlatko
Nikolić Vinko

Lirika Grude

me i zato je ono pokoljnje moglo prijeći u napadaj protiv komunizma na ideološkom području.

Hrvatski nacionalizam – otvoreni pokret

Već sam više puta istaknuo, da hrvatski nacionalizam nije zavorena ideologija, nije nazor na svijet, te prema tome nije ni jedinstven u smislu totalističkih pokreta i monolitnih političkih stranaka.

Hrvatski nacionalizam predstavlja u jednu ruku pokret za oslobođenjem Hrvatske, dakle samoobranu hrvatske narodne zajednice, a u drugu ruku korito, u koje se slijevaju različite političke ideje Europe i u stalnoj vezi s vanjskim svjetom prilagođuju i prerađuju prema hrvatskim narodnim potrebama. U idejnog pogledu nacionalizam je bio, nakon razdoblja jugoslavenskog rasizma i panslavenskog antieuropskog stava, okno prema Europi, kroz koje su u Hrvatsku strujale suvremene ideje. Uslijed svoga temeljnog stava, koji se sastojao u obrani narodne zajednice, ovo primanje europskih ideja nije se pretvorilo u ropsko oponašanje, što je inače čest slučaj u suvremenom industrijskom društvu, nego je bilo više poticajem, da se na vlastitom području nađu rješenja za nove prilike, u kojima se nalazila Hrvatska.

Ova veza s vanjskim svjetom nužno je morala dovesti hrvatske nacionaliste u sukob sa starijim oblicima rodoljublja, po-

gotovo onih, koji su se pod pritiskom kraljevske diktature morali zatvoriti u sebe, da bi se održali. Sukob je osobito došao do izražaja s onim krugovima, koji su željeli isključiti sve strane utjecaje, bojeći se, da će gubitkom autohtonosti hrvatski narod morati nestati. Ovo staro rodoljublje bilo je oličeno u Hrvatskoj seljačkoj stranci, koja se u sukobu s novim, nacionalističkim pokretima (nije bio jedan nego više paralelnih struja) sve više povlačila u idejnu izolaciju i formalizam. Ideologija Seljačke sluge u razdoblju poslije 1935. godine najbolje pokazuje ovu želju za izolacijom. Govorilo se za Rudolfa Hercega, glavnog ideologa Seljačke Sloge poslije smrti Stjepana Radića, da nije želio čitati nijednu knjigu osim djela braće Radić kako se ne bi zarazio tudinskim idejama i izgubio čistoću autohtone seljačke kulture.

U tu sredinu, prožetu defenzivnim duhom, zatvorenu prema vanjskom svijetu, hrvatski nacionalizam poslije 1935. go-

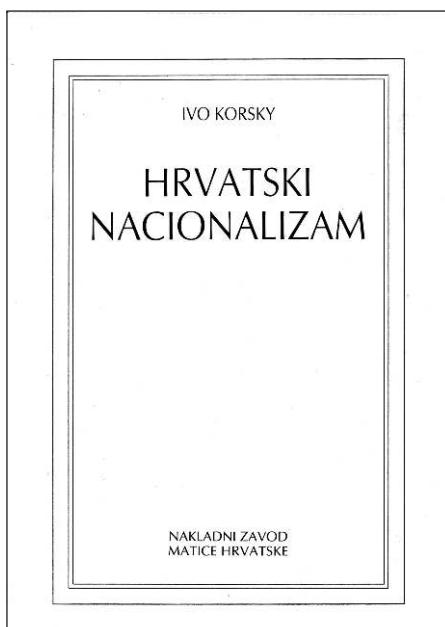
ideje Europe i izveo je iz duha austro-ugarske birokracije, koja je Hrvatsku idejno gušila.

Komunisti su odmah shvatili, kakvu opasnost predstavlja za njih hrvatski nacionalizam s takvim suvremenim duševnim stavom. Dok im nije bilo teško uz malo hipokrizije uvući se u organizacije Hrvatske seljačke stranke i tamo utjecati u smislu marksističke ideologije, svaki komunist, koji bi ušao u hrvatske nacionalističke skupine morao je djelovati ili kao čisti špijun, dakle izvještavati a ne utjecati, ili konačno prekinuti s komunizmom, što u ono doba nije bio tako rijedak slučaj. Među hrvatskim nacionalistima nije se mogao razviti jedan Rudolf Bićanić, koji je čisto marksističku djelatnost godinama provodio u organizacijama Hrvatske seljačke stranke samo zato, što je sve svoje marksističke ideje i akcije površno prikrio frazama o seljačkoj ideologiji.

Zbog toga komunisti u ono doba nisu napadali Hrvatsku seljačku stranku, nego su naprotiv, pod njenom firmom vodili svoju djelatnost (kao npr. na općinskim izborima, kad su u nekoliko mjesta nastupali kao "neslužbena" lista HSS-a). S nacionalistima se vodila borba bez samlosti i što se više približavala godina 1941., komuništi su sve više gubili kod hrvatske mladeži.

Sloboda mišljenja – oznaka hrvatskog nacionalizma

Prvi koraci hrvatskog nacionalizma poslije 1935. godine imali su sve znakove pokusa. Nakon idejne ustajalosti, u koju je djelomično zapala hrvatska mladež, koja je završavala srednje škole za vrijeme kraljevske diktature, a koju je ustajalost Hrvatska seljačka stranka htjela ovjekovječiti, prvi koraci na ideološkom području bili su često i nespretni i naivni, a pojavljivala su se i zastranjivanja. Dodiri s europskim političkim strujanjima nisu kod svih poslužili kao poticaj za vlastiti ideološko-politički rad, nego su znali dovesti do posve nepotrebnih oponašanja. Takva su oponašanja bile neke fašističke natruhe u pojedinim nacionalističkim skupinama, antisemitizam kod drugih, koji je poprimljen od nacional-socijalizma, te korporativizam kod trećih, koji vuče lozu iz nekih katoličkih pokreta.

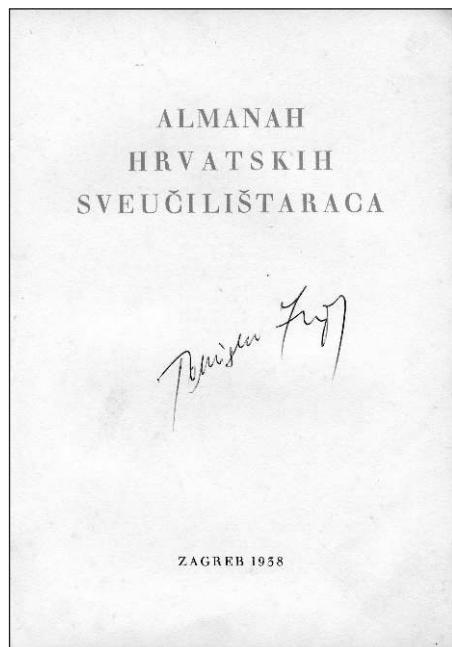

Korsky: zbirka članaka o hrvatskom nacionalizmu

dine unio je ofenzivni duh i otvorena vrata prema suvremenim političkim pokretima. U svom ofenzivnom duhu nacionalizam se nadovezao na revolucionarstvo Eugena Kvaternika, a u svom otvorenom stavu prema svijetu sličio je Starčevićevu duhovnom revolucionarstvu. Ne smije se naime zaboraviti, da je dr. Antun Starčević unio u malu, provincijsku sredinu tadašnje banske Hrvatske naјsvremenije

No, značajno je, da nijedna od ovih natruha nije nikada obuhvatila cijeli nacionalistički pokret, pa ni većinu skupina, nego je uvijek ostala ograničenom na pojedince ili veoma malene skupine. Osim toga, nijedna natruga nije ostala bez opozicije među samim nacionalistima, te su neke prije, a neke kasnije, sve te natruhe nestale, tako da se danas iz povijesne perspektive može mirno reći, da su sve to bile površne, izvanske pojave, koje nikada nisu ušle u sam temelj hrvatskog nacionalizma.

Ne može se, međutim, nijekati, da su europski desničarski pokreti kao i cijeli niz tzv. zapadnih demokratskih pokreta utjecali na hrvatske nacionaliste, jer konično u ideološkom pogledu hrvatski nacionalizam je bio otvoren prema Zapadu za razliku od Hrvatske seljačke stranke,

koja je bila ideološki zatvorena prema vanjskim, pogotovo zapadnjačkim pokretima, te skljona istočnjačkim, panslavenskim iluzijama, i jedini ideološki utjecaj, od kojega je trpjela, bio je subverzivni rad prikrivenih komunista u vlastitim redovima.

Uslijed svog otvorenog značaja, hrvatski nacionalizam obuhvaćao je veoma različite struje, počevši od strogo katoličkih (bilo tipa Charlesa Maurrasa, bilo tipa Maritaina) pa do liberalno-agnostičkih, te

od autoritativno-staleških do parlamentarno-demokratskih. Sve su se te struje, unatoč svojim razlikama, osjećale dijelovima hrvatskog nacionalizma, dakle *subjektivno* su spadale u nacionalizam, a stvarno su bile posljedica temeljne idejne znatiželje, koja je tada obuhvatila hrvatsku mladež, koja je u nacionalizmu tražila borbeni izlazak iz Jugoslavije, dakle su *objektivno* bile posljedica samog nacionalističkog pokreta.

No, pokraj svih vanjskih utjecaja, temelj je uvijek ostao čisto hrvatski. Glavni ideolog hrvatske nacionalističke mladeži poslije 1935. godine bio je Ante Starčević, ne u starim, preživjelim oblicima, kakve je nosila Stranka prava, nego u svom temeljnog idejnom bogatstvu i slobodarskom duhu, koji je suvremenoj hrvatskoj mladeži otkrio dr. Milan Šufflay u svojim esejima. Za razliku od Hrvatske seljačke stranke, koja je u spisima braće Radić gledala dogmu, koju treba samo upoznati i slijediti, hrvatski nacionalisti su od Starčevića primili samo osnovne ideje, koje su onda slobodno razrađivali u smislu suvremenih političkih prilika. U ovom razrađivanju primljene su i neke ideje braće Radić, kod nekih skupina više, a kod drugih manje. Tako su, na primjer, Ustaška načela u svom socijalnom dijelu skoro u cijelosti poprimila Radićevu seljačku ideologiju. Ali ta Načela nisu bila opće poznata u razdoblju između 1935. i 1941., niti su bila smatrana nekom dogmom, pa je zato hrvatski nacionalizam kao cjelina u ideološkom pogledu bio bogatiji nego službeni Ustaški pokret.

Sloboda mišljenja, koja je tada vladala kod hrvatske nacionalističke mladeži, bila je toliko privlačna, da su nova godišta srednjoškolaca prilikom dolaska na sveučilište skoro automatski prilazila nacionalističkim organizacijama i time izbjegla utjecaju komunističkih agenata. Pokazalo se tako, da je sloboda mišljenja najjača obrana protiv komunističke infiltracije, jača od propagande, državne vlasti i progona. •

RAZOREN PRAG

Pregorjet će što po plodnoj zemlji
Lopta skače od ruke do ruke,
Što su došli do zemlje bez muke.

Sad se stranac po ognjištu širi.
Mjesto ruža svud koprive cvatu.
Crven cilim vuče se po blatu.

Pregorjet će što se šume sijeku.
Korov raste po njivi, po briješu.
Što pod jednim zaostalim crijepon
Viri gnijezdo, gdje se ptice legu.

Slika doma ostala je ista
Male rijeke što po danu blista,
Po njoj teku uspomene zlate
Davne slike silinom se vrate.

Višnja SEVER

U ONAJ DAN

u onaj
olujni dan
puknuo grom

stresli se
nebo i zemlja

puknuo grom

Mario BILIĆ

PROGLAŠENJE HRVATSKE DRŽAVE OBILJEŽENO POKOLJEM HRVATA

Na Uskrsni Ponedjeljak, 9. travnja, u Donjim Mostima pokraj Bjelovara obilježen je događaj iznimno važan za hrvatsku povijest. Ovdje se na mjesnom groblju nalazi spomenik koji svjedoči ratnom zločinu koji su Srbi počinili nad hrvatskim civilima uoči Uskrsa 1941. godine. Ovogodišnjoj komemoraciji nazočili su članovi i prijatelji Hrvatskoga žrtvoslovnog društva iz Zagreba, Udruge Macelj 1945. iz Đurmanca, Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava iz Varaždina i Čakovca te više ogranača Hrvatskog društva političkih zatvorenika, kao i udruga branitelja iz Domovinskog rata.

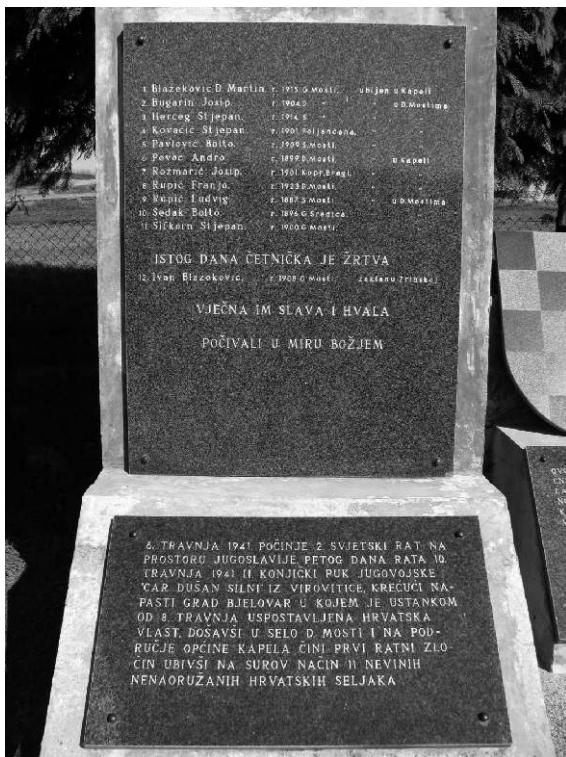
U ime domaćina okupljene je pozdravio načelnik općine Kapela Danijel Kovačec, a zatim je u ime Odboara za obilježavanje žrtava Drugog svjetskog rata Bjelovarsko-bilogorske županije o događaju govorila **Anita Blažeković**. Zatim su se skupu obratili **Ante Beljo**, član predsjedništva Hrvatskog žrtvoslovnog društva, zamjenik gradonačelnika Bjelovara **Ante Topalović** te zamjenik Bjelovarsko-bilogorskog župana **Krešo Jelavić**. Usljedilo je polaganje vjenaca i paljenje svjeća predstavnika udruge iz raznih mjesta Hrvatske. Naposljetku, molitvu za sve stradale žrtve predvodio je bjelovarsko-križevački biskup **mons. dr. Vjekoslav Huzjak**.

Svi su govornici upozorili na istinu. Stoga je potrebno podsjetiti na zlodjela u Donjim Mostima koje je počinio srpski 2. konjički puk *Car Dušan Silni* iz Virovitice početkom Drugoga svjetskog rata u hrvatskim zemljama. U povlačenju konjičkog puka *Car Dušan Silni* s položaja iz sela Peteranca ubijeno je petero nedužnih hrvatskih seljaka, a potom su zločinci prenoćili 9. travnja 1941. u mirnom selu Donji Mosti. Na Veliki četvrtak 10. travnja 1941. prije podne, ispred župne crkve sv. Benedikta, započeli su krvavi uskrnsni dani. U rasulu stare Jugoslavije hrvatski su seljaci nagovarali srpske vojnike da se ostave oružja i da mirno pođu svojim kućama. Najednom, ispred župne crkve čuli

Tekst i fotografije:

Damir BOROVČAK

su se pucnji i mrtav je ostao seljak **Josip Kovačić**. Srpska je vojska zatim krenula u potjeru za razbježanim seljacima, u namjeri da ih pohvata i ubije. Pronalazili su ih po trgovima u snijegu, koji je tog proljeća bio obilan te su ubili ukupno 11 nedužnih seljaka. U svom krvavom pokolju istoga dana kraj sela Kapele naišli su na **Josipa Rožmarića** iz Koprivnice, te su i njega ubili.

Spomen-ploča pobijenima 10. travnja 1941.

Na putu prema Bjelovaru zločinački 2. konjički puk *Car Dušan Silni* zaustavili su Nijemci i prisilili ih na predaju. Bio je zarobljen i konjički major **Nikola Hrgović**, Srbin iz Bjelovara, za koga se smatraло da je zapovjedio umorstva hrvatskih seljaka u selu Donji Mosti. Studio mu je hrvatski sud u Bjelovaru, ali je zbog nedostatka dokaza pušten u srpnju 1941. godine. Odlazi u Srbiju, gdje je nakon rata umro u Beogradu. Gradska redarstvo u Bjelovaru 30. travnja 1941. izvjestilo je Ministarstvo vanjskih poslova tek prog-

lašene Nezavisne Države Hrvatske posebnim Iskazom o ubojstvima srbočetnika nad Hrvatima od 6. do 30. travnja 1941. na području grada Bjelovara i Kotarskog poglavarsvta u Bjelovaru, koji su tih dana poubijali ukupno 33 Hrvata.

U tijeku Drugog svjetskog rata i porača, sela Gornji, Srednji i Donji Mosti teško su stradala. Ukupno je poginulo 75 mještana, a svi su imenima popisani na spomeniku. Na kraju je u ožujku 1945. ubijen i mjesni župnik **Viktor Müller**.

Zločin u Donjim Mostima povijesno je važan, jer – nakon niza drugih zločina, ubojstava i pokolja počinjenih nad Hrvatima tijekom Travanjskog rata – pokazuje da nisu Hrvati započeli pokoljima. To je do današnjih dana politički i medijski sustavno prešućeno i zatajeno. Događaje iz tog vremena detaljno je opisao danas pokojni **Zdravko Ivković**, predsjednik bjelovarskog ogranka Matice hrvatske. Bio je jedan od najupornijih istraživača ratne i poratne istine u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji i najzaslužnija osoba za otkrivanje događaja na samom početku Drugoga svjetskog rata u Donjim Mostima.

Poslije skupa na mjesnom groblju, okupljeni su u procesiji krenuli prema župnoj crkvi sv. Benedikta, gdje je održana misa za duše svih stradalih žrtava, koju je predvodio biskup dr. Huzjak. U vrlo nadahnutoj propovijedi biskup je ukazao na razlike između podmetanja pojma politike i onog što je istina za koju se svi trebamo zauzimati. Upravo istinu se ne smije zaboraviti, na nju treba podsjećati i to nije politika. Na istinu treba ukazivati bez mržnje, kako se ne bi zaboravila, ali ni ponovila, rekao je u propovijedi biskup Huzjak.

Trebamo se zapitati: zašto se i danas povijest i istina prešućuju? Komu smeta istina? Zašto godinama izostaje osuda srbočetničkog zločina, ali i najviša državna počast poubijanim nedužnim civilima u Hrvatskoj? Hrvatska povijest sustavno je krivotvorena i zatajivana s namjerom lažnog prikazivanja 'genocidnosti' Hrvata. Prikrivanje srpskih zločina nad Hrvati-

ma, a uporno isticanje hrvatskih zločina u NDH, ukazuju na izvrtanje povijesnih uzroka i posljedica. Na tragu lažnog *antifašizma*, stalno se traumatizira Hrvatska. Zašto se nameće krivnja povezana s 10. travnja 1941., kad događaji to ne opravdavaju? Hrvati bi se prije svega trebali prisjećati Velikog četvrtka i krvavog 10. travnja 1941. u Donjim Mostima. Srpski zločini nad hrvatskim civilima prethodili su svim drugim zločinima u Drugome svjetskom ratu! To je istina na koju je potrebno ukazivati javnosti. Nažalost i nadalje medijski izvjesitelji i tv-kamere bilježe te događaje samo za lokalne vijesti. Kada će vijesti iz Donjih Mosti postati vijesti za cijelu Hrvatsku? Kada će vijesti iz Donjih Mosti postati važne vijesti za hrvatsko državno vodstvo i odgovornu politiku protiv svih pokušaja rehabilitacije jugoslavenstva i lažnog podmetanja povijesti Drugoga svjetskog rata?

U prilogu donosimo govor koji je u Donjim Mostima održala prof. Anita Blažeković, predsjednica Povjerenstva za utvrđivanje prešućivanih žrtava Drugoga svjetskog rata i porača s područja Bjelovarsko-bilogorske županije:

“Poštovani sudionici današnjega sponema!

Nema Hrvatske bez istine! Svjesni te činjenice okupili smo se danas s namjerom prisjećanja na zločin nad 11 Hrvata koje su 10. travnja 1941. bobili vojnici Kraljevine Jugoslavije, točnije pukovnije (“puka”) Car Dušan Silni, prilikom svoga pohoda na Bjelovar, kako bi slomili novoproglašenu hrvatsku državu i Bjelovarski ustank koji je započeo 7./8. travnja 1941. u Velikom Grđevcu te se proširio na Bjelovar i okolicu.

Imena žrtava su: Josip Kovačić, Franjo Rupić, Bolto Pavlović, Martin Blažeković, Ludvig Rupić, Andrija Pevec, Stjepan Herceg, Josip Rožmarić, Josip Bugarin, Stjepan Šifkorn, Bolto Seđak

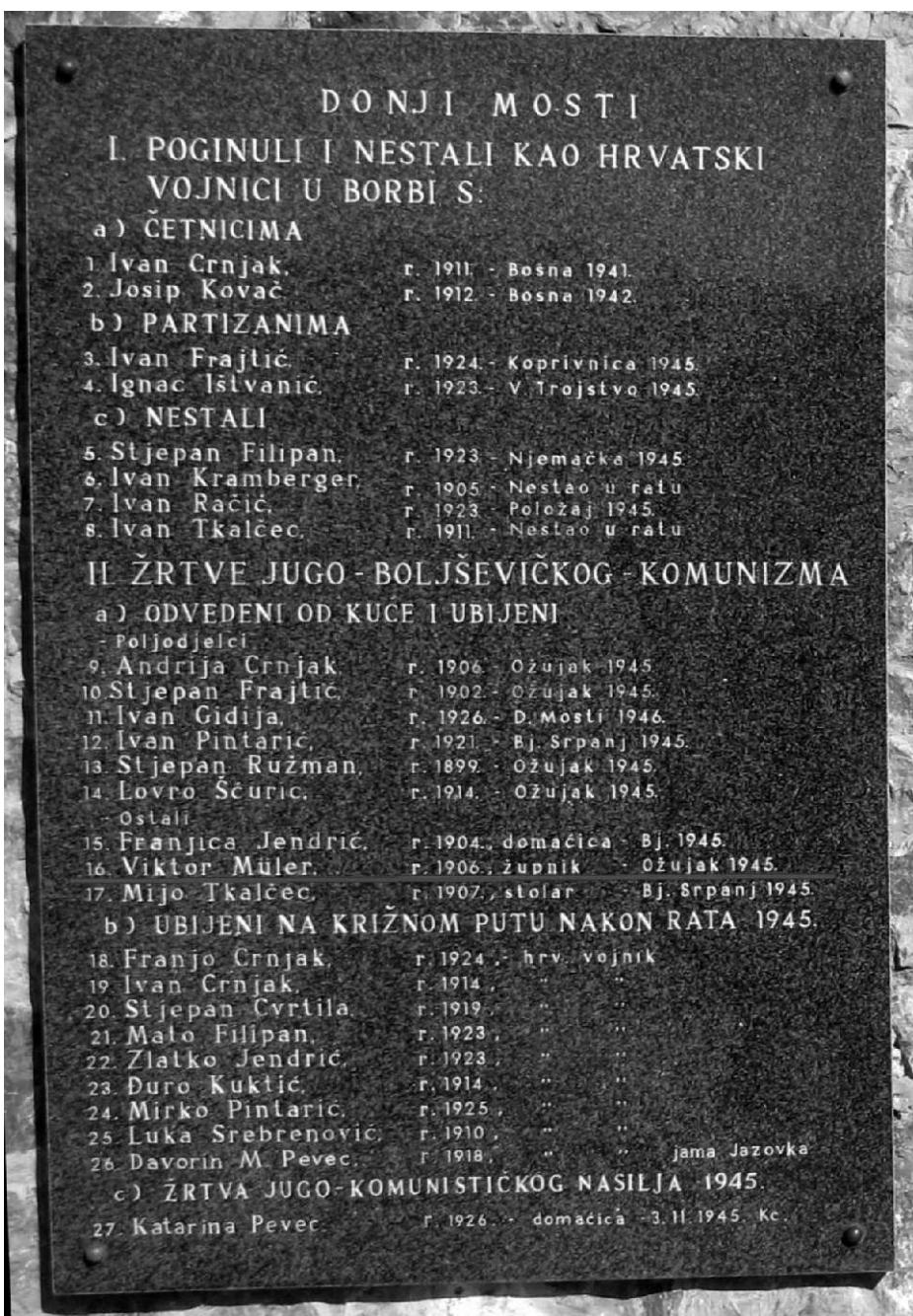
Toga su dana četnici u Zrinskoj ubili Ivana Blažekovića, koji je napustio jugoslavensku vojsku i vraćao se kući. Jugoslavenske vojниke iz puka Car Dušan Silni porazila je istoga dana njemačka vojska na Križevačkoj cesti i Hrgovljanim. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata i porača, iz sva tri sela Mosti smrtno je stradala 71 prešućivana žrtva, a među njima i svećenik Viktor Müller, koga su partizani u ožujku 1945. odveli i ubili na nepoznatom mjestu.

Hrvatska je povijest sustavno prešućivana i krivotvorena, s namjerom negativnog prikazivanja Hrvata pred svijetom i prikrivanja srpskih zločina nad Hrvatima u obje Jugoslavije.

Ovih se dana ponešto govorilo o četništvu u Srbiji, a pritom su se po tko zna koji put prešutjele neke činjenice, poput onih da su četničke organizacije postojale i izvan Srbije i to prije početka Drugoga svjetskog rata, s jednim ciljem – stvaranjem „Velike Srbije“. Naime, do početka Drugoga svjetskog rata na području Hrvatske djelovalo je oko 200 četničkih organizacija. U gradu Bjelovaru četnička je organizacija osnovana već 1924., a tijekom svog postojanja brojila je od 300

do čak 900 članova. Osim u Bjelovaru, četničke su organizacije postojale i u okolnim selima i gradovima: Daruvaru, Čazmi, Gornjim Lipovčanima, Ribnjačkoj, V. Pisanici, Pavlovcu, V. Bastajima, Trojeglavi, Goveđem Polju. Na virovitičkom je području djelovalo 9 četničkih organizacija, pakračkom 5, koprivničkom 3, đurđevačkom 3, naravno postojale su i u Osijeku, Vukovaru, Slavonskom Brodu, Požegi itd.

Upravo su četnici u suradnji s jugoslavenskim žandarima tijekom postojanja Kraljevine SHS i Kraljevine Jugoslavije na bjelovarskom području ubili 20 osoba, a u Travanskom ratu još 33. Ovaj je zločin u Mostima zapravo bio samo nastavak

spomenute velikosrpske politike. Odnosno, da budem još točnija – nakon pogubljenja prvih 6 žrtava u D. Mostima, vojnici puka Car Dušan Silni kreću prema Bjelovaru, ali u Poljančanima im četnički simpatizeri govore da nisu ubili Valenta Rupića, istaknutog HSS-ovca. Skupina

Anita Blažeković

konjanika vratila se u Moste te je zahvaljujući toj susjedskoj intervenciji stradalo još ljudi.

Unatoč tomu što se zločin nad jedanaestoricom Hrvata u Mostima i dalje ne spominje u školskim udžbenicima, uzastopno povećanje sudionika na ovoj komemoraciji svake godine daje smisao izreci: "Kaplja ne buši kamen svojom snagom, već učestalom kapanjem." I zato Vas pozivamo, dodite i sljedeće godine te povедite i svoje prijatelje.

Važnost spominjanja ovog događaja među prvima su prepoznali članovi MH - Ogranak Bjelovar na čelu s pokojnim predsjednikom Zdravkom Ivkovićem kao i mještani sela Mosti. Tako se rodila ideja o podizanju ovoga spomen obilježja koje je svečano otkriveno u travnju 2006. prigodom 65. obljetnice.

Zahvaljujemo svima Vama koji ste danas došli na komemoraciju, a posebice domoljubima iz ostalih dijelova Hrvatske, koji neumorno šire istinu o događajima iz sela Mosti, a mučenicima koje su 10. travnja 1941. pobili pripadnici vojske Kraljevine Jugoslavije, kao i ostalim prešućivanim žrtvama II. svjetskog rata i porača s područja sva tri sela Mosti, neka je vječna slava i hvala!"•

III.K. 93/45.

U IME NARODA !

Kotarski sud u Varaždinu po sucu toga suda Dr.Pavle Marinović zapisničaru Danicu Sekulić u postupku po čl 28 Zakona o konfiskaciji proti Martinčević Josipa iz Varaždina nakon provedenoga postupka doneo je slijedeću

PRESUDU

Konfiskacija imovine Martinčević Josipa iz Varaždina ne određuje se, jer ne dotječe uvjeti iz čl. 28 zakona o Konfiskaciji.

OBRAZLOŽENJE

Gradski Narodni odbor. Upravni odjel u Varaždinu dopisom od 11. IX 1945. br. 7239/45. stavio je predlog savezno sa čl. 28 Zakona o konfiskaciji glede Martinčević Josipa Varaždin-Radić Basaričekova ul. 16 jer da je isti nestao i da se za njegovu sudbinu ništa ne zna. Nakon traženja za nadopunu rečenoga predloga tj. za pobliže navode po kojima bi se moglo smatrati rečenoga Martinčevića narodnim neprijateljem uslijedio je dopis odjela unutrašnjih poslova grada Varaždina od 14. II. 1946. br.1058/46 iz kojega proizlazi, da je rečeni na dan 8. V. 1945. uhapšen po organima J. A., te da je isti još nekoliko dana iza toga vidjen gdje upravlja vojničkim automobilom dočim da mu se kasnije zameo trag i da se predmijeva, da je odveden po J.A., pa da se prema tomu o njegovoj sudbini ne može ništa izvjestiti.

Dalje se navodi da je prije rata bio član H.R.S.S.a da je za vreme rata vidjen u ustашkom društvu no da nema dokaza da li je bio član ustашkog pokreta, jer da se je navodno družio da ustasha iz poslovno trgovackih razloga, jer je bio trgovac zemaljskim plodinama. Kao trgovac zemaljskim plodinama, da je iste za vreme okupacije liferovao za državu. Pošto i ti podaci nisu bili dostatni zatraženi su daljnji podaci pa je dopisom Upravnog odjela Gradskog NO-a Varaždin od 25. V. 1946. br. 74728/46 ovaj sud obaviješten, da bližih podataka za Martinčević Josipa ne može se dati nego što su ranije dani. Njegova imovina stavljena je pod privremenu upravu odlukom Okružnog NO-a od 23.V.1945. br. 240/45. a za staratelja je postavljen Leskovar Slavko iz Varaždina.

Prema članu 28 Zakona o konfiskaciji sreski narodni odbori dostavljaju sreskom sudu popis nepokretne imovine onih ratnih zločinaca i narodnih neprijatelja koji su tokom rata streljani ubijeni poginuli ili pogegli, a sreski sud bez obzira da li raspolaze sa presudom ili ne izdane presudu o konfiskaciji cijelokupne imovine rečenoga lica kao ratnog zločinca ili narodnog neprijatelja.

Prema gore navedenom sud nije mogao donijeti i odrediti konfiskaciju prema čl. 28 jer iz službenih podataka nije mogao ustanoviti, da bi rečeni Martinčević Josip bio narodni neprijatelj a suviše nije to mogao učiniti ni iz toga razloga, što se član 28 Zakona o konfiskaciji odnosi na lica koja su nestala odnosno poginula ili streljana u toku rata. Prema podacima gore navedenim Martinčević Josip je uhapšen iza dana oslobođenja, dakle nakon svršetka rata. Isti je bio u rukama narodnih vlasti a po tomu mu se nezna daljnja sudbina, pa se prema tomu na njega nemože protegnuti propis čl 28 Zakona o konfiskaciji već bi za temelj konfiskacije u njegovom slučaju mogla se uzeti samo pravomoćna presuda nadležnoga suda (iz čl 10 zakona o konfiskaciji).

Prema tomu nije se mogla odrediti konfiskacija nad imovinom gore navedenoga pa je prema tomu ova presuda na zakonu osnovana.

Obavijesti: Javni tužioc za kotar Varaždin; Pretsj.Okrugnog suda Varaždin; Okružni NO odjel za narodnu imovinu; Martinčević Tereza Varaždin-Radić Basaričekova ul. 4 obzirom na parnicu pod P.131/46.

Kotarski sud odjel III.U Varaždinu dne 8.VI.1946.

Sudac: Dr.Pavao Marinović

Za točan otpravak: Petrić Stefanija

TREĆI KRIŽNI PUT GROBIŠTIMA I STRATIŠTIMA VARAŽDINSKE BISKUPIJE

Već treću godinu u Korizmi članovi Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava iz Čakovca i Varaždina u molitvi obilaze grobišta i spomenobilježja prešućivanim hrvatskim žrtvama, likvidiranim u totalitarnim komunističkim progonima Drugog svjetskog rata i porača. U molitve su uključili i poginule hrvatske branitelje u Domovinskom ratu, stradale u obrani Republike Hrvatske u velikosrpskoj agresiji, a u Čukovcu pomolili su se i za preminule članove Društva, kao i za ozdravljenje njegovih bolesnih članova.

Prve, 2010. godine križni put održan je na Cvjetnicu popodne, grobištima Međimurja, posjetili smo i grobište Dravska šuma Varaždin, a zadnja postaja bila je u Kotoribi. Iduće, 2011. godine, uključene su postaje Čukovec kod Ludbrega, stadion *Varteksa*, Dravska šuma Varaždin, Gaj Strmec Podravski i Pancerica Otok Virje u općini Cestica gdje je nakon misu u spomen kapeli Blaženog Alojzija Stepinca predvodio varaždinski biskup **mons. Josip Mrzljak**. Ove godine posljednja postaja bila je u Štrigovi, a tu smo na grobištu Repova šuma obilježili i 65. obiljetnicu masovnih komunističkih likvidacija izvršenih početkom 1947. godine, u Štrigovi i okolici. Između ostalih likvidiran je potkraj ožujka i **Stjepan Dujh**, otac dvoje male djece, Mirka i Marine, a uz konfiskaciju imovine uslijedili su progoni ostalih članova obitelji.

Treći križni put grobištima i stratištima Varaždinske biskupije održan je u subotu, 24. ožujka 2012., a obilazak mjeseta stradanja i uspomene na žrtve poginule u ratovima XX. stoljeća započeo je ujutro u 10 sati, a na pojedinim postajama moljene su molitve križnog puta autora **fra Vice Blekića**, napisane za Crkvu hrvatskih mučenika na Udbini.

Sâm križni put započeo je u Čakovcu, kod spomen-zida poginulim hrvatskim braniteljima u Domovinskom ratu iz Međimurja, gdje je izmoljena uvodna molitva i molitva prve postaje, koje su predvodili **fra Andelko Rahkel** i umirovljeni svećenik vlc. **Josip Horvat**, te **Josip Kolarić** i **Ružica Špoljar**. Križ koji je za tu prigodu napravio **Josip Kolarić**, predsjednik Društva za obilježavanje grobišta žrtava komunizma Čakovec, nosio je **Drago Jurović**, hrvatske zastave nosili su **Stjepan Horvat** i **David Lešnjak**, a svi-

jeću **Matijas Sermek**. Kod sljedećih postaja molitvu su predvodili i ostali hodočasnici, dvanaestogodišnje **Magdalena Kolarić** i **Ivana Turk**, četiri godina starije **Barbara** i **Petra Turk**, kao i stariji hodočasnici, a kod postaje u Čukovcu križnom putu se pridružila i **Terezija Pavković**, rođena 1. rujna 1912. godine.

Druga postaja bila je u čakovečkom starem gradu Zrinskih, a molilo se ispred ulaza u ćelije nekadašnjeg zatvora u kojem su nakon Drugog svjetskog rata mučeni, „nestali“ i stradali brojni žitelji Međimurja. Treća postaja bila je kod spomen-križa na grobištu Ksajpa u Šenkovcu, a četvrta i peta na grobištu Sep u Gornjem Hrašćanu, u župi Macinec. Prvo se molilo kod grobnice pokopanih žrtava ekshumiranih 2009. godine i pokopanih 23. kolovoza 2010. godine, na Europski dan sjećanja na žrtve totalitarnih ideologija XX. stoljeća, a potom kod spomen-križa postavljenog 2001. godine. Šesta i sedma postaje bile su na području grada Varaždina, kod spomen križa u Dravskoj šumi, najvećeg grobišta Varaždinske biskupije, a potom u podne i kod spomen ploče postavljene u sjećanje na žrtve i mučenike odvedene iz logora smještenog u poratnim danima Drugoga svjetskog rata na igralištu Tivara, da-nasnjem stadionu Varteks.

Osma postaja – grobište Leskovec – župa Svibovec kod Varaždinskih Toplica. Na grobištu Leskovec hodočasnicima su

se pridružili i članovi udruge Hrvatski domobran iz Varaždinskih Toplica. Tu se nakon izmoljene molitve hodočasnicima obratio **Božo Bahunek**, tajnik udruge HD Varaždinske Toplice, koji je podsjetio na događaje od 29. rujna 1943. godine kad su jugoslavenske partizanske snage osvojile Varaždinske Toplice, a potom jednu veću skupinu (73) zarobljenih vojnika i branitelje poubijale na mjestu gdje smo nešto ranije izmolili molitvu 8. postaje, a druge zapadno od Varaždinskih Toplica, u Čurilovcu i Hrastovcu.

Deveta postaja: Čukovec kod Ludbrega. Za hodočasnike su tu članovi udruge pripremili okrjeput, te smo nakon polsatnog odmora nastavili put prema Ludbregu i Čukovcu, gdje je bila molitva 9. postaje. Kod spomen-križa molitvi su se pridružili gospoda **Nada Kancijan**, koja je s danas bolesnim suprugom **Pavlom**, doprinosom i ostalih potomaka i rodbine likvidiranih partizanskih i komunističkih žrtava, dala veliki doprinos podizanju spomen obilježja „nestalim“ i ubijenim sumještanima Čukovca, a molitvi su se pridružile i T. Pavković i **Ana Tišljar**, rođena 1924., kojoj je stradao brat **Ivan Kolar**. Nakon molitve kod spomen križa izmolili smo Oče naš za žrtve i stradale, za preminule članove Društva (Josip Borak, Mirko Mužek, Mijo Modrić...), kao i lani preminule Martina Štainglina iz Martijanca i Miju Ivančića iz Gornjeg Vratna...) te dobrotvore Društva (Štefica

Treća postaja

U Repovoj šumi, 14. postaja

Mladi u Štrigovi, sudionici križnog puta

Koštarić...), i za bolesne članove (Pavao Kancijan, Zlatko Dianek, Zlatko Pišpek...). U druženju s članovima obitelji proveli smo petnaestak minuta, a za oporoštaj od hodočasnika T. Pavković započela je pjesmu *Zdravo, Djeko*, koju su prihvatali i ostali te smo se s pjesmom rastali od naših domaćina. Prije rastanka podsjetio sam prisutne da je tekst za ovu pjesmu napisao svećenik, pater **Petar Perica**, koga su komunisti ubili zajedno s više desetaka Dubrovčana na otočiću Daksi, nakon što su partizani u listopadu 1944. godine ušli u Dubrovnik, a od partizansko-komunističke ruke stradalo je više stotina svećenika, među kojima i fra **Anzelmo Canjuga**, kapucin rodom iz župe Vidovec, skladatelj koji je uglazbio pjesmu *Liljane bijeli Dragutina Domjanića*. Canjuga je umro u logoru Stara Gradiška.

Kako je bilo dosta vremena do sljedeće, desete postaje koja je u naselju Cvetkovec, u Koprivničko-križevačkoj županiji, zaustavili smo se kod Doma za starije i nemoćne osobe u Čukovcu i pozdravili bolesnog Pavla kojeg je suza na oku kanula, a ni nama ostalim nije bilo lakše.

Deseta postaja: Cvetkovec, župa Rasinja (Koprivničko-križevačka županija). Molilo se kod spomenika na kojem su ulesane riječi: „Navik on živi, ki zgine pošteno“ Dana 24.-27. svibnja 1945. godine, po završetku Drugoga svjetskog rata, Jugoslavenska armija je u Cvetkovcu i okolicu, bez suđenja, poubijala 130 hrvatskih vojnika zarobljenih u Bleiburgu i prisiljenih na križni put bez povratka. Mještani su 43 ubijena vojnika prenijeli na mjesno groblje gdje je podignut spomen-križ. Gospodine Isuse Kristu, udijeli im mir i vječnu radost. Slava im i laka hrvatska gruda! Spomen-ploču podiglo društvo: Hrvatski domobran – Koprivnica – Rasinja 8. rujna 1996.

Jedanaesta postaja: Kotoriba – grobište Leš. Nakon molitve ukrcali smo se u autobus te nastavili prema Kotoribi, našem

sljedećem odredištu. Tu smo stigli desetak minuta prije najavljenog termina, a molitva je bila kod spomen-križa na grobištu Leš, kraj željezničke pruge, preko puta željezničke postaje. Molitvu su tu predvodili **Dragica Markan** i **Ivan Lovaković**. Pridružilo nam se tridesetak Kotoribčana, a neki su pristizali i nakon toga. Zahvalili smo im na sudjelovanju te se uputili do našega bolesnog člana Zlatka Pišpeka. Na putu prema gornjem Međimurju hodočasnici su se pomolili i za žrtve „Bugojanske grupe“ kod spomen ploče likvidiranom **Duri Horvatu**, strijeljanom u Sarajevu 17. ožujka 1973. godine.

Dvanaesta postaja bila je u Držimurcu, a u molitvi su sudjelovala i braća **Horvat**, vlč. Josip, Stjepan i Antun te dvadesetak žitelja naselja kojima su u poratno doba nositelji komunističke vlasti odveli i poubijali najmilije. Predzadnja postaja bila je Vratišnec, a molilo se kod spomenika komunističkim žrtvama i hrvatskim braniteljima, kojeg je 8. listopada 2008. godine blagoslovio **mons. Josip Mrzljak**, varaždinski biskup.

Četrnaesta postaja: grobište Repova šuma u Štrigovi – 65 obljetnica likvidacija civila. Posljednja postaja bila je, kako je i planirano, u 17,40 sati na grobištu Repova šuma u Štrigovi, a molitvu te postaje predmolili su **Ružica Špoljar** i **Mirko Dujh**, sin ubijenog **Stjepana**. Tu je završnu molitvu predvodio **preč. Damir Bobovec**, izaslanik biskupa Mrzljaka, a molitvi su se pridružili i župljeni, potomci i rodbina ubijenih i **preč. Leonrad Logožar**, štrigovski župnik i dekan. Kod spomenika je položen vijenac i zapaljene svjeće, a povodom 65. obljetnice stradanja, molitvi su se pridružili i članovi Matice Hrvatske i Braće hrvatskog zmaja.

O stradanjima u Štrigovi 1947. godine govorio je Josip Kolarić, a nazočnima se obratio i **dr. Stjepan Hranjec**, predsjednik ogranka MH Čakovec. Po odavanju počasti vjernici su se za križem uputili u

župnu crkvu u kojoj je preč. Damir Bobovec predvodio misu i održao nadahnutu propovijed u kojoj je, između ostalog, rekao kako se vjernik kao aktivni sudionik povijesti ne smije miriti sa zlom i grijehom te je upravo zato pozvan zalagati se na svaki način da bezakonja, laži, nepravde i patnje bude što manje. Jedan od načina na koji to može i treba činiti jest uporno i trajno zalaganje za sve one kojima se na bilo koji način činila ili im se čini nepravda, raskrinkavanjem laži i promicanjem istine. (Tekst propovijedi ispušten iz tehničkih razloga, op. ur.)

Uz pratnju na orguljama **Mateja Ščavnicića**, pod misom je pjevao zbor župe, predvođen **Jasminom Rep** i **Dejanom Brežnjak**. Na kraju mise izaslaniku biskupa Mrzljaka, koji je bio sprječen doći (isti dan pokopan je u Splitu mons. Ante Jurić, umirovljeni biskup splitsko-makarski), vjernicima i sudionicima Trećeg križnog puta zahvalio je i domaći župnik mons. Leonard Logožar. Nakon mise župljani župe Štrigova priredili su u vjeroučnoj dvorani zakusku, a puni dojmova polako smo se prema Čakovcu i svojim domovima uputili oko pola devet sati.

Križni put grobištima i stratištima Varaždinske biskupije organizirali su Društvo za obilježavanje grobišta žrtava komunizma Čakovec i Društvo za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava Varaždin, a da bi se sudionici upoznali sa što većim brojem grobišta, obilazak svake godine ide drugim smjerom. Ove godine križnom putu prisustvovalo je četrdesetak sudionika cijelim putem, a na pojedinim postajama uključivali su se žitelji župa kroz koje smo prolazili. Putem u autobusu molila se i krunica, a svoje pjesme nastale u vrijeme Domovinskog rata, iz zbirke „Srce je ludo, hrvatsko“ čitao je sam autor **Ivica Procoj.**•

NAŠ NUTARNJI SVIJET (4)

POVJERENJE

Povjerenje je supstancija od koje je sazdana bezbrižnost dječačića kojeg otac baca visoko u zrak i koji se slobodno pušta pasti u očeve ruke. Riječ je o očekivanju da drugi prema nama ima najbolje namjere. Od povjerenja su sazdani životni mostovi kojima prelazimo rijeke i provalje. Povjerenje čini ljudske suodnose mogućima. U temeljima je ljubavi, priateljstava i suradnje. Potrebno je u suodnosi muža i žene, roditelja i djece, među članovima obitelji, među prijateljima i susjedima, između poslodavaca i zaposlenika, liječnika i pacijenata, glasača i političara, institucija i građana, pa i medija i njihovih korisnika.

Povjerenje stoji u vezi s čašću i karakterom. Smatramo da ga zaslужuje čovjek koji je pošten, koji drži do svoje riječi. Želimo, naravno, da i drugi nas same doživljavaju upravo takvima. Povjerenje drugih prema nama osnažuje naše samopovjerenje. Podloga je za novu hrabrost i kreativnost, a i preduvjet za više pov-

Piše:

Maja RUNJE, prof.

jerena prema drugima. Povjerenje je dobro koje može stvoriti novo dobro.

Povjerenje je moguće povećati njegovim suodnosa. Uz simpatiju i poštivanje ključne su otvorena komunikacija i neprijetvornost. Pri tome je uvijek potrebno vrijeme. *Triba s čoikom poist vriću soli, da vidiš kakav je,* govorilo se u Lici. Iz niza pozitivnih stecenih iskustava – pažnje, iskrenoga zanimanja, pomaganja, pouzdanosti, diskrecije i kompetencije – zaključujemo da je slično moguće očekivati i u budućnosti. Proces međutim nikada ne završava. Povjerenje je uvijek moguće izgubiti ili uskratiti. Trajan trud naravan je tijek procesa.

Puno povjerenje najčešće ipak i nije moguće. Ideal naime nije u skladu s ljudskom naravom te je očekivanje nerealno. Ponekad će nas razočarati i bliski prijatelji, a ponekad i mi njih. Dobro je stoga

sačuvati mali oprez te njime pokušati predusresti sitne povrede i razočaranja. Slijepo povjerenje može u nepovoljnim slučajevima čak otvoriti vrata i pravoj zlorabi. Samozavaravanje je osobito sklikzak teren. Ponekad naime rano uočavamo znakove prijevare, no nastojimo ih ignorirati. Pri svemu naravno treba znati primjenjivati pravu dozu opreza. Pretjerano nepovjerenje ljudi čini ogorčenim cinicima te ih onesposobljuje za život.

Postizanje ravnoteže između povjerenja i skepsa zadaća je s kojom se trajno suočavamo. Maleno dijete uči iskustvom u odnosu prema svojim roditeljima. Doživi li razumijevanje i bezuvjetnu topolinu, izrast će u čovjeka sposobnog za emocionalno vezanje, svladavanje opterećenja, pomaganje i primanje pomoći. Dijete koje je pak moralno rasti uz nepouzdane roditelje, imat će manje povjerenja u ljude i manje povjerenja u vlastite snage. U mladosti razvitak velikim dijelom ovisi o društvenom, kulturnom i gospodarskom ambijentu - mladež demokratskih i razvijenih društava pokazuje više optimizma,

SAVJET LIJEČNIKA ŽGARAVICA? BOLI LI ŽELUDAC?

Piše:

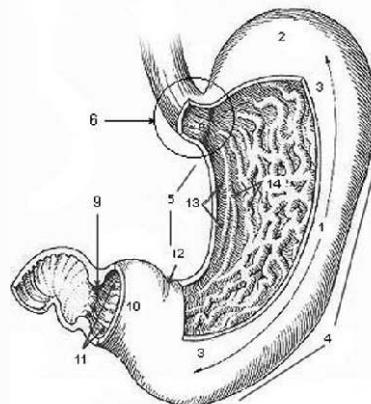
**Dr. med. Drina
BLAŽEKOVIC-SOJČIĆ**

povraćanja, te vrlo neugodnog zadaha. Tu može pomoći operacija.

No, najčešća i vrlo raširena smetnja je žgaravica. Ona nastaje dizanjem manjih ili većih količina kiselog sadržaja želuca (hrane, ili samo probavnih sokova) u jednak jer mišić zatvarač više ne zatvara pot-

puno, osobito ako se već razvila i želučana hernija – prolaz gornjeg dijela ili dijelova želuca kroz otvor u oštu. Pretilost, starija dob, te i zadnja tri mjeseca trudnoće također pogoduju stvaranju žgaravice. Daljnji važni čimbenici su alkohol te veliki obroci jela, osobito masnog. Tipično je da su smetnje najveće nakon lijeganja u krevet. Zato se preporučuje da se ne večera nakon 18 sati, osobito ne preobilno, da se smanji uživanje alkohola te da se spava s podignutim gornjim dijelom tijela.

Kod pojačanog lučenja želučane kiseline vrlo su djelotvorni lijekovi koji sprječavaju njezino stvaranje (a ne oni koji već stvorenu neutraliziraju) dakle zakočivači tzv. protonskih pumpi. Dobar učinak takve terapije je da njome često prestaje i dugotrajni kašalj, radi kojeg se možda bez rezultata išlo od jednog do drugog liječnika, a bio je posljedica – često i neprimjetnog – noćnog prelijevanja kiseline u dušnik i dušnice. Donji dijelovi jednjaka se često promijene, nastaju oštećenja sluznice, ili još što gore. Također, u vezi s jednjakom moramo spo-

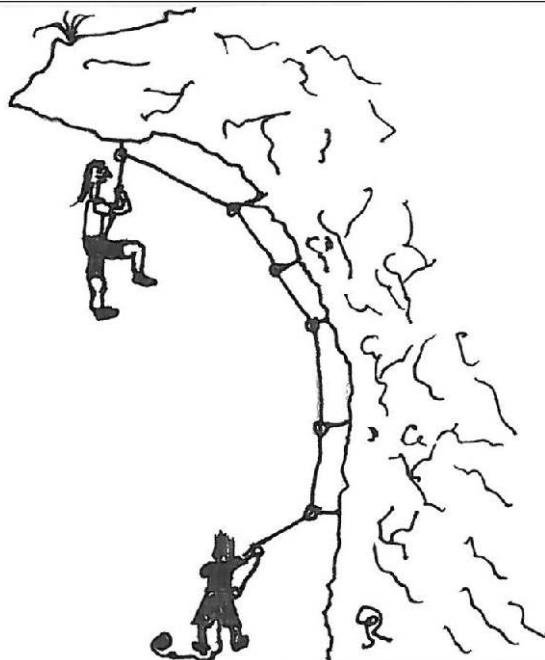

osobito u ocjenjivanju vlastite budućnosti, negoli mladež u neslobodnim i zapuštenim zemljama – a u odrasloj dobi o iskustvu u braku te u radnoj sredini. U sta-

rosti povjerenje se oblikuje u procesu kojim vlastitom životu pokušavamo dati zakruženi smisao u svim vidovima, pa i u njegovoj jednokratnosti i prolaznosti.

Ponekad se čuje tvrdnja da je povjerenja među ljudima u ranijim vremenima bilo više. Svi znamo da se u mnogim našim selima vrata najčešće i nisu zaključavala. Ipak, sjetimo se, bilo je izdaja najrazličitijih vrsta! I nije moguće zaključiti da je vjere bilo više negoli danas. Eto, žene danas češće svjesno prije braka ulaze u trudnoću, čemu možda možemo prigovarati na više načina, no činjenica je da je u odluci sadržano povjerenje da će se odgovornost dijeliti, najčešće u nešto kasnijem braku, a što je vrsnost povjerenja, među ženom i muškarcem, o kakvoj u ranijim vremenima nije bilo ni govora.

Načelno, od povjerenja se napreduje, od laži se propada. U našem složenom svijetu povjerenje je veliko dobro. Trajno mu treba težiti (pridržavajući si malu dozu skepse). Zrelo povjerenje odnosi se na nadu u krajnju pouzdanost i solidarnost drugih ljudi, na osjećaj sigurnosti u vlastitu osobu, te i na sveobuhvatno pouzdanje u svijet kakav on jest – čudesan, nespoznatljiv, pun tajni. Odnosi se i na povjerenje u Boga, ako je ikako moguće. •

menuti i proširenje vena u njegovu donjem dijelu, koje nastaje kao posljedica zaobilaznog krvotoka kod bolesti jetara, osobito ciroze, iz kojeg može doći do dramatičnog krvarenja, s potrebom hitne intervencije. O raku ne želim detaljno govoriti, no mislim da ne trebam naglašavati da su tomu najvažniji uzrok – i to od usne šupljine, pa sve do debelog crijeva – pušenje i jaka alkoholna pića. Jednako štetna je i pougljenjena hrana spremana na roštilju, ionako puna sastojaka dima.

Krenimo dalje! Želudac je prava divat! Nakon preuzimanja dobro prožvakane hrane, miješa je, rastapa te dalje usitnjuje, i to satima! Bjelančevinama je potrebno i do sedam sati, a ugljikovodicima oko tri. Pri tome je zapanjujuće da je zdrava želučana sluznica neosjetljiva na silno oštru i izjedajuću solnu kiselinu, koju sama sluznica stvara i izlučuje, uz ostale probavne sokove. Ravnoteža se može veoma pomjeriti nezdravim navikama i nezdravom prehranom (vidi gore!) te i iz psihičkih razloga, osobito u trajnom stresu.

Zato se i čir ili čirevi (grizlice), označavaju kao menadžerska bolest - uslijed pretjerane proizvodnje kiseline. Za krvarenje iz želulca tipično je povraćanje sadržaja u obliku taloga kave te crna katranasta stolica. Čirevi su se ranije liječili lijekovima protiv kiseline, dijetom i operacijama, no to se srećom radikalno promjenilo otkrićem uloge bakterije helico-

bacter pylori (HP) u upalnim procesima sluznice. Bakterijom je zaražena većina stanovništva, no ne boluju svi. Uspješna terapija je tzv. eradicacija – uklanjanje bakterija jednokratnom kurom antibioticima. Ranije učestale operacije – kao uklanjanje dviju trećina želuca ili prekidanje vlakana živca vagusa, radi krvarenja čревa, prodiranja čireva u trbušnu šupljinu ili susjedne organe, sužujućih ožiljaka, osobito u dvanaestercu, i prelaska dugogodišnjeg čira u rak - postale su tako rijetkost. Naravno, postoje i drugi uzroci raka, ali ovaj dio se znatno smanjio.

Želučana hernija, već spomenuta, je zapravo jako česta, ali ne mora stvarati poteškoće. Ako tegobe postoje, mogu se ublažiti izbjegavanjem gaziranih pića te spavanjem na desnoj strani. Ako je potrebno, postoje uspješne operacije, čak i endoskopske.

Među glavne znakove pomoću kojih se naš želudac tuži, spadaju, osim pritiska i bolova, mučnina i povraćanje. Uzroci mogu biti nepodnošenje hrane (osobito pokvarene), alkoholni ekscesi i nuspojave nekih lijekova. Mučnina i povraćanje mogu međutim biti i znak srčanog infarkta, naročito stražnjeg zida srca, virusnih oboljenja (osobito hepatitisa, često prije negoli se pojavi žutica) ili uremije. Tačkođer su uvijek prisutni kod akutnih oboljenja u trbušu, primjerice kod upale crvuljka slijepog crijeva, zapletaja cri-

jeva, itd. Postoje i hormonalni uzroci, primjerice uz bolesti hipofize ili nadbubrežne žljezde. Pedeset posto trudnica povraća u prvom tromjesečju.

Osobito je važno obratiti pažnju na povraćanje bez mučnine, koje ukazuje na smetnje središnjega živčanog sustava, zbog povećanog pritiska na mozak. To je važan simptom, katkada i jedini, kod moždanog udara. Prisutan je i kod potresa ili nagnjećenja mozga prilikom traume. Može ukazivati i na meningitis ili encefalitis, na tumore, ili – jednostavno – na migrenu. Naravno, poznajemo i kinetozu, bolest putovanja. Ne zaboravimo ni psihi (strah i uzbuđenje), a niti provocirano povraćanje kod bulimije.

Ipak, najčešće naša hrana lijepo prelazi u dvanaesterac, da se sretne sa žući i sokovima gušterače.

Još nešto! Opisuju se različite dijete za različite smetnje. Nema jedinstvene za svakoga. Onaj koji se dugotrajno bori sa smetnjama i bolovima, sigurno će sam najbolje znati koja jela ili pića najbolje podnosi ili ne podnosi, pa će se znati ravnati prema svom iskustvu.

Najvažnije je međutim tražiti i liječiti uzroke smetnji. Nezaobilazna iznimno važna pretraga je gastroskopija. To je jednostavan, rutinski postupak. Inače, savjetujem: jesti sa zadovoljstvom i živjeti zdravo! Dobar tek! •

U POVODU 150. OBLJETNICE STRANKE PRAVA I 115. OBLJETNICE SMRTI OCA DOMOVINE DR. ANTE STARČEVIĆA

KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (XIII.)

24. VI. 1915. Aleksandar Horvat (predsjednik frankovaca) i Ivo Frank memorandumom traže uvođenje vojne uprave (komesarijata) u Hrvatsku, zbog sprječavanja jugoslavenske (velikosrpske) promidžbe te urote banskih organa i Hrvatsko-srpske koalicije. „Militarizacija zemaljske (samo)uprave“ bi se oslanjala na frankovačku Stranku prava, HPSS i hrvatske unioniste Pavla Raucha i Nikole Tomašića. Osim toga memorandumom se htjelo – prema Horvatovu objašnjenju Vieću Stranke prava u srpnju 1918.– ujediniti sve hrvatske zemlje, barem pod vojnom upravom. „Pivot“ s hrvatske strane oko uvođenja vojne uprave bijaše odvjetnik Vladimir Sachs.[1] Zbog svoje sposobnosti i unovačenja u „ured za informacije“ vojnog zapovjedništva (XIII. korpus/zbor) u Zagrebu, bio je najpogodnija osoba. Kao vojna osoba trebao je imati veću slobodu djelovanja od svojih stranačkih drugova civila. Međutim, civilni su redarstvenici – na čelu s kasnije zloglasnim Jankom Bedekovićem – nezakonito izvršili pretres Sachsova stana. Pritom nadene spise koristila je Koalicija 1918. (do tada javnost nije znala za memorandum) za hajku protiv frankovaca. Koaličko nepoštivanje zakona i austrougarske vojske dokazuje snažnu potporu Budimpešte slavoserbskoj politici, što će doći glave i samoj Ugarskoj.[2] Inače, svoju ulogu u toj priči imao je dvostruki špijun i bivši frankovac Rudolf Bartulić (vidi: 09.III.1909.). On se po nalogu bečkog ministarstva rata, među ostalim, sastao krajem travnja 1915. sa Sachsom, I. Frankom i Horvatom u zagrebačkom vojnom zapovjedništvu (XIII. zbor) Eugena von Scheuera. Nakon toga je otišao u Beč noseći novu frankovačku rezoluciju i kopije „ranijih memoranduma“. Kao i uvijek, Beč nije bilo pravo vrijeme za rješavanje „hrvatskog pitanja“, ali su i dalje očekivali „vjernost Hrvata“. Prema Bartulićevim riječima, frankovačko vodstvo je novim memorandumom „tražilo posljednji put odgovor, što će dati Austrija Hrvatskoj“.[3]

24. VII. 1915. Preminula je u Zagrebu Marija (Katharina) FABKOVIĆ, rođ. Frechova. Rođena je 8. veljače 1833. u Pragu. Čehinja po narodnosti, bješe eminentna hrvatska pedagoginja, novi-

Priredio:

Mladen KALDANA

narka, prevoditeljica i pravašica. Završivši učiteljsku školu u Češkoj, udala se 1854. za, kasnije poznatoga hrvatskog pedagoga i jezikoslovca, Skendera/Škendera Fabkovića i dolazi u Hrvatsku. Skenderovo prijateljevanje s Antonom Starčevićem i Eugenom Kvaternikom tijekom školovanja, učvrstilo je pravaštvo supružnika Fabković. Živjeli su 14 godina u istoj, Kukovićevoj, kući (u današnjoj Hebrangovoј ulici) s Ocem Domovine, te bijahu bliski prijatelji. Oni su izraziti predstavnici liberalnog aspekta Starčevićeva nauka te bijahu dio intelektualne skupine pristaša (frankovačkog) pravaštva. Premda je Marija Fabković bila jedno vrijeme čak i jedina kvalificirana učiteljica za građanske škole u Hrvatskoj, uvijek je imala teškoće pri zapošljavanju zbog svojih društveno-političkih nazora. U takvim, nezaposlenim, okolnostima prihvataće se novinarskog pera 1865., pa kao prva hrvatska novinarka, šalje u praški Národní listy dopise o radu Hrvatskog sabora. Sljedećih 40-ak godina objavljivat će u pravaškim listovima *Hrvatska, Balkan, Hrvatska Smotra, Hrvatsko Pravo* itd., kao i u drugim hrvatskim i češkim tiskovinama. Marija Fabković je na Prvoj hrvatskoj učiteljskoj skupštini, u rujnu 1871., žestoko istupila protiv utjecaja svećenstva na obrazovanje i odgoju djece, kao i protiv državne vlasti koja je to omogućavala. Posebice je napala „sve dosadanje pripise, ukaze i zapovedi“ koje su ograničavale ženama pravo na obrazovanje i zabranjivale im pravo na znanstveni rad. Među ostalim, tražila je i izjednačavanje plaća učiteljica s plaćama učitelja. U tom kontekstu djeluje i 15 godina kasnije, napisavši u pravaškome književnom listu *Balkan*, da Francuska revolucija još nije dovršena. Čitanje filozofske, sociološke i pedagoške literature usmjeruje ju k deističkoj religioznoj koncepciji Barucha de Spinoze, a pritom je osuđivala (privatno) „rimsko-pogansku pobožnost“ katoličkog klera. Jedan od vjerojatnih razloga takvih stavova je njezino pohađanje privatne ženske večernje češke škole (prije

braka), koja je bila širitelj češke narodne kulture i nacionalnih osjećaja, odnosno češkog narodnog preporoda koji se nadovezao na husitsku tradiciju. Kao sposobna i agilna hrvatska prosvjetna djelatnica, jedina je žena među 14 osnivača Hrvatskoga pedagoško-knjževnog zborna u listopadu 1871. Uvjerenja protivnica fizičkog kažnjavanja djece, smatrala je da škola pored „umnog odgoja“ treba izgrađivati domoljubni, društveni, moralni, radni i religiozni lik učenika. Pored toga bila je među prvima promicateljima tjelovježbe za mladež. Voljena i poštovana od svojih

Dr. Ivo Frank kao zastupnik križkoga kotara 1914. godine

učenica, željela je nastaviti služiti hrvatskoj naciji i nakon smrti, pa ostavlja „omladini i narodu“ svoju i suprugovu (preminuo 1905.) bogatu knjižnicu.[4]

6. I. 1917. U Zagrebu je umro Nikola KOKOTOVIĆ, koji je rođen 7. rujna (?) 1859. u Gornjem Kosinju, istoj općini u kojoj se rodio Ante Starčević. Nemam podatke o datumu rođenja. Uz Martina Lovrenčevića i Josipa Zočeka najvažnija je osoba novinstva Čiste stranke prava. Osim tih zasluga Kokotović je i važna osoba zbog činjenice da je bio *Hrvat pravoslavne vjere*. Za vrijeme studiranja u Zagrebu pristupio je Stranci prava, te pisao mnogobrojne članke za *Slobodu*, *Hrvatsku Vilu* (od 1886. *Balkan*) i *Smilje*. Zajedno s Augustom Harambašićem, po ocu pravoslavac, uređivao je pravaški književni list *Balkan*. Kokotović

je jedan od najčešće optuživanih pravaških novinskih urednika za veleizdaju. Iako je plaćao Srpskoj pravoslavnoj općini prinose za vjerske i školske potrebe žestoko je kritizirao srpstvo, posebice hrvatskih pravoslavaca i aktivno se člancima u *Hrvatskom Pravu* borio protiv toga.[5]

10. III. 1917. Umro je u Zagrebu **Mile STARČEVIĆ**, Antin nećak i Davidov mlađi brat. Rođen je u Žitniku 28. rujna 1862. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

24. IV. 1917. Ban **Slavko Cuvaj** zabranio je *Hrvatsku*, glasilo frankovačke Stranke prava, zbog pisanja protiv vlasti – Hrvatsko-srpske koalicije. Već sljedećeg mjeseca *Hrvatska* opet počinje izlaziti, nakon što je službeno izrazila žaljenje zbog davanja povoda zabrani.[6]

30. V. 1917. „Svibanjska (Majska) deklaracija“ Jugoslavenskog kluba u Beču. Jugoslavenski klub su činili hrvatski i slovenski zastupnici u parlamentu austrijskog dijela Monarhije (Carevinsko vijeće), što znači i pravaški zastupnici iz Dalmacije i Istre. Deklaracijom traže na temelju narodnog načela i hrvatskoga državnoga prava ujedinjenje svih zemalja u Monarhiji, u kojima žive Slovenci, Hrvati i Srbici, u samostalnu državu pod Habsburgovcima. Sumnjujući u namjeru stvaranja Jugoslavije, deklaraciju nisu podržali frankovačka Stranka prava te **Pilar-Stadlerova** skupina (frankovački dio Hrvatske narodne zajednice i Klub Starčevićeve hrvatske stranke prava u Sarajevu).[7]

12. VIII. 1917. S tim nadnevkom **Kršnjavi** je u svojem dnevniku zapisao sljedeće: Starčevićeva stranka prava predložila je Stranci prava fuziju, a ova isključi Ivicu Franka i Vladimira Sachsa. Navodno je frankovački saborski zastupnik **Josip Pazman** bio spreman istupiti iz stranke ne ostvari li se ujedinjenje.[8]

16. XI. 1917. U javnost je izašla „Izjava“ koju je potpisao sarajevski nadbiskup **Josip Stadler**. To je bila reakcija na latentno projugoslavensku „Svibanjsku deklaraciju“. „Izjava“ je nastala u Stadler-Pilarovom krugu bosansko-hercegovačkih frankovaca, te je tražila ujedinjenje hrvatskih zemalja „na koje se hrvatsko državno pravo proteže [...] u jedno političko i financijalno autonomno, sa habsburškom monarhijom kao cjelnom nerazdruživo spojeno državno ti-jelo“. „Izjavu“ je podržao dio katoličkog svećenstva, frankovačka Stranka prava i Hrvatska pučka seljačka stranka, koja je istodobno je podržavala i „Svibanjsku

Dr. Aleksandar Horvat, predsjenik HSP-a i zastupnik novomarofskoga kotara 1914. godine

deklaraciju“. Protiv su istupili pristaše „Svibanjske deklaracije“, prije svega veći dio Hrvatskog katoličkog seniorata Hrvatskog katoličkog pokreta i Starčevićeva stranka prava (milinovci).[9]

22. II. 1918. U Osijeku je rođen **Ivo KORSKY**, nacionalni borac, katolički intelektualac, publicist i političar. Umro je 12. prosinca 2004. u Buenos Airesu. Kao i njegov otac, Ivo Korsky je bio starčevićanc i pravnik. Za vrijeme studiranja biva progonjen i zatvaran zbog djelovanja u nacionalnim i katoličkim organizacijama. Za vrijeme NDH bio je časnik u Ustaškoj vojsci i sudac u hrvatskom vojnem sudstvu. U svibnju 1945. odlazi u emigraciju, te stiže u Argentinu 1947. Pristupa 1951. novoosnovanoj Hrvatskoj republikanskoj stranci (HRS), kojoj dolazi na čelo nakon smrt **Ivana Oršanića** (1968.). Bio je dopredsjednik Hrvatskoga narodnoga vijeća i član Sabora HNV-a.[10]

15. V. 1918. Ban **Antun Mihalović** je u Saboru izjavio da posjeduje dokument, kojim Aleksandar Horvat i Ivo Frank traže (vidi: 24. lipanj 1915.) od vojne vrhuške Monarhije ukinuće ustavnog stanja i uvođenje vojnog komesarijata. Nakon neuspješnog opovrgavanja, dva mjeseca kasnije frankovački čelnik A. Horvat izjavio je u Saboru „da je već često morao platiti mjenice koje nije on potpisao“ (npr. financijski problemi s frankovačkom tiskarom 1910.).[11]

14. X. 1918. U Hrvatskom saboru je frankovačka Stranka prava podnijela

zahtjev da se sazove saborska sjednica s jednom točkom dnevnog reda: ukidanje Hrvatsko-ugarske nagodbe te proglašenje nezavisnosti hrvatskog naroda. Saborska većina je taj zahtjev glatko odbila zbog svojih jugoslavenskih planova.[12]

(nastavit će se)

Bilješke

- [1] Kao frankovački emigrant Sachs je surađivao s mnogima u inozemstvu, uključujući i kralja Crne Gore Nikolu I. Petrovića. U njegovu čast uzeo je, tada apstraktno, crnogorsko državljanstvo i prezime Petrović (Ivo BANAC, *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji. Porijeklo, povijest, politika*, Zagreb 1995., 217.). Od tada je poznat kao Vladimir Sachs-Petrović, a kasnije postaje doušnikom Beograda, pa će obavijestiti „gazde“ o ustaškoj namjeri likvidacije kralja Aleksandra (Bogdan KRIZMAN, *Ante Pavelić i ustaše*, Zagreb 1983., 157.). Ironično, u NDH će dobiti „počasno arijsko pravo“ jer se „izkazao zaslужnim za Hrvatski narod“ (vidi faksimil njebove molbe: Bogdan KRIZMAN, *NDH između Hitlera i Mussolinija*, Zagreb 1983., bez paginacije, posljedni u slikovnim prilozima između str. 224.-225.). Prije toga su ga, navodno, Nijemci u Zagrebu uhitili drugoj polovici travnja 1941. kao masona i anglofila (Zoran D. NENEZIĆ, „Racija masona u Zagrebu“, *Večernje novosti* (Beograd), 27.XI.2002. on-line izdanje, http://www.novosti.rs/dodatni_sadrzaj/clanci.119.html?275980-Racija-masona-u-Zagrebu, 05.03.2012.).
- [2] J. HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, sv. 2., 49.-52.; I. KRŠNJAVA, *Zapisi*, sv. 2., 623., 764.-765.; S. MATKOVIĆ, „Prilozi za politički životopis Ive Franka i evoluciju pravaštva“, ČSP, 40/2008., br. 3, 1071.-1072.; Igor GRDINA, „Nekaj opazk o Šušteršićevi politiki pred in med prvo svjetovno vojno“, *Zgodovinski časopis* (dalje: ZČ), 53/1999., br. 3 (116), 353.-355.
- [3] M. MARJANOVIĆ, *Londonski ugovor iz godine 1915.*, 265.-269.; M. KOVAC, *Francuska i hrvatsko pitanje*, 47., bilj. 88.
- [4] Bare POPARIC, „U spomen dr Ante Starčevića“, *Dr. Ante Starčević*, 30.-31., 38.-39.; S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 321.; Jasna TURKALJ, „Pohvale i kazne „krasnom spolu“ zbog potpore Stranci prava u banskoj Hrvatskoj 1880-ih“, ČSP, 41/2009., br. 1, 175.-177.; Mihajlo OGRIZOVIĆ, Marija Fabković. *Prilog povijesti hrvatskog učiteljstva*, Zagreb 1973., 8.-15., 28., 50.-58., 63., 71.-79., 124.-125., 168.-175.
- [5] S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 211., 318.-319.
- [6] I. KRŠNJAVA, *Zapisi*, sv. 2., 774.-777.
- [7] Z. MATIJEVIĆ, „Politika i sudbina. Dr. Ivo Pilar i njegova borba za samostojnost hrvatskog naroda“, *Pravaška misao i politika*, 219.-226.
- [8] I. KRŠNJAVA, *Zapisi*, sv. 2., 786.
- [9] Z. MATIJEVIĆ, „„Izjava“ vrhbosanskog nadbiskupa dr. Josipa Stadlera iz studenog 1917. godine“, ČSP, 31/1999., br. 1, 51.-72.
- [10] *Tko je tko u NDH, 197.-198.* Vidi zbirku djela Korskyjevih tekstova u: Ivo KORSKY, *Hrvatski nacionalizam. Članci i eseji*, Buenos Aires 1983. (pretisak, Zagreb 1991.).
- [11] J. HORVAT, *Politička povijest Hrvatske*, sv. 2., 49.-52.; I. KRŠNJAVA, *Zapisi*, sv. 2., 623., 764.-765.; S. MATKOVIĆ, „Prilozi za politički životopis Ive Franka i evoluciju pravaštva“, ČSP, 40/2008., br. 3, 1071.-1072.; I. GRDINA, „Nekaj opazk o Šušteršićevi politiki pred in med prvo svjetovno vojno“, ZČ, 53/1999., br. 3 (116), 353.-355.
- [12] Zlatko MATIJEVIĆ, „Stranka prava (frankovići) u doba vladavine Narodnoga vijeća Slovenaca, Hrvata i Srbica (listopad – prosinac 1918.)“, ČSP, 40/2008., br. 3, 1107.-1109..

O PROGONU NJEMAČKE MANJINE U TITOVOJ JUGOSLAVIJI

Internacija njemačkog stanovništva u Hrvatskoj, 1945. - 1947. (III.)

**Radni logor
Šipovac-Našice**

Logor je osnovan na pustari Šipovac kod Našica, u svibnju 1945. kao sabirni i radni logor za Nijemce iz Našica i okoline. Najprije su u Šipovcu, kraće vrijeme, internirani zarobljeni njemački vojnici, a zatim folksdjočeri. Logoraši su smještani u gospodarske objekte na pustari za stoku, koji su se nalazili uz cestu Šipovac-Brezik. Logor je bio ograđen bodljikavom žicom. Za prihvat logoraša korištene su i tada postojeće barake na Trnjaku, istočno od Šipovca prema Velimirovcu. Uprava i straža logora bili su smješteni u prve kuće do logora. Kroz Radni logor Šipovac prošli su kratkotrajno početkom kolovoza 1945. i transporti s folksdjočerima iz logora Josipovac i Valpovo, koji su vraćeni s austrijske granice preko Sabrnoga logora u Velikoj Pisanici te upućivani natrag u logore Valpovo i Krndija.

Prehrana u logoru je bila oskudna, a higijena nedostatna. Spavalno se na daskama i slami, bez ikakvih pokrivača. Prema izvješću Ministarstva unutarnjih poslova Narodne vlade Hrvatske, u Radnom logoru Šipovac u listopadu 1945. smješteno je 658 logoraša, koji se koriste za različite rade. Prema iskazima/sjećanjima logoraša, svakog dana se odlazilo na sve vrste

Piše:

**Dr. sc. Vladimir GEIGER
Hrvatski institut za povijest,
Zagreb**

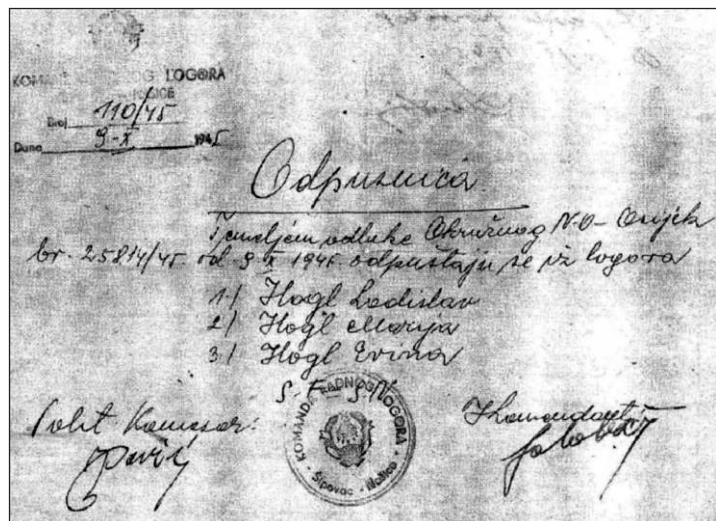
radova u poljoprivredi, na rade u šumu, u manje kamenolome, na popravke cesta i slično. Po logoraše dolaze seljaci iz okolnih sela i koriste ih kao radnu snagu za razne poljoprivredne poslove, odnosno iznajmjuju ih za rad i to plaćaju logorskoj upravi. Mnogi seljaci, prema iskazima/sjećanjima logoraša, iskazali su razumijevanje i dali im pomoći u hrani i odjeći. Politički komesar u Radnom logoru Šipovac bio je neki Pavić.

Broj žrtava u Radnom logoru Šipovac nije utvrđen. Manji broj logoraša umrlih u logoru Šipovac (do sada su poimenično zabilježene samo dvije osobe), pokapani su 250 do 300 metara sjeveroistočno od logora, a grobove su kopali sami logoraši. Grobni humci bili su obilježeni jednostavnim drvenim križem. Šezdesetih godina 20. stoljeća, križevi su s grobova uklonjeni. Zemljište na kojem se nalaze grobovi danas je obradivo, bez ikakvih grobnih oznaka. Radni logor u Šipovcu postojao je do kraja 1945. odnosno do siječnja 1946., kada je raspušten, a internirci

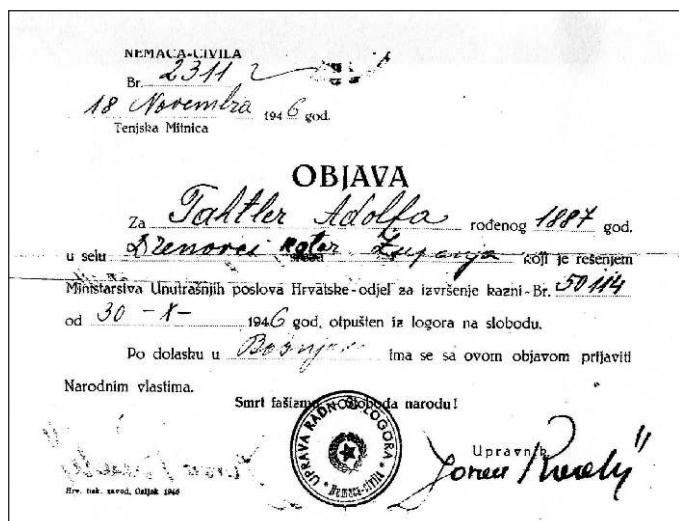
prebačeni u najbliže logore u Krndiji i Valpovu.

**Radni logor Pusta
Podunavlje u Baranji**

Logoraši koji nisu oslobođeni pri raspuštanju dva najveća logora za folksdjočere u Hrvatskoj (Logor Krndija i Radni logor Valpovo), tijekom svibnja i lipnja 1946. prebačeni su u Radni logor Pusta Podunavlje u Baranji. Komandant/upravnik logora Podunavlje i svih radnih jedinica na pustarama na kojima su radili logoraši, bio je neki Andrija, Srbin iz Bijelog Brda kod Osijeka. Prema iskazima/svjedočanstvima logoraša, on je vatrenim oružjem usmratio najmanje 22 osobe, uglavnom nemoćne i žene. Zatim je komandant/upravnik logora Podunavlje bio neki Predrag. Broj logoraša u Radnom logoru Pusta Podunavlje bio je oko 1.000. Broj žrtava ovoga logora nije utvrđen. Radni logor Pusta Podunavlje je raspuništen 27. kolovoza 1946. Stari i bolesni logoraši prebačeni su u logor Kničanin (Rudolfsgnad) u Banatu, koji mnogi zbog bolesti i gladi nisu preživjeli, a radno sposobni logoraši prebačeni su u Radni logor Tenja/Tenjska Mitnica kod Osijeka.

Otpusnica Komande Radnog logora Šipovac kod Našica za obitelj Hogl iz Osijeka od 9. listopada 1945.

Otpusnica Uprave Radnog logora Tenjska Mitnica za Adolfa Tahtlera (1887.) iz Drenovaca kod Županje od 18. studenoga 1946.

NARODNA REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Odjel za izvršenje kazni

Pov. br. 421-1946. u Zagrebu, dne 12. ožujka 1946.
Predmet: nadelno uputstvo vrhu logorisanja
osoba njemačke narodnosti.

ODJELJUNUTRAŠNJIH POSLOVA OKRUGA.....

08 saveznog Ministarstva unutrašnjih poslova pod Pov. br. 228-od 3. srpnja 1946. g. priznati i odobrili uputstvo:

Otziv na nepravilan postupak lokalnih organa u primeni odluke AVNOJ-a od 21.XI.1944. g. a u cilju da se izbjegne svaka pogrešna primjena zakona, kao i nepravda. Pretdsjedništvo AVNOJ-a domjelo je autentične tužbenice u komu su navedeni služajevi u kojima lice njemačke narodnosti ne potpadaju pod udar pomenute odluke. Pretpostavljajući da su tuz logori na još balzase pojedina lica njemačke narodnosti, koja ne potpadaju pod Odluku AVNOJ-a, od 21.XI.1944. i koja su trebala biti otpuštena iz logora prema pomenutoj tumačenju Pretdsjedništva AVNOJ-a, skrećemo pažnju na slijedeće:

1. pod udar Odluke AVNOJ-a od 21.XI.1944. g. /tač. 2. čl. 1./ ne potpadaju Jugoslavenski državljanu njemačke narodnosti koji su učestvovali kao partizani i vojnici u narodno oslobođilačkoj borbi, ili su radili aktivno u narodno oslobođilačkom pokretu, kao ni lice njemačke narodnosti, državljanu neutralnih država, "ako se nisu držala neprijateljski" za vrijeme okupacije.

Pri očeni gornje odredbe treba imati u vidu da pod Odlukom AVNOJ-a od 21.XI.1944. g. ne potpadaju, porez partizana i vojnici koja su učestvovali u narodno oslobođilačkoj borbi. Pod ovim se podrazumijeva predsjednik, politički vojnici, dobrevoljni ili putem mobilizacije i koliko vremena su ostali na vojnoj dužnosti.

Nadaleko pod udar Odluke AVNOJ-a od 21.XI.1944. ne potpadaju ni oni Njemci koji su radili aktivno u narodno oslobođilačkom pokretu. Ima se uzeti da postoji aktivna saradnja samo u slučajevima ako je lice u pitanju bilo organizovano i stvarno povezano bilo sa narodno oslobođilačkom akcijom izvršavanjem povjerenih mu zadataka. Ne može se prema tome smatrati da je netko radio aktivno u narodno oslobođilačkom pokretu, ako je sporedno i povremeno učinio neku uslugu koja se ne može podvesti pod aktivnu saradnju u narodno oslobođilačkom pokretu.

Izazetak iz tač. 2. čl. 1. odluke AVNOJ-a od 21.XI.1944. odnosi se i na članove uže porodice njemačke Jugoslavenskih državljanina koji ne potpadaju pod udar ove Odluke. Ako su neki član uže porodice za vrijeme okupacije nemirijatelski držale prema oslobođilačkoj borbi naših naroda ili je pomagao neprijatelju, protiv njega ima se povesti postupak i on se može predati nadležnom sudu na osnovu da delo učinjeno motivu naših naroda, ali to ne može biti povod da se on i dalje zadržava u logoru. Na Njemaca državljanih neutralnih ili savezničkih zemalja, ne očekuje se također odluka AVNOJ-a od 21.XI.1944. Teksa lica imaju se otpustiti iz logora. Ako su neka od njih za vrijeme okupacije držala neprijateljski prome našim narodima, to može biti povod da se protiv njih pošteku krični postupak i da se predaju neposredno nadležnom sudu, u komu služeći se Pretdsjedništvu njihove zamjete biti u mogućnosti da se prevara i pripisati obavjeti o toku kričnog procesa koji se protiv njih vodi. U koliko bi takovi pojedinci bili nepozeljni na našoj teritoriji, treba zatražiti saglasnost Ministarstva unutrašnjih poslova FNRJ, da se proteruju iz naše zemlje.

./.

Radni logor Tenja/Tenjska Mitnica kod Osijeka

Najprije su u Tenju/Tenjsku Mitnicu internirani zarobljeni njemački vojnici, a zatim folksdjočeri. Naime, posljednji veći logor za folksdjočere u Hrvatskoj, bio je logor Tenja/Tenjska Mitnica kod Osijeka. Kao logor za folksdjočere, osnovan je potkraj kolovoza 1946. i djelovao je do 18. siječnja 1947. godine. Komendant/upravnik logora bio je Jovan Radić. Početkom studenoga 1946., dva puta, oko 130 osoba je pušteno iz logora i omogućen im je odlazak/iseljenje u Austriju (Njemačku). Broj logoraša i broj žrtava ovoga logora nije utvrđen. Kad je logor Tenja/Tenjska Mitnica raspušten, u siječnju 1947. posljednji logoraši, njih nekoliko stotina, prebačeni su u logor Knićanin (Rudolfsgnad) u Banatu, koji je postojao do ožujka 1948., a koji mnogi zbog bolesti i gladi nisu preživjeli.

Kako je u provođenju odluke o internaciji folksdjočera sve vrijeme dolazilo do brojnih i različitih nepravilnosti, pozivajući se na Odluku Predsjedništva AVNOJ-a od 21. studenoga 1944., Ministarstvo unutarnjih poslova DF Jugoslavije,

Beograd, donijelo je konačno 3. ožujka 1946. upute i tumačenje tko podliježe odluci o upućivanju u logore, te je zatim Odjel za izvršenje kazni Ministarstva unutarnjih poslova Narodne Republike Hrvatske, Zagrebu, dostavio 12. ožujka 1946. okružnim odjelima unutrašnjih poslova "načelno uputstvo o upućivanju u logore osoba njemačke narodnosti". Prema tim uputama Ministarstva unutrašnjih poslova NR Hrvatske, počelo je tek tijekom svibnja 1946. "[...] puštanje na slobodu logorisanih lica njemačke narodnosti i to: [...] koja se za vrijeme okupacije nisu isticala kao suradnici okupatora i nisu bili članovi 'kulturne' te njemačkih organizacija, [...] koja se nalaze u braku sa licem od priznatih narodnosti /mješoviti brakovi/, [...] koja su bila u J.A. ili imaju nekoga od bliže rodbine u J.A., [...] koja su aktivno sarađivala s N.O.P.-om, [...] koja su državljani neutralnih ili savezničkih država, [...] koja su za vrijeme okupacije odbila da se deklarisaju kao Njemci, [...] koja su se još prije rata asimilirali kao Hrvati, Srbi i sl. t.j. koja su se kao i njihovi predci rodila u našoj zemlji, a kod kuće i izvan kuće služila su se našim jezikom

2) Iz logora treba otpustiti i one Njemce, jugoslavenske državljane, koji su pre rata bili asimilirani kao Hrvati, Slovenci ili Srbi, a za vrijeme rata nisu pristupili Kulturnu, niti su istupali kao članovi njemačke narodne grupe. Smatraju se da su bila pre rata asimilirana ona lica njemačke narodnosti: a) Koja su rodjena na području Jugoslavije, b) koja su redovno u kući i van ove služila nekim od jesućih naših naroda i koja se nikad nisu deklarirala da pripadaju njemačkoj narodnoj grupi i g) koja su rodbinski (po kriji ili braku) povezana sa pripadnicima naših naroda.

3) Iz logora se treba otpustiti i Njemce koji su pod okupacijom odibili da se na zahtjev okupatorskih ili kvisilinskih vlasti deklariraju kao pripadnici njemačke narodne grupe. Nije dovoljno da se Njemci nije sam prijavio kao pripadnik Njemačke narodne grupe, potrebno je da je bio pozvan od okupatorskih ili kvisilinskih vlasti, da se prijaviti kao pripadnik njemačke narodne skupine, pa da je on taj poziv odbio.

4) I najzad iz logora se imaju otpustiti lica njemačke narodnosti (bilo muške ili ženske) koja su stupile u mješovite brakove sa licima jedne od jugoslavenske narodnosti, ili salicima jevrejske, slovačke, rusinske madjarske, rumunjske ili koje druge priznate narodnosti. Pod drugim priznatim narodnostima treba razumjeti sve druge narodnosti naroda koji su bili u bloku ujedinjenih nacija, kao i onih koji su bili se tokom oslobođilačkog rata držali neutralno.

Članovi uže porodice u slučajevima navedenim pod 2, 3 i 4 ovog uputstva u koliko lično ne ispunjavaju uslove, treba da dele sudbinu ostalih pripadnika njemačke narodnosti (t.j. ne mogu biti pušteni iz logora).

Da bi se točka 1. predmetnog Uputstva pravilno shvatila i u praksi previše primjenila nužno je naglasiti, da se ista ima shvatiti tako, da se mora pustiti iz logora na slobodu svi članovi porodice iz koje je netko bio u POJ.NOV ili J.A., bez obzira kada je stupio, na koji način i koliko je vremena bio u istoj. Prema tome glede ovog osnova za otpust iz logora potpuno je izmijenjen kriterij, te dosadanje motivacije pojedinih odjela unutrašnjih poslova da je stupio u J.A. u 1944 i 1945.g. i bio mobiliziran nekakoj najnovijoj stvari nisu ispravne.

Isto tako mijenja se i dosadanje sledenje vrhu osnovu mješoviti brakovi. Naime moraju se pustiti iz logora na slobodu svi oni koji su u mješovitom braku (bilo muško, bilo žensko) što znaci, da lica njemačke narodnosti, bilo uočeno, bilo u ženske strane, koje su stupili u mješoviti brak sa licem od jedne jugoslavenske ili priznate narodnosti može biti logorisan, prema tome repatriirano u Njemačku već se, prema istome mora postupiti u smislu naše okružnice Pov, broj 12/46. od 5.siječnja 1946. t.j. mora se protiv istoga pokrenuti krični postupak zbog upisa u Kulturni bund, Vokaligrupp, itd. itd.

De bi se navedeno shvatjanje ispravno ozivjetvorilo poslana je jedna komisija za pregled logora, koja će u duhu odnosnog uputstva, raspraviti i preispitati slučajevlje lica njemačke narodnosti te odvojiti one, koji ne dočaraju obzirom na izuzeće, u obzir za repatriaciju i popis takvih lica dosta-viti nadležnom odjelu unutrašnjih poslova na postupak u smislu naše okružnice Pov, broj 12/46. od 5.siječnja 1946.g.

Pa naša objašnjenje načelnog stava Saveznog Ministarstva ne bi izgledalo u suprotnosti sa istim, budući da je u njemu riječ o puštanju na slobodu odnoshnih osoba, a mi govorimo da se prethodno mora pokrenuti krični program protiv istih, pa potom otpusti, dodajemo da smo zbog stanoviti razloga moralni isto izmjenjivati da smo i komisiji za pregled logora iel takva naredjenja, a sve u saglasnosti sa Saveznim Ministarstvom, objasnilim i praktične posljedice potpune primjene njihiva stava.

Ovo se upuštanje dostavlja na znanje i strogo pridržavanje.

SMT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

M.P.

Načelnik:
Petar Müller.

kao i materinjim jezikom, te se na taj način asimilirali potpuno kao pripadnici naših naroda."

Prema navodu Ministarstva unutarnjih poslova NR Hrvatske: "Sva otpuštena lica su od dana puštanja iz logora slobodni i ravnopravni građani naše zemlje sa svim pravima i dužnostima koje uživaju građani F.N.R. Jugoslavije. U tome pogledu ne smije se praviti nikakovih neprilika niti im ometati boravak u mjestu, gdje isti to želi, nego ih smatrati kao i sve ostale građane." Ipak, Ministarstvo unutarnjih poslova NR Hrvatske, podrobno pojašnjava i prava iz logora otpuštenih osoba: "Imovina otpuštenih lica ostaje državna svojina pošto je Odluka AVNOJ-a od 21. XI. 1944. god. o konfiskaciji imovine na snazi i ostaje na snazi. [...] Ta imovina ne može biti vraćena, niti će biti vraćena, te stoga uputite sve mjesne vlasti na postupak u tom pogledu. [...] Sva takova lica koja se uselila natrag u svoje kuće, treba ih iz istih odstraniti, a ako ne može se drugačije i intervencijom milicije. Da bi se ta lica ipak negdje smjestila, dužnost je mjesnih vlasti da im se omogući sticanje u selu u koje dođu kod njihovih ro-

**OBLASNI NO ZA SLAVONIJU-UPRAVNI ODJEL
/Ostječek za javnu sigurnost/**

Broj: 13085-1779 II/3-45.Osijek, dne 8.VIII 1945.

PREDMET: Svarc Jakov iz Gunje
molba za puštanje iz logora,-

O D L U K A

-U riješenju molbe Ivana Bresar iz Gunje,
da se puste na slobodu iz radnoga logora
Svarc Jakova iz Gunje

otnalazi ov. Oblasni NO Upravni odjel po rasluženju komisije za
repatriaciju Nijemaca u Njemačku, pri Oblasnom NO-u,

o d l u č i t i

da se molba kao neunjesna odbije.-

O B I A Z L O Ž E N J E:

Molitelj u svojoj molbi, nije ničim konkretnim dokazao, mali molbene navode podkrijepljeno činjenicama, koje bi bile razlozi da se gore navedene osobe iz logora otpusti, već je naprotiv dolazno, da su navedene osobe bili pripadnici njemačke narodne skupine "Kulturbund", kao takovi, da su radili protiv interesa NO-a i NOB-e da su se time i svojim protunarodnim radom ogriješili o interesu naroda Jugoslavije, pa je ova molba molitelja neopravdavana i neunjesna odbačena u smislu tumačenja toč. 2.81.1. Odluke od 21. novembra 1944 god. AVNOJ-a, kako ke je u dispozitivu ove odluke navedeno.-

Protiv ove odluke pristoji nezadovoljenoj stranci uvođiti svoju žalbu Ministarstvu Unutrašnjih Poslova Federalne Hrvatske, komisiji za repatriaciju nijemaca iz Hrvatske u Njemačku u roku od 8 dana od dana dostave ove odluke, putem ovoga odjela Oblasnog NO-a za Slavoniju u Osijeku.-

O ČEMU SE OBAVJEŠĆUJETE:

1/ molitelj Ivana Bresar iz Gunje
ulica _____ broj _____,
2/ ~~Ministarstvo~~ - Kotarski NO.Upravni odjel u Županja,
da ovoj odluci priklopi sve odnoseće se spise na odnesne osobe
odnosno da odluku priklopi rješenju o repatriaciji Nijemaca u
Njemačku.-

SMRT FAŠIZMU-SLOBODA NRODU!

NAČELNIK:
M. Bresar

Oblastno upravno tijelo za SLAVONIJU

Tipski obrazac odluke o odbijanju molbe za puštanje
iz logora interniranih folksdojčera

daka ili znanaca, ali samo toliko da se negdje mogu smjestiti i otpočeti radom. Sva otpuštena lica kao ravnopravni građani imaju pravo na zaposlenje i u tom pogledu im se ne smije praviti nikakovih neprilika. [...] Prema tome Odjeli Unutrašnjih poslova treba da vode računa da se takovim licima ne prave smetnje pri dobitvanju posla ili preuzimanju na posao. Boravak u logoru nije nikome oduzeo pravo da se bavi određenom vrstom posla i zanata. Naprijed navedeno uputstvo treba proučiti i primjeniti ga u praksi te se strogo pridržavati. [...] Treba paziti na to, da se ne bi prošlo u drugu krajnost, te da se daje sada prvenstveno zaposlenje licima koja su otpuštena iz logora, nego nastojati

da se ona uposle na poljoprivrednim radovima po tvornicama i t.d. na težim fizičkim radovima koji su momentalno važni za obnovu. [...]."

Ministarstvo unutarnjih poslova NR Hrvatske, donijelo je i tumačenje o daljnjoj судбини osoba koje nisu otpuštene iz logora: "Sva lica njemačke narodnosti koja su ostala u logoru ne spadaju u naprijed navedene kategorije i nemaju uvjeta da budu otpušteni iz logora. To su lica njemačke narodnosti i njemačkog porijekla koja treba da budu reparirana u Njemačku. [...]."

Kako na Potsdamskoj konferenciji savezničkih velesila pobjednica u ratu, pitanje jugoslavenskih Nijemaca nije spo-

minjano, FNR Jugoslavija je u siječnju 1946. zahtjevala od Savezničkoga Kontrolnog vijeća za Njemačku, koje je prethodno prihvatiло nacrt o naseljavanju folksdojčera u Njemačku, da dopusti preseljavanje u Njemačku preostalih oko 110.000 Nijemaca iz Jugoslavije. U kolovozu 1947. i Vlada Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika odbacila je prijedlog Jugoslavije iz srpnja 1946., da se preostalih 110.000 jugoslavenskih folksdojčera iseli u sovjetsku okupacijsku zonu Njemačke. Jugoslavenske vlasti su, nakon svega, obustavile, odnosno odgodile iseljavanje/protjerivanje folksdojčera iz Jugoslavije, ali isto tako nisu dopuštale povratak izbjeglih ili prognanih Nijemaca u Jugoslaviju. Konačno, "Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o državljanstvu FNRJ" od 1. prosinca 1948., pripadnicima njemačke manjine koji se ne nalaze u Jugoslaviji, koji su do tada izbjegli ili protjerani, oduzeto je državljanstvo FNR Jugoslavije, a time i mogućnost povratka u domovinu.

Prvi je poslijeratni popis 1948. za bilježio u Hrvatskoj 10.144 (u Jugoslaviji 55.337) pripadnika njemačke manjine. Austrijanci su na popisu 1948. uključeni, zbog neznatnog broja iskazanih pripadnika, u skupinu "Ostali". Položaj njemačke manjine u Jugoslaviji donekle će se poboljšati nakon što je 1951. FNR Jugoslavija donijela ukaze o ukidanju ratnog stanja sa Saveznom Republikom Austrijom i s Njemačkom. Iseljavanje folksdojčera iz Jugoslavije, bilo je tada još uvijek moguće samo preko liste Crvenog križa u sklopu programa spajanja obitelji. Od 1952., nakon dogovora jugoslavenske i njemačke vlade da se preostali folksdojčeri mogu iseliti u Njemačku, odobravalo se i pojedinačno iseljavanje. Nakon što je 1953., odnosno 1954. potpisani i sporazum između austrijske i jugoslavenske vlade o otpustu folksdojčera iz jugoslavenskog državljanstva i mogućnosti stjecanja austrijskog, od 1955. iseljavanje njemačke i austrijske manjine iz Jugoslavije znatno je pojednostavljeno.

Za folksdojčere, odnosno Nijemce i Austrijance u Jugoslaviji, i Hrvatskoj, postojale su samo dvije mogućnosti: iseliti što prije ili se asimilirati i većina ih je izabrala prvo rješenje, i svaki idući popis stanovništva u Jugoslaviji, i Hrvatskoj, bilježio je njihov brojčani pad. Iselja-

vanje, asimilacija, ali i neki drugi razlozi, pridonijeli su tome, da u Jugoslaviji, i Hrvatskoj, od sredine 20. stoljeća na dalje živi tek nekoliko tisuća Nijemaca i nešto stotina Austrijanaca. Naime, ostale su samo "krhotine" nekada mnogobrojne i utjecajne etničke zajednice.

Prema svim pokazateljima, komunističke vlasti u poslijeratnoj Jugoslaviji nisu, što se tiče folksdobjera, pravile razlike između spolova i prema životnoj dobi. Njihov položaj i sudbina u pojedinačnim slučajevima, ovisio je od starosti, snage, zdravlja, dobre ili zle volje onih koji su nad njima imali vlast i odlučivali o njihovoj sudbini. U jugoslavenskim je logorima smrtno stradala četvrtina u zavičaju preostalih Nijemaca. Pridodamo li tome pljačku, zlostavljanja i mnogobrojna ubojstva prije toga, kao i izrazito teški uvjeti u kojima su Nijemci živjeli nakon otpuštanja iz logora, jasno je da je najveći broj njih nastojao što prije napustiti Jugoslaviju, u kojoj su izgubili svu imovinu, sva nacionalna prava i izglede za napredovanje u budućnosti.

Prema utemeljenim pokazateljima, od travnja 1941. do ožujka 1948. život je izgubilo oko 9.000 do 10.000 hrvatskih Nijemaca. Od travnja 1941. do ljeta 1945. oko 4.500 hrvatskih Nijemaca poginulo je kao pripadnici oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske, Trećeg Reicha i Mađarske, ali i kao civilno stanovništvo u partizanskim napadima na njemačka naselja tijekom rata te u pojedinačnim i masovnim odmazdama u neposrednom poraću. Uz to, od ljeta 1941. do svibnja 1945. poginulo je kao pripadnici NOV i PO Jugoslavije/JA ili, pak kao civilno stanovništvo suradnici partizanskog pokreta i kao žrtve nacističkog i ustaškog terora oko 500 do 1.000 hrvatskih Nijemaca. Od studenoga 1944./svibnja 1945. do siječnja 1947. na prisilnom radu i u logorima u

Stvarni gubitci hrvatskih Nijemaca, 1941. do 1948. prema različitim popisima, izračunima i procjenama		
od travnja 1941. do ljeta 1945.	život izgubili kao pripadnici oružanih snaga NDH, Trećeg Reicha i Mađarske i kao civilno stanovništvo u partizanskim napadima na njemačka naselja te u pojedinačnim i masovnim odmazdama u neposrednom poraću	oko 4.500
od ljeta 1941. do svibnja 1945.	poginulo kao pripadnici NOV i PO Jugoslavije/JA ili kao civilno stanovništvo, suradnici partizanskog pokreta, te kao žrtve nacističkog i ustaškog terora	oko 500 do 1.000
od svibnja 1945. do ožujka 1948.	u logorima u Hrvatskoj i Vojvodini, život izgubilo, pretežito djeca, žene i starije osobe	oko 4.000 do 4.500
		ukupno 9.000 do 10.000

Hrvatskoj, odnosno do ožujka 1948. na prisilnom radu i u logorima u Vojvodini, život je izgubilo oko 4.000 do 4.500 hrvatskih Nijemaca, pretežito djece, žena i starijih osoba.

U historiografiji, publicistici, memoarskoj literaturi, iskazima/svjedočanstvima logoraša, te članova logorske uprave, a i suvremenika i dokumentima, vrlo su različiti navodi, tvrdnje, procjene i pojmenični pokazatelji/popisi o broju i strukturi logoraša i broju i strukturi žrtava u logorima za folksdobjere u Hrvatskoj, od svibnja 1945. do početka 1947. Točan broj hrvatskih folksdobjera koji su prošli kroz poslijeratne logore, kao i točan broj žrtava logora, sa sigurnošću je teško utvrditi. Uz sve dokumentacije, iskazi/svjedočanstva i literatura omogućuju i u pogledu logora za folksdobjere u Hrvatskoj osnovne pokazatelje.

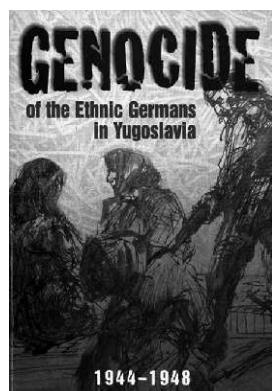
KP Jugoslavije, predvođena J. Brozom Titom, imala je i tijekom rata i u poraću namjeru da jugoslavenske Nijemce potpuno ili djelomično uništi. Ta namjera je, potvrđuju brojni dokumenti, zakoni, tumačenja, uredbe, odluke i slično, postojala i prije djelovanja i radnji koji su doveli do pohoda na njemačku manjinu u Jugoslaviji. Također, brojni dokumenti i događaji potvrđuju da je postojala i svijest i volja u ostvarenju namjere.

Egzodus južnoslavenskih, i hrvatskih, Nijemaca presudna je u stvaranju nove etničke i vjerske slike Banata, Bačke, Baranje, Srijema i Slavonije. Za stvarnost važno je i saznanje što je bivša Jugoslavija, a i Hrvatska, izgubila protjerivanjem i nestankom Nijemaca, ne samo u materijalnom smislu.

Sudbina njemačkog stanovništva u Jugoslaviji jedno je od naličja "narodno-oslobodilačkog rata i socijalističke revolucije" te zadire u moralne temelje AVNOJ-evske Jugoslavije i ZAVNOH-ovske Hrvatske, na koje se i dalje uporno pozivamo.

Nakon svega, u vezi s jugoslavenskim Nijemacima, nameće se pitanje tko je odgovoran za one koji nisu uspjeli ili htjeli otiti iz zavičaja, što je s desetinama tisuća onih koji u ratu nisu sudjelovali, koje nije zanimala politika i koji su spokojno i čiste savjesti dočekali "osloboditelje"?

Pobjednici su stvarajući mitsku sliku povijesti sebi pripisali ulogu *Dobra*, a poraženima ulogu *Zla*. Historiografija o sudbini jugoslavenskih folksdobjera tek treba donijeti utemeljene odgovore. Za pretpostaviti je, pak, da ti odgovori za mnoge ne će biti ugodni. •

SPOMEN NA KAVRANOVA SUBORCA SLAVKA VIDAČKOVIĆA

Nakon završetka Drugoga svjetskoga rata, sloma Nezavisne Države Hrvatske i obnove Jugoslavije pod komunističkom vlašću, mnoštvo izbjeglih hrvatskih vojnika i civila nije se mirilo s gubitkom države i s činjenicom da ne mogu ni fizički doći u domovinu, posjetiti zavičaj, obići rodbinu i grobove predaka. Najveći dio pripadnika hrvatske vojske civila koji nisu stradali u svibnju i lipnju 1945., našao se u izbjegličkim logorima Austrije, Italije i Francuske. Slično su Europom lutali i pripadnici nekih drugih naroda koje je zadesila slična sudbina. Međunarodne izbjegličke organizacije i Caritas će pomagati ovom mnoštvu nevoljnih ljudi i upućivati ga u prekomorske zemlje, gdje su od ranije živjele iseljeničke zajednice.

Ta je nevolja pogodila i Hrvate. Među onima koji su u logoru Fermo kod Pescare čekali na odlazak preko oceana našao se i **Slavko Vidačković**, koji će se zajedno sa 115 drugova ponovno uključiti u borbu za oslobođenje Hrvatske od jugoslavenske komunističke vlasti. Ove skupine su u neposrednoj organizaciji Božidara Kavrana planirale ući u Jugoslaviju, tamo se nasloniti na postojeće križarske postrojba čija se snaga uvelike precjenjivala, povezati sve te međusobno nepovezane grupacije i tako provesti borbu za oslobođenje.

Jugoslavenske su vlasti odnosno OZN-a (Odjeljenje zaštite naroda) otkrile ovu akciju koja je vođena pod konspirativnim imenom Deseti travanj. Ukupno je 89 njezinih sudionika uhićeno, a od toga u javnome sudskom postupku 12. srpnja 1948. godine 19 optuženika osuđeno na smrt vješanjem, 21 na smrt strijeljanjem, a 12 na vremenske kazne. Ostali su suđeni pred vojnim sudom u postupku zatvorenom za javnost. Od njih su 35 osuđeni na smrt, a dvojica na vremenske kazne: **Slavko Vidačković** na 20 godina i **Ivan Marić** na doživotnu robiju.

O Kavranovoju su akciji pisali desetci autora, najprije u emigraciji, a potom i u domovini. Osobito su važna pisana svjedočenja sudionika (poput **Ivana Prusca** ili **Srećka Rovera**), a zapažen rad napisao je i **fra Martin Planinić** (*Tko je izdao Kavrana*). Mnoga sjećanja i polemički napis razasuti po emigrantskoj periodici većinom su proturječni, uglavnom su pisani bez ikakva oslonca čak i na drugo-

Piše:

Ivan ANDELIĆ

razredne, a kamoli na prvorazredne dokumente te su često motivirani težnjama da se pojedinci i skupine u hrvatskoj političkoj emigraciji diskvalificiraju. Brojne se izmišljotine i domišljanja ponavljaju i danas, pa se njima ovdje ne ćemo baviti. Zanima nas sudbina jednoga od sudionika te akcije koja je ostavila dubokog traga u našemu nacionalnom pamćenju: sudbina Slavka Vidačkovića iz Konjica, koji je s jednom skupinom ušao u Domovinu. Bio je uhićen, suđen, odslužio kaznu zatvora, osnovao obitelj, doživio novi rat i u njemu sudjelovao, te nakon rata umro prirodnom smrću (2004.).

Slavko Vidačković snimljen nakon pada u ruke jugoslavenskih vlasti

Vidačković se rodio u selu Bijela (općina Konjic) 1923. godine. Živio je s roditeljima, bratom i sestrama na prostranom imanju u jednoj od najuglednijih i najbohatijih hrvatskih seoskih obitelji. Radio je poljodjelske poslove i po potrebi bio pastir. Jedno jutro u srpnju 1943. godine, vraćajući se od stoke, opazio je u blizini kuće nepoznata čovjeka i jednu djevojčicu koja se uplašila i pobegla. Kada je prišao bliže, vidio je da je čovjek potpuno slijep. Slavko mu je ponudio kruha i sira.

Ispričao je događaj majci, koja mu reče da ih doveđe kući. Saznali su da je taj čovjek partizan iz Korenice, da je ostao poslije bitke na Neretvi 1943. te da se zove Nikola Žakula (ili Džakula). Nastavio se brinuti o njemu. Uskoro je Slavko

stupio u njemačku ratnu mornaricu te je služio na jednom razaraču – minolovcu. Tijekom 1945. zajedno s brodom je prebačen u Italiju, gdje ga kod Ravene zatiče kapitulacija, pa se kao ratni zarobljenik našao u logoru u Caserti. Tražio je načina kako iseliti u neku od južnoameričkih zemalja. U Zavodu sv. Jeronima u Rimu upoznao je čuvenoga svećenika **Krunoslava Draganovića**, koji mu je imao priskrbiti dokumente za odlazak u Venezuelu. Čekajući dokumente, odlazi u izbjeglički logor Fermo, gdje doznaje za akciju povratka u Domovinu. Potom odlazi u Austriju, gdje se priprema za ulazak u zemlju zajedno s ostalim članovima skupine grupe. U to vrijeme njegova obitelj u Konjicu ne zna je li Slavko uopće živ, ali i dalje skriva partizana Nikolu, sve do 1945., kada ovaj odlazi u Beograd. Čitavo je vrijeme Nikola bio po noći skrivan u štali Slavkova oca, hraneći se istom hranom kojom se hranila obitelj. Vremenom se toliko udomaćio da je Slavkovu majku Jelu, s njezinim dopuštenjem, počeo zvati majkom.

Kad je Slavkova emigrantska skupina malo nakon prebacivanja u Domovinu bila uhićena, on je znao da će biti osuđen na smrt. Iz ćelije bi po noći čuli kako prozivaju njihove suborce. Znalo se da idu na strijeljanje, jer se ćelije više nisu otključavale. Jedne noći čuje glas da netko pita stražara, gdje je ćelija Slavka Vidačkovića. Pretpostavio je da su došli po njega, pa mu je ostalo samo to, da se u samoći pomoli Bogu. U ćeliju je ušao uniformirani oficir s pištoljem za pojasom, što je bilo neuobičajeno, jer kod tolikih ispitivanja nikad službena osoba u ćeliju nije ulazila s pištoljem. Taj mu je ponudio cigaretu, koju je Slavko odbio, bojeći se da je otrovana. Kada je iz iste kutije zapalio i oficir, uzeo je i on cigaretu. Oficir ga je pitao, ima li ikoga tko bi se mogao založiti za njega. Odgovorio je da nema, jer je u kući 1943. godine ostavio oca, majku, sestre i brata, a znao je da nitko ne pripada partizanskom pokretu. Nakon ponovnog upita, Slavko je odgovorio niječno. Tada je oficir upitao, pozna li Nikolu Žakulu. Slavko se tada sjetio da je možda Nikola preživio rat. Oficiru OZN-e ispričao je cijelu priču i svoj životni put.

U postupku pred Vojnim sudom 1. rujna 1948. godine on je jedini u skupini od devetorice, ostao živ i bio osuđen na 20

godina robije. Zahvaljujući utjecaju Nikole Žakule i primjerenom vladanju, Slavko je odslužio 10 godina i 8 mjeseci robije te bio pušten iz zatvora Stara Gradiška 29. studenoga 1958. godine. Nakon toga se 1962. godine oženio **Stojkom Matić** iz prigradskoga sela Čelebića, te s njom imao petero djece: Delfu, Alojzija, Ilkana, Stanislava i Zdenku.

Zaposlio se u obrtničkoj radionici čuvenoga konjičkoga drvorezbara **Ismajila Mulića** te potom prešao u poduzeće „Drvorezbarstvo“, odakle je pred posljednji rat umirovljen. Imao je dara za rezbaranje u drvetu što je usavršio u zatvoru, gdje je završio stolarski zanat i u slobodno vrijeme se intenzivno bavio izradom umjetnina od drveta, koje su vrlo visoko ocjenjivane u umjetničkim krugovima. Za novu crkvu u Čelebićima uradio je svih 14 postaja križnoga puta i ulazni portal. Nastavio je kontaktirati i prijateljevati s Nikolom Žakulom, pa su se njih dvojica užajamno posjećivali. Njihov odnos je bio očito prijateljski i vjerovali su jedan drugome, iako su se u ratnom vihoru stjecajem okolnosti našli na dvije strane.

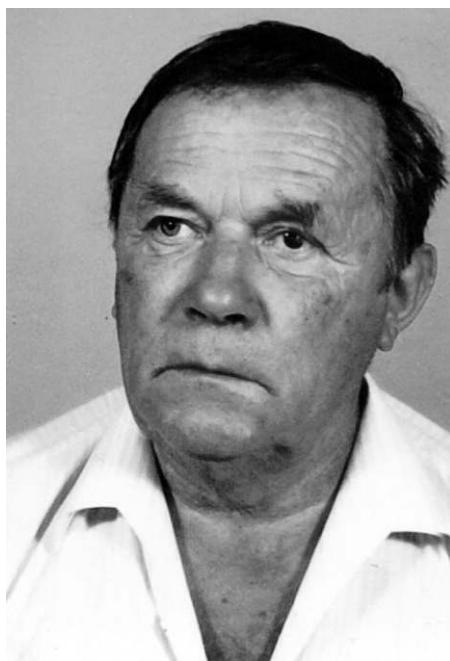
Nikola je ispri povijedao Slavku kako je doznao za njegovo uhićenje i borio se za Slavkov život. Ujutro kada je objavljeno u novinama da je uhićena velika skupina emigranata koja je ušla u Jugoslaviju, Nikola se nalazio u Vrnjačkoj banji. Sa suprugom je pošao u Beograd, pa kad je žena vidjela da mnogo ljudi čeka u redu za novice, shvatila je da je nešto važno. Pročitala je Nikoli, da se među uhićenima nalazi i Slavko Vidačković. Na to Nikola takojem odlazi u Beograd, gdje moli audienciju kod saveznoga sekretara za unutarnje poslove, zloglasnoga **Aleksandra Rankovića**. Ispričao mu je kako mu je

Slavko spasio život i molio da se poštodi Slavkov. Ranković nije pokazivao spremnost udovoljiti toj molbi, ali je ipak odlučio provjeriti njegove tvrdnje, pa je vjerojatno ipak Rankovićev nalog sudu urođio vremenskom osudom, a ne smrtnom kaznom. Nakon izlaska iz zatvora, Slavko je nastavio živjeti u rodnome selu. U selu je bilo i Muslimana i Srba, koji su bili nešto imućniji. Slavko se posebno dobro slagao sa Srbima.

Autor ovih redaka znatno je mlađi od Slavka, ali je zbog rodbinskih odnosa s njim imao odnose povjerenja, pa smo puno puta razgovarali o minulom vremenu, Drugom svjetskom ratu, njegovom ratnom i poratnom stradanju, ljudima koje je sretao uz rat tijekom akcije povratka u Domovinu, zatvorskim strahotama i iskustvima. Tijekom robijanja Slavko je pročitao veliki broj knjiga i stekao znatno znanje. Više puta smo razgovarali i o tome, tko je odgovoran za otkrivanje akcije. Nije Slavko nikad nešto izričito tvrdio, ali je smatrao kako je Draganović trebao imati dosta informacija, a sumnjičav je bio prema Roveru, vodiču njegove skupine.

Potkraj 1980-ih godina naslućivao se raspad Jugoslavije. Kad je u to doba njegov najstariji sin Alojz odlučio odseliti u Kanadu, pitao sam Slavka na Alojzovu ispraćaju u zračnoj luci u Sarajevu, kako se osjeća? Odgovorio mi je: „Jako teško, to mi je jedan od najtežih dana u životu, ali neka ide da netko naš ostane živ“. U to doba mi nismo još pomicljali na rat, ali je Slavko procjenjivao da će ga ipak biti. Uskoro su počele pripreme i u općini Konjic.

Srbi su iz grada išli u većinska srpska sela Borci i Bijela, a Hrvati i Bošnjaci obrnuto, prema selima desne obale Jablaničkoga jezera pa potom kao izbjeglice u

Slavko Vidačković u kasnim godinama

Republiku Hrvatsku, na more. Selo Bijela se počelo prazniti od Hrvata i Bošnjaka. Slavkov brat i ostala obitelj se povlači a ostaju samo on, njegova žena i sin **Ilkan**. Srbi uhićuju Ilkana i njegova prijatelja **Tomu Markovića** te ih bez suđenja likvidiraju. Opkoljavaju i tromblonskim minama napadaju Slavkovu kuću ali on zajedno sa ženom bježi, skriva se i pod okriljem noći preko Prenja dolazi u Konjic. Kasnije će doznati da je Ilkan ubijen. Ilkanova smrt ga je potpuno slomila i definitivno ugasila sve želje za životom. Potpuno se povukao u se. U vrijeme hrvatsko-muslimanskoga sukoba s mukom je iz Konjica otišao u prognanstvo u Čapljinu. Nakon rata zajedno s bratom Zlatanom odlučio se vratiti u rodnu Bijelu, gdje im je uz pomoć UNHCR-a nekako popravljena kuća koju su Srbi zapalili. Zajedno s bratom i njegovim sinom otvorio je poduzeće za rezanje i preradu drveta, prepustajući poslove mlađima. Umro je 10. prosinca 2004. godine.

Slavka će pamtitи kao iznimno poštena čovjeka i uzornoga hrvatskog rodoljuba, sudionika jedne od najveličanstvenijih akcija jedne državotvorne generacije hrvatske mladeži. Za čitavo vrijeme druženja i razgovora s njim tijekom više desetljeća nikad nisam čuo da je ružno govorio o bilo kojem narodu - čak što više družio se i pomagao svima - ali ipak ubojstva sina Ilkana svojim susjedima Srbima nije oprostio nikada. •

S. Vidačković s obitelj

ŽIVAN KUVEŽDIĆ – MINISTAR NA SASLUŠANJU

(**Iskaz Živana Kuveždića UDB-i za NR Hrvatsku u rujnu 1948.
o boravku u zarobljeničkim logorima i zatvorima u Italiji i Njemačkoj,
od svibnja 1945. do kolovoza 1948.**)

Živan Kuveždić rođen je u Ilači u Srijemu, 4. studenoga 1887. Ovdje je završio pučku školu i kasnije živio kao srednje imućan seljak posjednik. Pred Prvi svjetski rat postaje članom Čiste stranke prava (frankovci), a nakon rata ulazi u Hrvatsku (pučku, republikansku) seljačku stranku. Energičan i dobar govornik, ubrzo postaje predsjednikom mjesne (Ilača) pa kotarske (Šid) organizacije HRSS i dolazi do položaja skupštinskog zastupnika, najvišeg što su ga u stranci mogli zauzeti seljaci. Kuveždić je slovio za najagilnijeg stranačkog dužnosnika u Srijemu te za jednog od najsposobnijih seljaka - zastupnika HSS-a. Ustrojio je rad HSS-a, odnosno Seljačke demokratske koalicije, i njениh organizacija (Gospodarska sloga, HSZ, Seljačka sloga) u svom kotaru, a bio je prisutan i na stranačkim događanjima u Srijemu.

Zbog političke djelatnosti Kuveždić je osuđivan 1923. i 1924. Na oblasnim izborima 1927. izabran je za zastupnika šidskog kotara u skupštini Srijemske oblasti. Za narodnog zastupnika za izborni kotar Šid izabran je na oba skupštinska izbora nakon diktature, 1935. i 1938. Budući da je u to vrijeme HSS bojkotirao odlazak u Narodnu skupštinu u Beogradu, Kuveždićev se rad usmjerio na političko, gospodarsko i kulturno organiziranje članova i simpatizera HSS-a u tzv. hrvatski seljački pokret. Promicao je širenje mreže raznovrsnih HSS-ovih organizacija. Dje-lovalo je u uvjetima jake političke represije, posebice nakon što je Srijem bio upravno odijeljen od hrvatske matice (Srijemska oblast 1927., Drinska banovina 1929., Dunavska banovina 1931.-1939.).

U tom se razdoblju političko stanje u Srijemu radikaliziralo, što je vjerojatno bilo i razlogom Kuveždićeva priklanjanja režimu Nezavisne Države Hrvatske. U travnju 1941. je s delegacijom iz Srijema bio kod Poglavnika Ante Pavelića, te pridonio da članovi šidskog HSS-a daju izja-

Pišu:

*Dr. sc. Vladimir GEIGER,
Hrvatski institut za povijest, Zagreb
&
Dr. sc. Suzana LEČEK,
Hrvatski institut za povijest -
Podružnica za povijest Slavonije,
Srijema i Baranje, Slavonski Brod*

vu lojalnosti novoj vlasti u svibnju 1941., a bio je i među organizatorima skupine od 126, uglavnom nižih dužnosnika i članova HSS-a koji su 10. kolovoza 1941. prisutnili ustaškom pokretu.

U NDH Kuveždić je obnašao razne više dužnosti, imenovan je najprije kotarskim povjerenikom Zavoda za kolonizaciju, od srpnja 1941. do jeseni 1942., potom je ušao u Hrvatski državni sabor i bio predsjednik odbora za narodno gospodarstvo i promet, te član političkog odbora od veljače do prosinca 1942. godine. Kuveždić je imenovan i predsjednikom

Hrvatske seljačke gospodarske zajednice u Zagrebu, koju je dužnost obnašao od jeseni 1942. do proljeća 1944. Državni je ministar (bez resora) u Vladi NDH, od 11. listopada 1943. do kraja rata.

Bez stvarnog utjecaja, Kuveždić je figurirao kao jedini seljak u vladu NDH i kao jedan od HSS-ovaca koje je ustaški režim iskoristio kako bi si dao legitimitet. Nije bezrezervno podržavao režim, pa je kao član Sabora i kao predsjednik odbora za gospodarstvo došao u sukob oko nadležnosti s vladom. Iz dokumenata je razvidno i da je potajno održavao mrežu HSS-a u šidskom kotaru, da je pokušavao stabilizirati odnose sa srpskim stanovništvom, te da je brojnim intervencijama reagirao na ustaški i njemački teror u Srijemu. Potkraj rata je sa **Stjepanom Heferom** pokušao uspostaviti vezu s partizanima, ali bez uspjeha. Kuveždić je zajedno sa 16 članova vlade NDH napustio Zagreb 6. svibnja 1945., povlačeći se prema Austriji. Iduće tri godine proveo je

Živan Kuveždić (fotografija u obiteljskom posjedu)

u britanskim zarobljeničkim logorima i zatvorima, prvo u Italiji, a posljednju godinu u Njemačkoj, od kuda je izručen jugoslavenskim vlastima 2. kolovoza 1948. Dopraćen je na ispitivanje u Beograd 4. kolovoza 1948., a potom u Zagreb 17. kolovoza 1948. Presudom Okružnog suda za grad Zagreb od 27. ožujka 1949. Kuveždić je osuđen na smrt strijeljanjem. Vrhovni sud NR Hrvatske odbio je 30. travnja 1949. žalbu i potvrdio presudu. Ne zna se dan izvršenja smrte presude.

*

U Hrvatskome državnem arhivu u Zagrebu, u fondu Službe državne sigurnosti Republičkog Sekretarijata unutarnjih poslova SR Hrvatske (010.8, 013.1) nalazi se opsežan istražni materijal o Živanu Kuveždiću.

Pozornosti je vrijedan Kuveždićev iskaz naslovljen: "Moj boravak u logorima i zatvorima", pisan strojno, na tri i pol stranice bez proreda i s nadnevkom 14. rujna 1948. U drugom, opsežnijem iskazu naslovljenom: "Moj opis i moja izjava", Kuveždić iznosi niz navoda i podataka o svom boravku u logorima i zatvorima u Italiji i Njemačkoj. Ovaj iskaz također je strojno pisan, ima jedanaest stranica bez proreda, nema nadnevka, ali sadržajno je jasno da prethodi iskazu "Moj boravak u logorima i zatvorima". Treći zanimljiv dokument je iskaz naslovljen: "Moja nadopuna". Strojno je pisan na dvije i pol stranice bez proreda, također nema nadnevka, a sadržajno je dodatak iskazu "Moj boravak u logorima i zatvorima". Iskaze je na svakoj stranici potpisom ovjerio osobno Živan Kuveždić.

Kuveždićev iskaz o boravcima u engleskim zarobljeničkim logorima i zatvorima u južnoj Italiji i sjevernoj Njemačkoj, u kojima se nalazio od svibnja 1945. do kolovoza 1948., pozornosti je vrijedan iz nekoliko razloga. Osim što prikazuje svoj položaj i sudbinu u vrijeme izbjeglištva, odnosno zarobljeništva, nakon napuštanja Hrvatske u neposrednom poraću, Kuveždić spominje i donosi svoje viđenje niza osoba, s kojima je boravio u logorima i zatvorima, koje je susretao i upoznavao, te kratko izvješćuje o njihovim sudsbinama. Među njima su i pojedinci koji su se isticali u NDH, a i kasnije u izbjeglištvu. Ujedno, Kuveždićev iskaz je i ogledni primjer toga što su i koliko, točno ili

netočno, o sudsbinama istaknutijih ili, pak, manje istaknutih osoba izbjeglih iz NDH, mogli znati oni koji su se nalazili u logorima i zatvorima u Italiji i Njemačkoj. Uočljiva je i Kuveždićeva netrpeljivost prema ustašama, ali i kritičan odnos prema Englezima, te češće spominjanje uloge Katoličke crkve u pomaganju izbjeglicama.

Stoga je to ujedno i dokument o istražnom sustavu pred kojim je davan iskaz. Naime, iskaz Upravi državne bezbjednosti za NR Hrvatsku sadrži i nešto od toga što se od Kuveždića očekivalo da kaže. Razumljiv je Kuveždićev ton iskaza, jer je davan nedugo nakon izručenja Jugoslaviji, u vrijeme kad se očito nadoao pozitivnom razrješenju svoje sudsbine. Time se u velikoj mjeri može objasniti i mnoštvo neprovjerljivih podataka koje on navodi, nastojeći se pred jugoslavenskim vlastima prikazati u prihvatljivu svjetlu i na način da ocrnuje druge osobe. To što Kuveždić nije bio svjestan položaja u kojemu se našao, svjedoči i o nerazumijevanju i nespremnosti suvremenika na radikalizam kojim se komunizam obraćunavao s neprijateljem. Navodi i podaci koje Kuveždić u iskazu iznosi ipak mogu biti zanimljivi i vrijedni za bolje poznavanje poslijeratnih zarobljeničkih logora i zatvora u Italiji i Njemačkoj, u kojima su boravili Hrvati i drugi izbjegli iz NDH, te neizravno, i za poznavanje sustava koji se stvarao u poratnoj Hrvatskoj/Jugoslaviji.

Kuveždićeve iskaze "Moj opis i moja izjava" [izvadak], "Moj boravak u logorima i zatvorima" i "Moja nadopuna" u prilogu donosimo u izvornom obliku.

MOJ OPIS I MOJA IZJAVA.

[...]

[...] Rat se približava kraju, a time i kraj NDH. Vlada održaje sjednicu i donosi zaključak, da se ima napustiti zemlju. Ja sam bio protiv toga, ali to ništa ne smeta, velika većina je zato. Ja sam govorio da mi moramo poneti odgovornost za svoj rad, ali uzalud mora se ići i slijedeći dan se daju diplomatske putnice za polazak. U oči polaska na večernjoj sjednici predsjednik vlade [Nikola Mandić] dijeli svakom ministru 2000 švicarskih franaka /slovom dvije hiljade/ i stotinu napoleondora. [...] Svanula je nedjelja 6. svibnja [1945.] dan odlaska. [...] Poslije podne oko 5 sati krenuo sam na put i stigao na konak u Rogašku Slatinu. Tu smo prenoći-

li i u jutro smo krenuli preko Celja u Maribor i pred večer sam stigao u Celovec [Klagenfurt]. Tu smo prenoćili mislim dvije noći i tu su nas primili Englezi i otpravili u Krupendorf [Krumpendorf] i tu smo bili 14 dana, a onda su nas Englezi ukrcali u vlak teretni i odud preko Filaka [Villach] nas odvezli u Italiju.

Putovanje je kroz Italiju trajalo oko 14 dana, jer su pruge bile izrušene, te smo izmjenočno putovali čas željeznicom, čas kamionima i tako stigli u Bari, a odavde su nas odvezli u Grumo Apolo [Grumo Appula] gdje smo ostali mjesec dana u žici. Tu nam je bio prvi popis i tu sam vidovalo kako njeka gospoda stide se svojeg imena i uzimaju kriva imena. Nakon mjesec dana su nas njekoliko izdvojili i odveli u Santafaru [Santa Para] kod Barija u zatvor, prvo u celije, a onda u jednu baraku, koja je takodjer zatvor u žici, ali je malo bilo prostora i za šetnju. Tu smo bili skoro 6 mjeseci, kad nas 15. prosinca [1945.] odvozoše u veliki kažnjenički logor u Grotalju [Grotaglie].

Tu sam bio tri i pol mjeseca i tu sam prvi put video lakomost Engleza za zlatom. Njeki su naši ljudi upozorili Engleze na mene i Englezi su me skoro svaki drugi dan pretresali nebili našli zlato, ali bez uspjeha. Nato su mi uzeli švicarske franke i drugi novac i dali mi potvrdu, a kod drugog pretresa su mi opet ukrali potvrdu koja je glasila na švicarske franke. Drugi dan sam otišao u kancelariju i tražio drugu potvrdu, ali mi nisu dali, govoreći da oni imaju duplikat i da je to dovoljno. Medutim ja nisam mirovao nego sam i dalje tražio potvrdu, misleći da će jednom možda morati položiti račun, ako se ustanova da je to državni novac kojeg nam je predsjednik Mandić podijelio. Ovdje u Grotalji su mi pokrali moj novi veš 13 pari, a oduzeli su mi i novi zimski kaput. Čini mi se da je i veš i kaput podijeljen između Engleza i njekih Hrvata, koji su bili u Engleskoj službi. Odavde iz Grotalje smo otišli u Afragolu i tu smo bili u zatvoru u žici pod šatorima oko 4-5 mjeseci.

Ovdje sam predao moje napoleondore popu Marijanoviću u prisutnosti Cvjetka Štakona [Cvjetko Štahan], da ih pohrani u Rimu u zavodu sv. Jeronima, da tako tako čekaju, dok se uspostavi čije je to blago, jeli državno ili predsjednika vlade. Trošit ih nisam htjeo misleći možda da će

jednom tražiti račun zato. A ovako sam ih spasio od Engleza. Od popa [Zvonimira] Živičnjaka sam čuo da je Marjanović zaista tamo ih predao na čuvanje. I tako mi je savjest i u ovom pogledu čista. Iz Afragole sam prebačen u Rimini opet u žicu pod šatorom. I tud sam bio njekih 6-7 mjeseci. I tu su me Englezi ispitivali i saslušavali i kad su mi pogledali dokumente izjavio je jedan stariji da sam pošten čovjek i da sam pošteno radio. Ako se ne varam mislim da se taj gospodin Englez zvao Klisold [Clisold]. Ovdje u Rimini [ju] sam opet pokrenuo pitanje moje potvrde na franke. Njekoliko puta sam odbijen, ali je u jednoj kancelariji bio jedan Hrvat, Klaić i on je našao duplikat potvrde i jednostvno uzeo i meni donio, a Englezi su sebi drugu napravili i ovjerovili je. I ta potvrda se nalazi u mojoj lisnici u mojoj tašni.

Napominjem da mi je došao iz Ferma u Rimini jedan čovjek i rekao mi da se spremim i da uskoro bežim, jer da će biti izručen. Ja sam mu rekao da neću bežati pa neka budem i izručen. Ja se za moj rad ne bojam, a ako moram patiti što sam dobro radio, e pa neka bude i tako. Točno neznam toga imena. Njekako se zove Gaja ili Djaja [Džaja] ili Gadja [Gadža]. Nakon nekoliko dana sam dobio iz kancelarije propusnicu da mogu od podne do 5 sati ići u šetnju. Izgleda mi da mi je ovo dano da mogu uteći, ali ja sam to iskoristio vrijeme fotografirao se i opet vratio natrag u zatvor. Bog zna da njetko to nije mislio možda na moje napoleondore i time mislio da me izvuće napolje, pak da me onda opljačka. Ista propusnica se takodjer nalazi u mojoj tašni. Iz Rimina [Rimini] sam otjeran u Rim u čeliju i tamo sam bio preko tri mjeseca, a iz Rima sam otjeran u Njemačku sjevernu u zatvor u Estervegen [Esterwegen], gdje sam bio preko godinu dana. Ovdje su bili nas jedno 80 Hrvata. Tu su bili i preslušavani i njeki su na rate otpuštani. Mene nisu preslušavali. Meni su samo rekli, da sam pošteno radio.

Jedno mjesec dana prije nego što ću otići iz Estervegena u Verl [Werl], došao je engleski parlamentarac gosp. Stokes [Stokes] k nama u zatvor i pitao nas imamo li kakovih želja, ako imamo možemo se na njega obratiti i na engleski parlament i on će nam izaći u susret. Svi su

pravili predstavke, pak sam napravio i ja izjavu i poslao u London. Prepis te izjave nalazi se takodjer u mojoj taški medju ostalim dokumentima. Medutim poslje mjesec dana sam odveden u Verl u čeliju i bio tamo valjda 3 nedjelje, a odavde sproveden u Beograd isto u čeliju, gdje sam bio valjda 13 dana, a iz Beograda sam sproveden u Zagreb. Ovamo stigao 17. kolovoza [1948.] takodjer u čeliju, gdje se i sada nalazim.

[...]

Još nješto, iz dosade u dugom zatvoru počeo sam sakupljati narodne pjesme, a priličan sam broj i sam sastavio, koje ali treba još temeljito popraviti, ali ipak se vidi iz tih sastavaka, vidi se čežnja za povratkom u domovinu. Iz njekih izbija moj hrvatski osjećaj, a iz njekih se vidi kako šibam ustaše radi njihovog rada u domovini i u emigraciji. Ima još šaljivih i zagonetnih. Sve se te pjesme nalaze u mojoj tašni osim onih koje su mi nestale u Rimini [ju] prigodom pretresa mojih stvari i molim da mi se uz ostale moje stvari sačuvaju i ove pjesme, da ih mogu potpuno dotjerati.

[...]

*

MOJ BORAVAK U LOGORIMA I ZATVORIMA.

Kada sam otišao u tudjinu iz domovine imao sam vrlo mali broj ljudi sa kojima sam bio poznat, tek sam njeke upoznao u zatvoru i logorima.

Od poznatih sam imao Kamila Krvarića, ravnatelja Hrvatskog lista iz Osijeka, te Matu Kovačić novinara takodjer iz Osijeka i Cvijetka Štakana iz Zagreba. Za njima sam došao u Grumo Apolo logor i tu smo bili mjesec dana, nakon toga smo bili odvedeni u zatvor u Santa Paru [Santa Para] sa još njekih 19-20 ljudi meni nepoznati. U zatvoru sam saznao za njeke kako se zovu i što su bili u domovini. Tako sam upoznao njekog [Rikarda] Pažura, koji da je bio u Krapini logornik. Isti je mene bolesnog posluživao. Onda sam upoznao njekog [Vjekoslava] Pavera koji je bio navodno u ministarstvu unutrašnjih poslova, njeki referent. Taj isti Paver je dobivao neznam kako ustaški list Velebit i čitao ljudima. Posle Velebita dolazila je Kroacija [Croatia]. Dalje sam upoznao njekog Markovića koji je bio mislim u Sis-

ku kotarski predstojnik za vrijeme NDH, a za vrijeme stare Jugoslavije na Sušaku šef policije. To je čovjek naprasite čudi, ali izgleda da nije ustaša.

Dalje sam upoznao dra. Matu Horvata predsjednika sudbenog stola u Osijeku. Onda sam upoznao dra. Loknera koji je bolestan a bio je u državnom vijeću u Hrvatskoj. Dalje sam upoznao dra. [Ivu] Korskog ustaškog satnika u Osijeku koji je bio član njekog suda vojničkog ili prijekog suda. Onda sam upoznao njekog profesora Majcena, koji je bio u logoru u Sisku, kako čujem strah i trepet zatvorenicima. Isto sam upoznao njekog Šrolera [Šraler], koji je bio u Sarajevu a kasnije u Novoj Gradišci policijski činovnik. Ovo je mladić kojih 25 godina a jako naprasite naravi.

Sva trojica ova gore navedena su kašnje bili u engleskoj službi, po uredima i jako se brutalno ponašali naspram naših ljudi osobito ova dvojica posljednjih. Dr. Korski je putem pobegao i navodno da se u Rimu oženio. Šroler je iz Rimina [Rimini] pušten u slobodni logor u Fermo i čujem po njekim prijavljivanjima da se tamo oženio i ako ima u Novoj Gradiški ženu i dijete. Majcen je opet iz zatvora u Estervegenu pušten na slobodu.

Dalje su bili samnom u zatvoru u Santa Pari njeki [Eugen] Vanderveld (Wanderwerth) [Van der Werth] apotekar iz Kostajnice, koji je [u] Riminama [Rimini] u bolnici primio da vodi apoteku bolničku, pa njeki Šarić kotarski nadoficijal u Velikoj Gorici, koji je tamo bio ustaški tabornik, pa njeki Lukac trgovac iz sela Rokovci-Andrijaševci kod Vinkovci, pa profesor [Marko] Veršić, koji je bio njeki referent u ministarstvu prosvjete u Zagrebu, pa gradaonačelnik grada Vinkovci [Franjo] Dučmelić, te neki seljak ličanin povratnik ustaški i nadporučnik ustaški Mato Devčić. Još sam upoznao u ovom zatvoru i njekog Štajnkla koji je čujem bio ustaški pukovnik na riječkoj plovvidbi u Zemunu i koji se u zatvoru pravio kao da će oslijepiti. Taj isti Štajnkli Božo jednog dana bude pušten na slobodu, kažu posredovanjem njeke ženske kod Engleza i otišao je u slobodni logor u Banjoli [Bagnoli], gdje se stavio na čelo organizacije H.S.S. Na njega se odnosi jedna moja pjesma kao zagonetka u kojoj ga ne imenujem ali ga

Kuveždić kao državni dužnosnik NDH (fotografija u obiteljskom posjedu)

nazivljem novom zvijezdom na seljačkom nebu.

Kad sam došao u logor Grotalju tud sam našao njeke časnike, koji su bili ali odijeljeni od nas. Tu je bio neki funkcioner u glavnom ustaškom stanu u Zagrebu, pak onaj na zlu glasu [Roko] Faget iz Siska a i još njeki drugi kojima neznam imena.

U ovom logoru su došli do potpunog i pravog izražaja Majcen, Šraler i dr. Korski. Dali se potpuno u englesku službu i naše ljude stavljali na muke pretresajući svaki čas stvari nebi li štогод za sebe uši-ćarili. Tako su nam jednoga dana sa Englezima oduzeli kapute i neznam jeli istina ali se govorilo da su to odnijeli u grad i

prodali i navodno sa pokvarenim ženskim cijelu noć se zabavljali.

Kad smo došli u Afragolu tu su se ovi tipovi odmah dodvorili Englezima i preuzeли upravu u svoje ruke, te sa njekim ustaškim nadporučnikom Severom provodili nečuveni teror nad svima koji se nisu sa njima slagali. Dr. Korski je ušao u kancelariju, Sever se postavio za zapovjednika logora, Majcen preuzeo skladište hrane a Šraler zapovjedništvo nad zatvorom i teško onome ako bi se tko zamjerio ovoj četvorki. U logoru je bio jedan invalid bez noge i oka Božo Kartelo i takog je čovjeka Sever zlostavljaо i tukao.

Kad smo došli u Rimini opet se je Majcen i Šraler dali u englesku službu, ali ovdje već nisu tako mogli da rajtaju, jer je

nad Hrvatima bio zapovjednik pukovnik domobranski [Josip] Aleksić koji je pazio da se sa ljudima dobro postupa.

Kad smo došli u Njemačku u Estervegen opet se je Majcen dodvorio i švabama i englezima te se uvukao u robno skladište i opet naše ljude denuncirao.

Sve ove gore navedene logore osim Estervegena obilazio je pop Marjanović i govorilo se je da je omogućavao bijeg ljudima naročito prigodom preselenja iz jednog logora u drugi. Ljudi bi izlazili iz vlakova, a on navodno da je išao za njima autom i kupio ih kao kruške. Ovi bi bijegunci onda bili smješteni u razne smostane a njeki izravno u slobodne logore Fermo, Banjoli i druge. Njeki su kako sam čuo primali hranu iz logora a stanovali bi vani. Ovo sigurno nije moglo biti bez znanja Engleza.

Za dra. [Krunoslava] Draganovića se govorilo da on stoji iza svega toga.

Čudno je malo da su Englezi znali sa njeke ubojice i koljače, a puštali bi ih na slobodu. Tako je bio u Rimu u zatvoru, njeki Primorac prezimenom, za kojega se govorи da je sav krvav, ali je uzeo sebi ime Kranjić. I na saslušanju pred Englezom, njemu dotični Englez kaže, da se on ne zove Kranjić nego Primorac i iznosi mu pred oči sva njegova nedjela i kroz dva dana bude pušten na slobodu. Isto tako slučaj je bio i sa njekim Dujom Krpanom, koji je bio valjda najveći zločinac u okolini Petrinje, naročito da se je proslavio u onom pokolju u Glini. I njemu Englez na preslušanju dokaže da je krivo ime uzeo i sva zločinstva mu nabroji koja je počinio, a na kraju kroz par dana bude pušten na slobodu, a takovih je slučajeva bilo mnogo.

Još nješto: Kad je [Dušan] Žanko sa svojim drugovima, njih 10 uteko iz zatvora nisu se Englezi ništa lutili, nego kad su nas u jutro prebrojali jedan se smije i pita mene preko tumača zašto i ja nisam uteko. Ja sam mu odgovorio da oni mene tjeraju, ja nebi bježao, nego neka mi daju isprave kao slobodnom onda idem. On se na ovo opet smijao i zakretao glavom. Kad vidišmo da ovakve dokazane koljače Englezi puštaju na slobodu, onda si čovjek pomisli da je tu morala para da odluci. Drugojavačije se to ne može razumjeti. Ili možda misle Englezi da te zločince upotrijebe u svoje svrhe.

Još sam u Italiji upoznao njekakoga dra [Branka] Sušića, koji je bio na Pavelićevom dvoru u nekom uredu, a prije toga kot.[arski] sudac u Iluku. To je sinovac ministra [Lovre] Sušića i prigodom preseljenja iz Grotala u Afragolu iz vlaka je uteko.

Dalje sam upoznao u Rimini[ju] dra Devčića, koji je bio u Zagrebu kažu predsjednik vrhovnog suda, a bio je ustaški pukovnik. Za njega pričaju da je bio u Modeni zapovjednik logora i [nečitko]. Čovjek to je bio jako prljav, ali jako proždrljiv te radi svoje proždrljivosti najgore i najnečistije bi poslove obavljaо samo da dobije makar kakovih otpadaka da natrpa svoj stomak. Iz Estervegenu je pušten na slobodu. Dalje sam upoznao Valpotića bivšeg logornika u Zagrebu, koji je takav pokvarenjak, da je hranu kрао i kruh, a od Spasoja Prca je ukrao 50 dolaru koji su kod njega pronadjeni. I on je pušten od Engleza na slobodu. Izgleda da Englezi ne trebaju poštene nego lopove i koljače.

U zatvoru u Estervegenu sam upoznao ove ljude koji su svi bili vatreni ustaše osim trojice a to su ovi Spasoje Prca, Milan Ilinić i njeki Oreb. Ustaše su bili ovi: Profesor Veršić, onda njeki Španjol, šef policije u [Slavonskom] Brodu, pak Kruno Batušić šef policije u Varaždinu, pak Pažur trgovac iz Krapine, pak njeki Fištrović željeznički činovnik i ustaški satnik, onda njeki Sekulić ustaški nadporučnik, onda inžinjer Glavina, onda njeki Škrbljin, pa njeki Dujšin, pa još njeki ustaški dužnosnik iz Krapine koji se zvao Mlakar. Znam da je uvijek pjevao u crkvi prilikom obdržavanja mise. Još je bio i njeki novinar Došen. Ovaj potonji je mene jednom zapitao što ja mislim o političkom položaju, našto sam mu ja odgovorio, da ja nisam sada političar, nego rob, ali da mu mogu reći da o Hrvatima ne mogu odlučivati oni ljudi koji su omastili svoje ruke bilo tudjim imetkom, bilo tudjim životom i krvlju.

Moram naglasiti da sam sa njima bio uvijek na ratnoj nozi, jer su oni mene nastojali uvijek da izazovu sa svojim ispadima. Tako kad bi ja bio u njihovoj blizini oni bi odmah razgovor okrenuli, kako je bolje imati kralja nego predsjednika, pa kako talijanska dinastija je puno uradila za narod, pa bi tako i naš narod bio sretan

da ima člana te vladalačke kuće i tako su razne gluposti izvaljivali, samo da mene izazovu, znajući da sam ja republikanac. Ali jednog dana kao da su poludili urlali su i pjevali i kreveljili se. Pridjem bliže da vidim tu menažeriju, a oni u sav glas meni povikaše, gotovo je, gotovo je. Ja zapitam što je gotovo, a oni mi rekoše: Tito je uhapšen. Rusi su ga uhapsili. Ja im nato odgovorim razumio bi to vaše veselja, da je izašla kakova široka amnestija, pa da se možemo slobodno kući u domovinu povratit, ali ovako vidi se da ste budale, jer sve kada bi to i bilo što vi kažete nebi se vi smjeli veseliti tome nego žalostiti, jer mi ne možemo se veseliti, da njetko u naše unutrašnje poslove pruža svoje ruke. U ostalom rekao sam im Vi ste naučili da se u Hrvatskoj mijesaju Nijemci i Talijani, pak nije čudo da se i tome veselite. U tom pravcu sam sastavio i jednu pjesmicu u kojoj im kažem: Uzaludno to Vam je veselje, nisu nama ispunjene želje, da se domu svojem povratimo i da mirni život nastavimo.

Glede vodja H.S.S u emigraciji mogu reći da jure u ponor kao auto bez šofera. Barem tako se meni čini, koliko sam ja mogao u zatvoru da doznam, a to su još u domovini počeli. Pogledajmo samo ovo: Dr. [Vladko] Maček skupa sa [Dragišom] Cvetkovićem pravi pakt sa Nijemcima. Malo dana iza toga pozivlje narod da ide u vojsku u rat protiv Nijemaca i da narod daje hranu, stoku i vozila vojsci, a da zato garantuje banovina Hrvatska. Kroz par dana opet pozivlje narod da iskreno podupire Hrvatsku vladu. Kad je došao u Pariz daje izjavu novinarima, da je on vjerni podanik kralja Petra. U Americi se na skupštini Hrvata izjašnjava za Hrvatsku državu, a prigodom boravka kralja Petra u Americi sjedi skupa sa kraljem Petrom na banketu, kojeg su priredili Srbi monarhisti.

Dr. [Juraj] Krnjević sjedi u Londonu u vlasti kralja Petra, a kad iz vlade ispade onda postaje veliki republikanac i udara po kralju Petru, te su mu svi krivi i desno i lijevo, samo je on na pravom putu.

Na dra. [Ivana] Pernara se tuže, da kakvi je bio u domovini lakom za novcem da je takvi isto i vani, te da je u Rimu otvorio njeku gostionu štoli. Za njega govore da je moćan kod Engleza i za koga on intervenira da ga puštaju Englezi na slobodo.

du. Dalje tako neznam, ali se tako govori po zatvorima.

Dr. [Ante] Budimirović isto kažu da ima njeku menzu u Rimu, a gdje u kojem dijelu grada neznam, jer ja sam bio u Rimu samo u zatvoru, te Rima nisam zapravo niti video.

Napominjem da me od tih vodja nije ni jedan posjetio, premda su znali da sam ja tamo, a posjete su bile dozvoljene. Ali da sam im stavio u izgled napoleondore sigurno bi me posjećivali.

Iz ovih mojih navoda koje sam naveo ovdje mogu reći da od ovih spomenutih lica nijedan ne misli da se vrati u domovinu osim Spasoja Prce, te svi rigaju otrov na svoja usta protiv današnjeg državnog uredjenja te nastoje svakog emigranta da pridobiju zato, da se nitko ne vraća u domovinu. Moram reći da im to i donekle uspijeva, te bi trebalo da naše vlasti nadju njeki zgodan način, da se takva propaganda trovanja spriječi i omogući ljudima nesmetani povratak kući u domovinu. Meni se čini da je taj otrov potekao od Engleza i Amerikanaca, jer sve mislim, dokaza nemam, ali je moje mišljenje da misle ovi Englezi i Amerikanci da naše ljude upotrijebi u svoje svrhe. To jedno, a drugo moguće da i Talijani imadu tu svoje prste, jer nije moguće da se naši ljudi mogu skrivati po Italiji po samostanima i drugim skloništima, a da to nebi talijanske vlasti znale. A treće moje je mišljenje neznam jeli opravdano, da naši politički vodje rade na tome da bi doveli ovamo Engleze i Amerikance, pa makar mi bili njihova kolonija. Za ovo nemam dokaza što sam naveo, ovo je moje mišljenje i daj bože da ovo ne стоји. Da sam bio na slobodi mjesto u zatvoru, sigurno bi više znao, a ovo sam kupio samo od osoba koje su dolazile u zatvor i odlazile.

Ja napominjem da je u zatvor u Estervegenu dolazio pop [Andreas] Kordić iz Hamburga, donoseći i šiljajući hranu i odjeću što bi kupio u emigraciji kao pomoć nama u zatvoru. Drugo mi nije poznato.

Dr. [Dragutin] Toth, Dr. [Stjepan] Hefer, Dr. [Josip] Torbar, Dr. [Josip] Reberski su čujem u Argentini u Buinosairesu [Buenos Aires]. Za njihovo djelovanje mi nije ništa poznato.

Dr. Žiga Šol navodno je u Gracu [Graz], a Dr. Grga Vuković je negdje u Njemačkoj. Za Janka Tortića sam čuo da je negdje u Francuskoj. Isto mi nije poznato njihovo djelovanje.

Zastupnik [Nikola] Hundrić je u Engleskoj i navodno da je tamo u Londonu predsjednik njekog Hrvatskog društva.

Dr. Ilija Jukić i Dr. [Branko] Pešelj su navodno u Ameriki sa Dr. Mačekom.

Inžinjer Božo Vučković se nalazi negdje u Belgiji.

Nadodajem da svi oni koje sam naveo napred, koji su se dali u Englesku službu i koji su zlo postupali sa našim ljudima svrha im je bila ta da se dodevore englezima i da tako se očuvaju od izručenja, jer su previše krvavi iz domovine otišli. A u slučaju potrebe da posluže Englezima na štetu naše domovine.

Meni je poznato kako sam već naveo napred, da je dolazio u logore pop Marijanović u Italiji i izgleda, da je on pomašao njekima da bježe i da se kriju po njekim samostanima, a neki opet u slobodnim logorima pod krivim imenima.

Već sam napred naveo rad vodja H.S.S. u emigraciji u koliko sam mogao da doznam u zatvoru te nebi imao više što da nadam, jedino to da se sa njima ja ne slažem i neću da ih sljedim. U Američkim logorima i zatvorima nisam bio te o njima malo što znam. Jedino sam čuo da neki kardinal je poznat sa Dr. Mačekom i sa njim drži veze. Eto to sam imao da kažem.

Svršeno.

14.IX.1948.

*

MOJA NADOPUNA

U Grumo - Apolu smo prvo bili od Engleza pretrešeni, te su se neki tužili da su im Englez tom prilikom oduzimali zlatničnu, kao sate, prstenje, nalinpera, i druge stvari, koje su se njima svidile. Drugi dan je obavljen popis, registracija. Nakon nekoliko dana, smo bili pojedinačno saslušani, to su nas pitali što je koji po zanimanju i na kakvom je položaju tko bio. Kad smo došli u Santafaru, tu su samo pitali nekog Pažura, je li on bio zapovjednik nekog logora kojeg, pošto se on javio da je bio logornik u Krapini. I to su ga više puta pitali. Još su jednog starog seljaka ličanina, Devčića nekoliko puta ispitivali.

Da li je on bio pukovnik. Nakon duljeg vremena su ga pustili na slobodu.

Ja sam čekao dugo hoće li mene saslušati, ali nikada ništa, te sam odlučio da stvar sam pokrenem, te sam sastavio pismenu predstavku, te ju dao prevesti na engleski, u kojoj sam naveo sve tko sam i što sam, te na kakvom sam položaju bio i što sam radio, te sam tu predstavku predao engleskim vojnim vlastima. Prepiste predstavke i na engleskom i na hrvatskom jeziku nalazi se u mojoj tašni medju ostalim dokumentima.

Živan Kuveždić u zreloj dobi

U Grotalju na saslušanju su me pitali preko tumača, tko sam i na kakvom sam položaju bio i tu sam im sve točno odgovorio. Dalje su me pitali za pojedine naše ljude, koji su bili u logoru. Ja ukoliko sam znao i poznavao sve sam rekao. Još su me pitali kakovim se zakonima u Hrvatskoj vladalo, da li francuskim ili njemačkim. Ja sam im odgovorio da ja ne poznajem niti francuske niti njemačke zakone, ali znam da postoje neki hrvatski i jugoslavenski zakoni.

U Rimini[ju] prvo me je saslušavao jedan mladji Englez, koji me je vrlo malo ispitivao, te mi je rekao ovo na početku. Ja govorim srpski samo polako. Ja sam mu pokazao svoje dokumente i on je sve razgledao i na koncu mi je rekao to je sve u redu i dobro. Prije nego smo se rastali još mi je rekao ovo: Kroz par dana će doći jedan gospodin ovamo koji želi da Vas vidi i da sa Vama govoriti, a Vi budite tako dobar pa ponesite sa Vama sve ove Vaše papire.

Kroz jedno 12 dana zbilja sam ja ponovno pozvan i Dr. Devčić i poneo sam opet ove moje dokumente. Kada sam došao pred dotičnog gospodina, on smješći meni reče, vi ste Kuvedžić [Kuveždić] stari HSS-ovac, a ja mu potvrdim. Na to mi on ponudi cigaretu, a ja mu zahvalio, jer nisam pušač. Sad me je počeo ispitivati [nečitko] pitanja i meni se činilo da je njemu neugodno da započne razgovor radi koga me je pozvao, te sam već ja htio da započnem, kad on me zapita, vi ste bili ministrom. Ja potvrdim jest i to bez mojeg znanja i priznanja. On me zapita, kakvi sam imao resor, a ja mu odgovorim nikakvi, ja sam bez resora bio. Zapitao me je dalje, pa kako to da vas nisu pitali. Ja sam mu odgovorio, e tako je to bilo u diktaturi. Izda se nalog i mora se pokoriti. Na to me je pitao što sam ja radio kao ministar. Na to sam mu ja ponudio svoje dokumente iz kojih će viditi moj rad. On je primio i svaki papirić pomno pregledao. To je trajalo sigurno sat i pol. Kad je dovršio onda me je pogledao kimajući glavom govoreći nasmiješeno, vi ste zbilja dobar i pošten čovjek, vi ste dobro i pošteno radili. Još me je zamolio da mu dadem onu predstavku na engleskom jeziku koju sam ja upravio engleskim vojnim vlastima iz Santafara, da ju prepiše i ja sam mu dao, i nakon nekoliko dana sam je dobio natrag. Kad sam otišao od njega, on je tada pozvao nekog Pika, koji je bio mislim neki oružnički časnik u "NDH" i sa njime razgovarao. Kasnije sam pitao tog Piku, što je govorio sa Englezom, a on mi je odgovorio, da je njega Pika, pitao Englez, što on misli o meni, da li bi ja bio progonjen u Jugoslaviju, ako bi se povratili u Jugoslaviju. Na to mu je Pik navodno odgovorio da se mene ne bi moglo progoniti, jer ja nisam nikomu nikakva zla pravio, nego što sam činio svuda sam i svakomu dobro činio.

Nakon toga je saslušan Dr. Devčić. Njegovo preslušanje nije trajalo niti četvrt sata. Pitao sam ga šta je njega ispitivao, a on mi nije htio ništa kazati. Više nisam preslušavan niti [nečitko] niti u Estervegenu, dok su drugi svi preslušavani. Ja kad bi zapitao zašto se mene ne preslušava, dobio bi odgovor: Vaša je stvar u redu, vi ste pošteno radili.

[...] •

O TUĐMANU, UZ DLAKU AKADEMSKIM PODUZETNICIMA I POLITIČKIM TRGOVCIMA

(U povodu knjige Jamesa J. Sadkovicha *Tuđman : Prva politička biografija*)

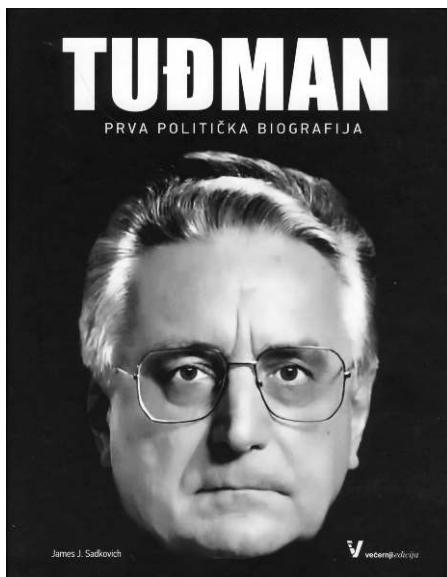
Činjenica da sve do najnovijeg doba hrvatska historiografija oskudijeva monografijama o velikim osobama iz nacionalne povijesti, teško da će biti bez uzročno-posljedične veze s neslobodom našega naroda. Stanje okupacije, bila ona otvorena ili prikrivena, ne pogoduje znanstvenoj obradi pojedinaca koji su obilježili povijesne epohe, jer je nemogućnost slobodnog istraživanja i vrjednovanja tih pojedinaca (kao i stranaka ili pokreta koje su oni vodili odnosno personificirali), upravo jedan od sastavnih elemenata, zorna ilustracija i dokaz naše neslobode: mogli su rimski robovi dati Spartaku, ali sve dok su bili robovi, nisu o njemu mogli ostaviti pisane tragove ni na pergamentu, a kamoli u mramoru.

Zato se i u nas na prste mogu nabrojiti studije o ljudima koje – i kad se s njihovim pogledima možda ne slažemo – smatramo velikima. Desetljećima su jedine knjige o Starčeviću, Supilu i Gaju bile one pitke publicističke komplikacije Josipa Horvata (čija se, inače posve nedužna i pojednostavljena, dvosveščana *Politička povijest Hrvatske* u poratnim desetljećima mogla dobiti samo ispod štanda biranih antikvarijata). Neke su monografije trajno ostajale u rukopisu (poput one o Eugenu Kvaterniku, iz koje je autorica Ljerka Kuntić u doba zatopljenja na vrhuncu Hrvatskog proljeća objavila nekoliko fragmenata u tjednom tisku), a tek 1971. mogli su biti objavljeni izabrani Starčevići, Kvaternikovi, Radićevi i Supilovi spisi, kao i tekstovi Strossmayera i Račkoga. Ne računajući Starčevićeve *Izabrane spise* što ih je Blaž Jurišić priredio, a Matica hrvatska objavila u doba Nezavisne Države Hrvatske (pa su se i zbog Starčevića i zbog vremena objavljuvanja nakon 1945. našli na indeksu, a nekad čak i kao *corpus delicti* u političkim procesima), sve dotad su izvorni tekstovi tih političkih ideologa bili uskraćeni hrvatskoj čitateljskoj publici, a naša se inteligencija kulturno i politički odgajala na prikazima i interpretacijama iz treće, malo kad objektivne, a još rjeđe prijateljske ruke. Mraz iz Karađorđeva opatrnuo je i te mla-

Piše:

Tomislav JONJIĆ

dice, pa su monografske obrade Miha Klaića iz pera Trpimira Macana odnosno Trumbića i Supila iz pera Ive Petrinovića postale moguće tek kad druga Jugoslavija više nije mogla skrivati znakove svoje smrtne bolesti, a Mužićeva knjiga o Radiću i Bobanove studije o Mačeku, makar zahvaćale samo jedan, doduše najvažniji dio njihove političke djelatnosti, i do danas su nenadmaštene.

Sve su te knjige bile ne samo znanstveni, kulturni, nego i politički događaji (ponekad čak i «slučajevi»), a ilustrativno je da je drugo izdanje Mužićeve knjige – iako joj je nakladnik bilo zagrebačko Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda – valjalo 1987. tiskati u Ljubljani (prvo je objavljeno ciklostilom u nakladi Splitsko-makarske nadbiskupije, zalašnjem samog nadbiskupa dr. Frane Franjića i uz dlaku partizanskim *cerberima*, koji su zatražili da se nakladom i opremom skromno izdanje knjige odmah povuče u trezor). Za zaglušujuću «hrvatsku šutnju» toga doba knjiga o Radiću bila je preteška provokacija. A za Hrvate nije bilo tajne što se u takvim slučajevima znade dogoditi: *radnička klasa* s indignacijom *odbija*

tiskati kontrarevolucionarno štivo, a pisac sretnije ruke biva podvrgnut ostracizmu. Onoga nesretnijeg bi naša *socijalistička samoupravna zajednica* iz humanističkih pobuda poslala na hlađenje u Staru Gradišku, na Goli ili u Lepoglavu, da tako porazmisli o pravome značenju *drugarstva i bratstva-jedinstva* te o svrsi odnosno dosezima *socijalističke znanosti*, čiji su smjerovi razvitka zacrtani u neprohodnim spisima i *direktivama* kojekakvih ideoloških komisija.

Zato bi činjenica da se prva cijelovitija biografija prvoga predsjednika Republike Hrvatske, dr. Franje Tuđmana, pojavila nepune četiri godine nakon njegove smrti, mogla govoriti o protivnome, tj. o tome da je knjiga Darka Hudelista (*Tuđman*, Profil, Zagreb, 2004.), fragmenti koje su se u zagrebačkom tjedniku *Globus* pojavili već za Tuđmanova života, dokaz o slobodi povijesnog istraživanja, pa i o slobodi Hrvatske. No, Hudelistova je knjiga manjkava, nedovoljno zrelo i previše prisrano publicističko štivo da bi mogla poslužiti kao dokaz bilo čega, osim što pokazuje da je dijelu intelektualne javnosti u Hrvatskoj sâm Tuđmanov lik odiozan do te mjere da pripadnici te skupine nisu kadri prikriti provalu bijesa i mržnje, pa umjesto pokušaja da Tuđmanov kult – što je doista nastao devedesetih godina, poprimajući mjestimice karikaturalne oblike – demontiraju hladnim, razložnim i argumentiranim pristupom, oni posežu za nedokazivim konstrukcijama i očitim izmišljotinama, pokazujući pritom zapanjujući prijezir prema općepoznatim i lako provjerljivim činjenicama.

Kako iz tih krugova baš nikad nije došao ni približno oštar i ambiciozan obračun s jugoslavenstvom i komunizmom – atributima od kojih svojedobno nije bježao ni prvi hrvatski predsjednik – ali ni s kojekakvim financijskim meštarima i pljačkašima odjevenima u smokinge i večernja odijela, može se lako dokučiti koji je zapravo razlog zbog koga im je Tuđman trn u oku. Zato je razumljivo da se u obračunu s njime koriste i otrcanim instrumentarijem kojim su se Tuđmanom bavile unitarističke strukture bivšega Sa-

veza komunista Jugoslavije, i da u tom obračunu kao krunske svjedočke prizivaju ljudе koje se naziva znanstvenicima, a koji su i danas bezgranično lojalni jednomu totalitarnom režimu što ih je po svojim mjerilima postavio na sveučilišne katedre i u institutske naslonjače. Što su pritom izmišljali izvore, krivotvorili činjenice i po političkim potrebama natezali interpretacije, savršeno je svejedno: u totalitarnom je poredku to najvažniji, svakako i najlukrativniji dio *znanstvene djelatnosti*. A okolnost da je knjiga poput Hudelistove postala brevijarom dijela hrvatske, pa i inozemne intelektualne javnosti, jasno ilustrira inflatornu upotrebu pojma intelektualac, i pokazuje da ni danas, više od dva desetljeća od raspada jugoslavenske države, nisu utrnuli sentimenti onih koji su se vezali uz toga državno-pravnog, kulturno-povijesnog i političkog bastarda, ili su bar smatrali kako je s njime život u ovome dijelu Europe lakši i ugodniji.

Drugim riječima, ta polarizacija oko Tuđmanove osobe, baš kao i beskonačne dnevnapoličke prepiske o traumatičnim podjelama iz Drugoga svjetskog rata, govore o našemu zakašnjelom političkom razvitku i našoj političkoj nezrelosti, ali još više one govore o nečemu drugom: o žilavom otporu što ga jugoslavenska ideologija (koja, kao toliko puta kroz povijest, poprima različite oblike: od jugoslavenskog integralizma do anacionalnoga kozmopolitizma) pruža ideologiji hrvatskog nacionalizma. Bitka koju je većina kulturnih naroda okončala još u XIX. ili najkasnije u prvoj polovici XX. stoljeća, u nas se još uvijek vodi iz dana u dan, s teškim posljedicama za mentalno stanje naroda koji kao da je u vlastitoj, formalnopravno demokratski uređenoj državi, izložen dubljim ideološkim podjelama po prastarim razdjelnicama, nego ikad ranije u svojoj povijesti.

U tom je smislu Tuđman i danas, dvanaestak godina nakon svoje fizičke smrti, na svoj način još uvijek itekako živi subjekt hrvatskoga dnevnapoličkog života. No, kad je riječ o njemu kao jednoj od kristalizacijskih točaka te ideološke polarizacije, bilo bi nepristojno ne uočiti kako se s ključnim tezama Hudelistova pamfleta – poput one o tobožnjoj *norvalskoj vezi* kao prijelomnici Tuđmanove intelektualne i političke karijere, i o njegovu faustovskom aranžmanu s udbaško-partijskim Mefistofelesom – slažu i oni koje prosječno neupućena hrvatska javnost nikad ne bi svrstala u kategoriju ni intimnih niti

Tuđman kao pripadnik jugoslavenskoga partizanskog pokreta

profesionalnih *narikača* za Jugoslavijom i jugoslavenstvom.

Klasičan primjer takvih je Mate Meštrović, omanji sin velikoga hrvatskog (dakako, i jugoslavenskoga ili, štoviše: jugoslavenskog prije svega!) kipara Ivana Meštrovića. Tako Meštrović, kao posljednji predsjednik emigrantskoga (drugoga) Hrvatskoga narodnog vijeća (HNV), u svojim memoarskim zapisima (*U vrtlogu hrvatske politike. Kazivanje Peri Zlataru*, Golden marketing, Zagreb, 2003.), također u biti prihvata tu Hudelistovu *norvalsku tezu*, nadograđujući je i tezom o očevidnoj Tuđmanovoj nagodbi s komunističkim vrhom u Hrvatskoj: oni će njemu prepustiti vlast, a on će ih poštovati progona i narodnog revolta, rehabilitirati ih te im omogućiti da i dalje diskretno participiraju u vlasti.

Ne bi, napose iz kasnije perspektive, bar drugi dio te (uostalom, ne sasvim originalne, nego od 1990. do danas bezbroj puta varirane) Meštrovićeve spekulacije valjalo olako odbaciti. Iz posljedica bi se moralno moći zaključivati i o uzrocima. Nije Tuđman među najmanje zaslužnima za preživljavanje Saveza komunista Hrvatske (pod novim imenom) nakon 1990. godine, nego je među ključnim tvorcima bipolarne hrvatske političke scene, sa svim tužnim posljedicama koje ta bipolarnost nosi. Ali, nipošto pritom ne bi trebalo previdjeti da je ta Meštrovićevo ocjena u izravnom proturječju s njegovim

priznanjem da je njemu dolazak u Hrvatsku između dva izborna kruga 1990. omogućio baš taj komunistički vrh u Hrvatskoj, koji je time, bez ikakve sumnje, želio oslabiti Tuđmana i ojačati suparničku Koaliciju narodnog sporazuma (KNS).

Pojam hrvatske političke emigracije i u to je doba (1990.) u domovini imao mističnu snagu. Hrvati u domovini većinom nisu imali jasnu predodžbu o njezinim ograničenim gospodarskim mogućnostima, a uvelike su pretjerivali i glede njezina kulturnog potencijala i političkog utjecaja, pa ne bi bilo nikakvo čudo da je simboličko stavljanje HNV-a na stranu Koalicije (što zapravo nije bilo opredjeljivanje nijednoga tijela HNV-a, nego tek Meštrovićevo «demokratska» zloupotreba predsjedničkog položaja, motivirana kako možebitnim sugestijama, tako i njegovim uvjerenjem da se kladi na pobjedičko *grlo!*), na prvim slobodnim izborima dovelo i do drugačijih rezultata. Ta, oko Tuđmana se okupila svita ocvalih oznaša i anonimusa koji se rasipaju bučnim krilatcama, dok se Koalicija – protkana nizom karizmatičnih osoba iz doba Hrvatskog proljeća – doimala kao otmjeno, odmjerno društvo koje *zna što radi*. U Koaliciji su se našli oni kojima tehnologija vlasti nije bila nepoznanica, ali i nacionalistički idealisti; bilo je u njoj političkih uznika i uglednih disidenata, ali i miljenika režima i pojedinaca za koje se vjerovalo da imaju solidne veze u inozemstvu. Bilo je svega,

osim vodstva, dinamizma, hrabrosti i odlučnosti. Izborni će rezultati pokazati da su i tada, kao toliko puta tijekom povijesti, šutnja i ustezanje pogrešno proglašeni mudrošću. Jer, nije se radilo o mudrosti, nego o kukavičluku, ideološkoj raznorodnosti Koalicije i nedostatku jasnoga i odlučnog vodstva.

No, u vrijeme kad je Meštrović dao potporu Koaliciji, to su mogli shvatiti samo rijetki dalekovidni promatrači. U te Meštrović, po svemu sudeći, nije spadao. Ali i takvome mu je bilo jasno kako mu raspadajući komunistički režim širom otvara vrata sa samo jednim ciljem: da podupre Koaliciju. Zato je teško shvatljivo da mu kasnije, dok kritizira Tuđmana, ne pada na pamet upitati se, kako to da taj komunistički vrh radi u korist vlastite štete: uspješno se pogađa s Tuđmanom, pa onda toga istog Tuđmana potkapa i ruši uz pomoć Meštrovića, koji se već prethodno u inozemstvu javno izjasnio u prilog KNS-a? Ne znači li to, u najmanju ruku, da se komunističko vodstvo hoće osigurati na obje strane, da traži saveznike i kod Tuđmana i kod Koalicije i da, ako ništa drugo, želi sprječiti da se nasuprot partiji

U Beogradu 1945. s bratom Ivicom, kapetanom Jugoslavenske armije

treba pobijediti, ali ju pritom ne valja *samljeti* i gurnuti u ropotarnicu povijesti, jer ju zbog odnosa snaga u Jugoslaviji i zbog nepovjerenja svijeta, ne valja preko noći pretvoriti u političkog mrtvaca i tako izazvati protivnike (Beograd i JNA) da upotrijebe silu?

Dok će možda zauvijek neriješenim ostati pitanje, tko se kime poslužio: jugoslavenski komunisti hrvatskim nacionalistima (u težnji da očuvaju stvarni utjecaj u društvu) ili hrvatski nacionalisti jugoslavenskim komunistima (u nastojanju da nominalno preuzmu vlast i stvore bar formalno samostalnu državu), meštrovićevskoj logici ipak ne će postati *sumnji-vim* zaključak o Tuđmanovo faustovskoj pogodbi s Kockicom na zagrebačkom Prijislju (tada zapravo još Šetalisti Karla Marxa), baš kao što Meštrović ne vidi nikakvo protuslovje u žustrome otklanjanju svih optužaba da je bio pouzdanik američke obavještajne službe, dok se istodobno, na stranicama istih memoarskih zapisa, dići kako su mu «visoko pozicionirani krugovi u Washingtonu» priličan broj godina povjeravali kojekakve tajne i informirali ga o procjenama i planovima američke politike. Drugim riječima, poput Darka Hudelista, tako nam je i taj kasniji veleposlanik Tuđmanove Hrvatske u Bugarskoj, iz naizgled autoritativne pozicije sina velikog kipara i predsjednika Hrvatskoga narodnog vijeća, ponudio umiljatu potvrdu Hudelistovih projekcija, servirajući sliku po kojoj je Franjo Tuđman čak i nakon fizičke smrti tek osoba

kojoj treba pristupiti s krajnjim oprezom, dok su «visoko pozicionirani krugovi u Washingtonu» još početkom XXI. stoljeća paradigm altruizma i moralne uspravnosti.

A bilo bi pravo čudo da na te i slične napadaje na Tuđmana, nadahnute ideološkom mržnjom, osobnim animozitetima i neispunjениm ambicijama, nije došao odgovor. U jednom je dijelu on bio civilizirana i odmjerena replika nekih njegovih suradnika koji znaju da, braneći Tuđmana, brane i sebe. Iako time slabe snagu vlastite argumentacije, svakako zasluzuju više i razumijevanja i poštovanja od onih drugih predsjednikovih suradnika, koji su se odmah («Kralj je mrtav, živio kralj!») pridružili protivnoj struci, napadačima, razgoličujući time vlastiti karakter i pokazujući zorno, koliko je kod njihova ranijeg poslodavca bilo djelotvorno laskanje, kad je i takve stavio *sebi zdesna*, samo ako su znali biti servilni na pravi način. No, na napadaje na prvog predsjednika puno bučnije je odgovorila svita njegovih nekritičnih obožavatelja, kojima su imponirale kojekakve političke, pa i mentalne eskapade prvog predsjednika, od one da je već u doba atentata na Radića shvaćao svu dubinu i složenost hrvatskog pitanja, do one da je rogobatna i tvorbeno uglavnom uškoljena *ucinkovitost* vrhunac hrvatske rječotvorbe, pa čak i više od toga, jedan od dokaza *pravoga hrvatstva*. U sve se Tuđman u nekim fazama svoga predsjednikovanja pačao, u svemu se htio pokazati najspasobnijim, i uvjek je uza se imao čitavu pukovniju pripuza i laskavaca koji su pred predsjednikove moralne i intelektualne posrtaje prosipali ružine latice.

Da je Tuđman velika povjesna osoba vidi se, dakle, ne samo po tome što ga napada kohorta mrzitelja, nego i po tome što ga brani svita do fanatizma odanih mu obožavatelja, upravo vjernika.

Intelektualnu su kulminaciju potonji dosegli posljednjih godina, kad je nakon 3. siječnja 2000. krenula navala opće osude svih postignuća Tuđmanova doba – uključujući sustavno obezvrijedivanje i samog nastanka samostalne države – pa su započeli promoviranjem tzv. *tuđmanizma* kao nove političke ideologije koja bi u nekim interpretacijama (poput one iz pera dosljedno nedosljednoga nekadašnjeg partijskog ideologa Zdravka Tomca, ogorčenog što ga je Partija maknula da napravi mjesto *mladim lavovima*) trebala sublimirati hrvatstvo kao takvo.

(nastavit će se)

The book cover features a black and white portrait of Darko Hudelist, an older man with glasses and a suit. Above the portrait is the word 'PROFIL'. Below the portrait, the title 'Darko Hudelist TUĐMAN BIOGRAFIJA' is printed in large, bold, serif capital letters. At the bottom, it says 'Pamflet koji je doživio veliki publicitet'.

«demokratskih promjena» nađe kompaktan nacionalistički blok, slijedom čega u odnosima prema sve snažnijim hrvatskim oporbenim strankama pokušava primjeniti udžbenički britanski model *ravnoteže sile*? I ako je tako, po čemu je vodstvo KNS-a nevinije od Tuđmana, kad i jedni i drugi polaze od toga da Partiju

U SPOMEN DRAŽENU TAPŠANJIJU

Dne 18. veljače 2012. umro je Dražen Tapšanji, rođen 29. studenoga 1931. u Seoni kod Našica od otca Stjepana i majke Ane rođ. Čutek, vitežki bojovnik za Hrvatsku Državu, za Dom, za HRB – Hrvatsko Revolucionarno Bratstvo, za SUS – Samostalnu Uskočku Satniju Hrvatske vojske i za HOR – Hrvatski Obranbeni Red.

Do smrti tih i samoprijevoran junački je nosio svoj mučenički križ, nadahnut pozivom Isusa Krista: „Čovječe, primi svoj križ! Ako ga prihvatiš, pomoći će ti. Ako ga odbiješ, slomit ćeš se pod njim.“ Križem označen i uzvišen za Božju milost u rajske vječnosti – Dražen se nikada nije slomio.

Spomen-besjeda za Dražena Tapšanjija dne 21. veljače 2012. na groblju Jamadol u Karlovcu

Piše:

Branimir PETENER

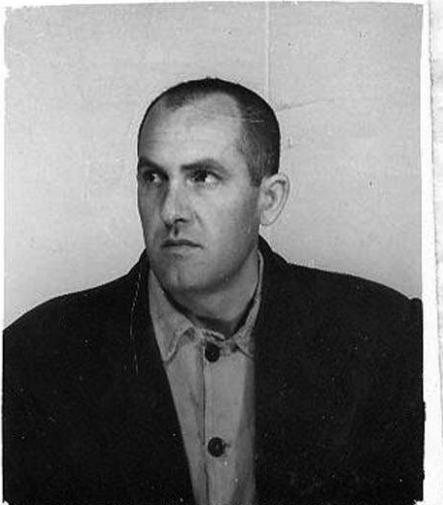
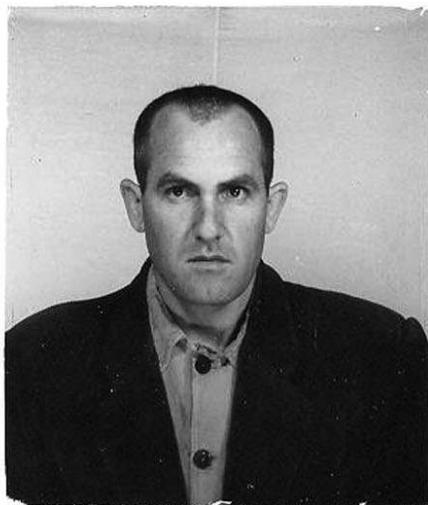
HRB-ovci – devetnaest Bugojanskih viteza. Uz inu braću HRB-a bijaše nam i Dražen uzorom: vidjesmo, kako skroman, tih i samoprijevoran Hrvat sebe daje za Dom.

A u starogradiškome logoru vidjesmo te upoznasmo i branitelje Nezavisne Države Hrvatske, vojnike NDH! Do tada, naime, ne znadosmo, da još ima hrvatskih vojnika u jugo-logorima. Bili su to ostaci ostatka Hrvatskih Oružanih Snaga, niti jedan posto preživjelih od stotina tisuća zvijerski pobijenih vojnika hrvatskih god. 1945., nakon rata. Te smo zaslužnjene vojnike NDH zvali ratnjacima. Srbokomunizam

desetorice redovnika, koji smo 1992. u Rieci uzpostavili HOR – Hrvatski Obranbeni Red! Dražene, uzore našega Reda!

A ipak, suočeni s mučeničtvom poput Draženova, s tragedijom pobijena hrvatskoga naroda i njegove sve Vojske, s vječnim robstvom ratnjaka, vitežkoga Bratstva te inih za Dom bojovnika, pitaju se dobri ljudi, ima li smisla takva i tolika muka. Ima li smisla žrtva, osobito nepoznata, nepriznata i nenagrađena? Koji je smisao i Tvoje žrtve, Dražene, i može li ga uobće biti?

Ima smisla i svrhe, itekako, uči nas naše hrvatsko narodništvo ili nacionalizam, Dražene! Svaka žrtva, a osobito neznana, nepriznata i nenagrađena, množi ukupno Dobro našega zajedničkoga bića – hrvatskoga naroda na vječnome putu kroz poviest prema Božjemu veličanstvu. U tak-

Dražen Tapšanji po dolasku u starogradišku kaznionicu

Častni skupe! Spomenimo se s poštovanjem i zahvalnošću Dražena Tapšanjija pri njegovu odlazku s ovoga Svieta u Vječnost. Imali smo čast, kada smo u mladosti, od god. 1965. do 1971. robovali u Staroj Gradiškoj, u tome srbokomunističkom logoru upoznati Dražena, junaka HRB-a, Hrvatskoga Revolucionarnoga Bratstva, i još osmoricu vitežkih mučenika, bojovnika HRB-a, koji sebe dade na djelu za Dom. S braćom HRB-a Dražen je robovao od 1963. do 1976., Jozo Oblak do 1977. (Jozu nakon izlazka iz logora ubiše udbaši), a Ilija Tolić do 1985., jer mu povrh četrnaest dosudiše još osam godina robstva, kada 1972. zablistaše novi

ih je zapravo mučio vječnim sužanjstvom, da se četničko-komunistička logorska straža naslađuje umiranjem hrvatskim, sve dok bude Jugoslavije. A nama, tadašnjoj mladeži, sužnji ratnjaci, Dražen i braća mu HRB-a te inji za Dom bojovnici – postadoše vječnim uzorom!

Dražene, i nakon robovanja nastavio si davati sebe za Dom! Tako si nam se mlađima u Hrvatskom obranbeno-osloboditeljskom ili Domovinskom ratu pridružio kao dragovoljac-branitelj, i to premda polusleip, u Samostalnu uskočku satniju HV-a! Opet si bio spremjan za Dom, uskok s nama uskocima HV-a u obrani Domovine. Povrh toga, Dražene, jedan si od nas

vu vječnu životu zajedničkoga bića mi narodnici postižemo i svoju osobnu vječnost, svrhu i smisao. Nema li žrtve, ne raste Dobro, pa umire zajedničko biće! Poput obitelji, u poviestnim olujama nestaju i narodi, ako u njima ne preteže ukupno Dobro! A hrvatski narod obstaje snagom Dobra unatoč dvostrukim poviestnim olujama – nasrtajima susjednih država i najezdama sveg Iztoča na Hrvatsku preko vječne iztočno-zapadne granice Drine. Taj Iztok i sada pokušava prodrijeti prema Jadranu, ali će Hrvatsku naviek izbavljati novi branitelji, spremni poput Dražena sebe dati, da obstane Dom!

Stoga Ti se nad grobom zavjetujemo, Dražene, da ćemo nastaviti Tvoje samopričajno djelo za Dom, za obranu hrvatske gospodarstvene, sigurnostne i duhovne nezavisnosti, za postignuće cjelovite slobode u naravnoj i poviestnoj Hrvatskoj, za uzpostavu pravog i pravednoga poredka izvan zabluda i zločinstava komunizma i kapitalizma te za rast novih naraštaja hrvatskih u narodničkoj

sviesti, koja nas uči, da ćemo slobodu, pa i život zaslужeno izgubiti, ako nam usahne spremnost na samopričajno djelo za Dom i za obće Dobro! Na takvu je putu naš Zdrug, naš HOR!

Starogradiška je logorska uprava i straža, kao i sva jugokomunističko-udbaška vlast, nametala zajedničke obtužne nazivnike i ratnjacima i nama nakonratnim političkim uznicima. Nazivali su nas ban-

dom ustaškom i terorističkom, zločinac-kom sljedbom Desetoga travnja. Zato u Staroj Gradiškoj nastadoše naši stihovi o tome Danu hrvatskog Uzkrsa. Izvornik je prvi put objavljen 1992. u knjizi *Ustaše – spomen i baština*. Taj izvornik HOR uskladeno primjenjuje u spomen-besjedama pri odlazku Hrvata mučenika u Vječnost. Pa izpratimo tako i našega Dražena Tapšanija! •

Dražen Tapšanji – Deseti travnja – U spomen

Uzorit u vječnosti, Domovine sine!
Bezsmrtniče među bezsmrtnima!
Za Dom s Tobom jesmo,
premda i nas lažju sveudilj gone.
Stoga bdij u vječnosti za Bratstvo i Red,
za mir i slobodu hrvatske grude,
da spremnosti Tvoje u nas naviek bude!

Pokorio se nisi, a ne ćemo ni mi,
slomu ni tisuća, ni stoljeća, ni proljeća,
ni bez pokajictva predvodničtva,
ni za kakvu moć, ni za kakva zlata,
spremni viek za Dom Hrvata
poput uzornika, Tebe, Domovine sine!

A ipak, tko za Dom plemenit stojiš?
Ima li slova za vitežko djelo Tvoje?
Za Tvoju samopričajnu divotu?
Ima li za zatornike Svetla Tvojega,
što sebi sami praštaju,
zlorabeći pomirbu da i dalje ne priznaju,
krivotvoreći poviest i svoja zla u odličja
i spomen Tvoj u obtužbu?

Takvima suprot izvrstnik jesi,
miljenik Božji, mučenik častni,
glas nezavisnosti naše, našega Dana,
što naviek od mrtvih ustaje!

I ne bi Dom uzksruo bez muke Tvoje!
I Svet bi cio zaludan bio,
a Hrvata poviest prebolna divna,
svi juriši, muke, svi dani životi –
tek potvrda tami tuđinskoj vječnoj.
I ne bi Smisla bilo bez vječnosti Tvoje!

Kliknu i Tvoje Bratstvo tada:
Ustani, roblje, i vječno ustaj!
Okove kidaj na duši krotkoj
i prkos svima, što robom te čine,
a tuđe, gdje roblju smrtima prieti,
neka na strahu zbačenu mine!
Ustani, roblje, i vječno ustaj,
pobedi strah, da živi Dom,
uzksruo, umro, da uzksne opet
na uzoru vječnu, na izvoru svega,
na Putu našem Uzksnom!

I ne bi Svrhe bilo bez Tvojega Puta!
Ničega bilo ne bi do roblja pokornoga,
stada niema vrhu zalud-groblja.
Na Putu si plamen groblja hrvatskoga,
mučeničtva ustalih, kakva nema Svet,
dok nakot u strahu i zavisti bjesni
zbog Bratstva i Reda nedokučiva,
gdje ustali mrtvi opet su živi,
gdje život na smrti ustalih jest
bez okova pustih, jer plašljivih života.
I čast nam je biti s Tobom u Bratstvu,
u Zdrugu života i smrti za Dom!

I ne bi Sreće bilo bez vječnosti Tvoje!
Bili bismo muk bez poruke Tvoje!
Stoljetni bi odpor jednak hinbi bio,
bili bismo Zapad, bili bismo Iznok,
bili bismo glib u glibu tuđemu,
a ne roblje Svetu nadmoćno,
od kleta Svieta prokleti,
u jedinoga Boga jedino!
I ne bi Dom uzksruo bez muke Tvoje!

A Boga i Hrvatsku kleveće zao Svet
pa Tebe i svu djecu Dana Uzksnoga
rojem zove paklenim
bojeći se ustale vječne Hrvatske
i Dana Tvojega – Travnja Desetoga,
što naviek od mrtvih ustaje.

Ma zao Svet i u nas legla svija
nečastive mržnje proti Danu Tvojemu,
naume hude ne bi li skrio
i gados tuđu podmetnuo nama
pa Uzksni Dan prognao u Noć,
jasan je zor: Ime bi jadno hrvatsko bilo
bez junaka Tvojeg i našega Dana,
Dana Uzksnoga – Travnja Desetoga!

I ne bi nas bilo bez Travnja Desetoga,
bez muke Tvoje i Dana Uzksnoga!
I blista Dan u tami našega doba,
da mu djeca spremna mirne smrti nađu
i živate vječne za svu djecu Dana,
što naviek od mrtvih ustaje.
I ne bi Dana bilo bez Boga jedinoga,
ni Bratstva, ni Reda, za Dom što stoe,
i ne bi Dom uzksruo bez djece takve svoje!

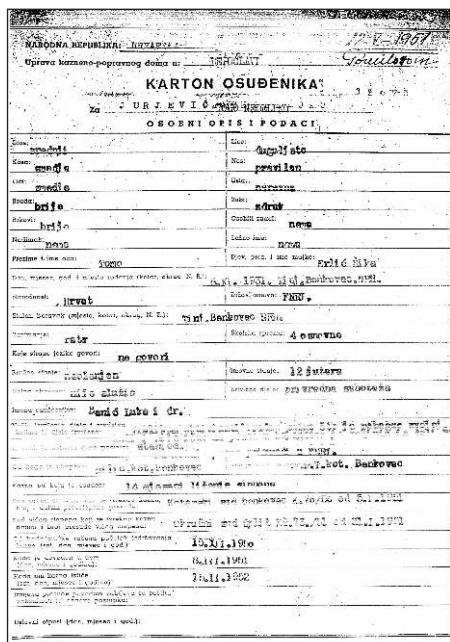
**Brate među bezsmrtnima, združite svoj Zdrug,
pa bdijte vječno nad Hrvatskom i nad nama, kada vam se djelom za Dom pridružujemo!**

Za HOR - Hrvatski Obranbeni Red

Branimir Petener

PROTIV DOBROVOLJNE RADNE AKCIJE: U SPOMEN NA NEDILJKA JURJEVIĆA

Jugoslavenske komunističke vlasti od početka svog vladanja služile su se tzv. *dobrovoljnim radnim akcijama* u izgradnji, kako su to lijepo sročili, *novog socijalističkog društva ravnopravnih naroda i narodnosti*. Služile su se, i to masovno i dugotrajno, i prisilnim radom hrvatskih i drugih vojnih zarobljenika i uznika, ali ta

Osuđenički karton pok. Nediljka Jurjevića

tragedija još nije predočena široj javnosti, a posebno mlađim naraštajima. Koliko su *dobrovoljne radne akcije*, ovisno na kojem području, uistinu bile dragovoljne jedna je stvar, a druga je kako su prolazile osobe koje su odbile sudjelovati i na taj način izravno ili neizravno poduprijeti režim, a uz to imale nekoga u obitelji koji je poginuo na hrvatskoj strani ili robijao kao neprijatelj novoga krvavog režima.

Pretežno mladi ljudi morali su sve ostavljati, rad na zemlji, usjeve, stoku, trud kojim su se borili za puko preživljavanje sebe i svoje obitelji, te se staviti na raspolaganje vlastima u gradevinskim i drugim radovima. A zemlja i stoka ni tada nisu trpjela zapuštanja i dugotrajna odgađanja, pa makar to od njih tražila genijalna politika komunističke državne privrede, licencirane u SSSR-u.

Jedan mještanin Tinja, staroga hrvatskog sela nedaleko Biograda i Benkovca, ne samo da nije prihvatio šutke služiti jugokomunističkim vlastima već je djelovao na

Piše:

Bruno ZORIĆ, prof.

skupinu od desetak radnika da izbjegnu radnu akciju koju je organiziralo Povjereništvo rada Narodnog odbora Kotara Benkovac. **Nediljko Jurjević**, sin Tome, rođ. 6. studenoga 1931., nije mogao proći bez kazne. Presudom Kotarskog suda u Benkovcu od 5. siječnja 1951., posl. br. K 70/50-12, osuđen je na 1 godinu i 2 mjeseca zatvora, na isplatu znatnijeg novčanog iznosa Povjereništvu rada i isplatu troškova kaznenog postupka. Na kraju je izdržao 4 mjeseca i 27 dana zatvora.

Jurjevića je sud proglašio vodom u „privrednoj sabotaži počinjenoj iz mržnje prema privredi u FNRJ“, pozivajući se na svjedočenja nekih od suoptuženih. Njihove je žalbe drugostupanjski sud prihvatio, jer je utvrđeno da – osim što su sami pobegli od radne akcije – oni nisu druge osobe poticali na sličan postupak. Jurjevićevo djelo tretiralo se kao politički zločin uperen protiv Jugoslavije, što je vidljivo iz drugostupanske presude i rješenja Okružnog suda u Splitu (od 31. siječnja 1951.). „Takovo djelovanje, pak, koje ima za posljedicu ometanje aktivizacije radne snage, kao što je to, s obzirom na istaknuto, u konkretnom slučaju, pretstavlja očito ugrožavanje državne privredne politike.“ Također, uočen je i jasno izražen stupanj

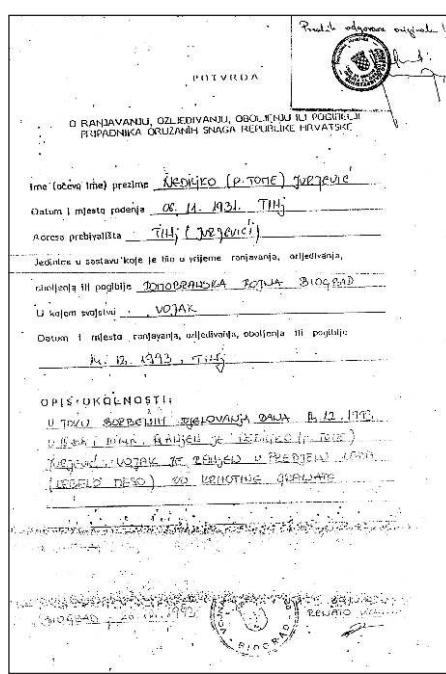
opasnosti samog djelovanja, kao i počinitelja, a sasvim sigurno željelo se pokazati kako prolaze pojedinci koji samostalno odlučuju i time potiču svoju okolinu na logično razmišljanje.

Nakon pritvora Jurjević je robijao u zatvoru u Lepoglavi. Bila je to godina 1951. i osim teških i mučnih sjećanja kakva imaju i drugi uznici koji su završili u tom zloglasnom kazamatu, prisjeća se i nadbiskupa Alojzija Stepinca. On mu je do dana danasnjeg ostao u sjećanju kao častan čovjek za kojeg može reći samo riječi hvale.

Prošle su godine, malo pomalo pao je i komunizam... Umjesto mira i traženog napretka, hrvatskom narodu spremalo se novo zlo, pa tako i na biogradskom i benkovačkom području. Iako već u starijoj dobi, Nediljko Jurjević u sudbonosnim trenutcima odazvao se zovu Domovine te je sudjelovao u obrani od srpske agresije. Hrvatski vojnik bio je od početka do kraja rata, a 1993. godine zadobio je teže ranjavanje tijekom borbenih djelovanja. Zbog svojih ratnih doprinosa odlikovan je spomenicom Domovinskog rata, kao i medaljom „Oluja“ za sudjelovanje u najslavnijoj vojno-redarstvenoj operaciji novih hrvatskih oružanih snaga. U trenutku ispisivanja ovih redaka, čiji je glavni lik jedan hrvatski rodoljub i svjedok vremena, od obitelji smo doznali žalosnu vijest: 29. ožujka u večernjim satima Nediljko je preminuo u bolnici, gdje se nalazio na liječenju zbog teške bolesti s kojom se borio dugo vremena. Neka i njegova žrtva i hrabrost ne budu zaboravljene!

*

Dodatak: U subotu, 31. siječnja o. g. u Tinju, selu između Biograda i Benkovca, svečano je uz dužne civilne i vojne počasti pokopan hrvatski sin Nediljko Jurjević sin Tome, rođen 6. studenoga 1931. godine. Mnoštvo mještana, prijatelja, rodbine iz raznih krajeva, pripadnika Hrvatske vojske i Hrvatskog društva političkih zatvorenika sudjelovalo je uz svetu misu, počasne plotune, ispraćaju ovog velikog sina hrvatskoga naroda, koji je živio i umro dostojanstveno za svoj rod i svoj hrvatski dom. «Kroacijo, iz srca te ljubim», opprostili smo se od našeg Nediljka, koji nam je za života pokazao i učio nas kako treba živjeti za svoj narod i hrvatsku Domovinu. Neka mu je laka hrvatska gruda!•

Jurjević je ranjen u Domovinskom ratu

U SPOMEN

JOSIP PRUGOVEČKI

(1940. - 2012.)

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

NEDILJKO JURJEVIĆ

Roden 6. studenoga 1931. u Tinju, preminuo 29. ožujka 2012. Presudom Kotarskog suda u Benkovcu, 1951. osuđen na 1 godinu i 2 mjeseca zatvora. Robijao u zatvoru u Lepoglavi.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zadar

U SPOMEN

LJUBICA MASLAĆ rod. RAGUŽ

(1919. - 2012.)

Laka joj bila hrvatska zemlja!

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od sredine ožujka do sredine travnja 2012., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjesečnika nesobično pomogli:

Ivan	Račić	Zagreb	50,00
Đurđica	Ruklijić	Varaždin	150,00
u k u p n o			200,00 kn

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA (Zagreb, Vojnovičeva 15)

POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svi broevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	50 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svi broevi časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svi broevi časopisa (130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (staro izdanje) - 1 CD	30 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002.- svi broevi časopisa (1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60 kn
Ivo BELOKOSIĆ: Svečenik matični broj St. Grad. 2019, HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80 kn
Kaja PEREKOVIĆ: Naše robijanje, RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150 kn
Skupina autora: Hrvatske žene u okovima i pjesmi, Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80 kn
Bruno ZORIĆ: Svjetlo i sjene (pjesme), HDPZ Podružnica Zadar, 2000.	40 kn
Slavko MILETIĆ: Za dostojanstvo i slobodu, HDPZ Mostar, 2006.	80 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji, Izd. HDPZ - Podruž. Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraču, Izd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50 kn
Mijo JURIĆ: Osamnaesto proljeće (Uspomene na godine tamnovanja), HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini, prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata na području župa Dobretići, Jajce, Koričani, Ključ, Liskovica, Podmilače i Varcar Vakuf – Mrkonjić Grad, prir. Ivo Tubanović, Stipo Pilić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crmoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: Križni put dugačak pet godina 1945. – 1950. (Svjedočenje o vremenu), HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40 kn
Slavko RADIČEVIĆ: Tri zla dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske, Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podružnica Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Lepoglava, mučilište i gubilište hrv. političkih osuđenika, drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100 kn
Mato LUKAČEVIĆ: "Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti", Matica Hrvatska - Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 408 str.	100 kn
Damir BOROVČAK: "GVOZDANSKO, Hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora", Zagreb 2012.	120 kn

IN DIESER AUSGABE

Durch deutsche Bombardierung Belgrads verbreitete sich der Zweite Weltkrieg auf dem Gebiet des ehemaligen Königreichs Jugoslawien am 6. April 1941. Der Zusammenbruch von Jugoslawien nutzten die Kroaten als Gelegenheit ihre fernen Ziele zu verwirklichen. Deshalb kam im Laufe der ersten Hälfte des April 1941 an mehreren Stellen zur Ausrufung der kroatischen Staatlicher Unabhängigkeit. Die zentrale Proklamation fand in der kroatischen Hauptstadt Zagreb, am 10. April 1941. Aber noch vor diesem Tag fanden Massaker an den Kroaten statt die von Teilen der serbischen Minderheit in Kroatien und in einigen Einheiten der jugoslawischen Armee begangen wurden. Nach den Namentlichen Listen, während des Aprilkrieges (06.-17. April 1941.) wurden mehr als 300 Kroaten, überwiegend unbewaffnete Zivilisten, getötet. Eines dieser Massaker fand in dem Dorf Donji Mosti in der Nähe von Bjelovar gerade am 10. April statt. Dort brachte ein Regiment der jugoslawischen Armee 11 kroatische Zivilisten um. Ein Gedenken an diese Opfer bringt in unserer Zeitschrift **Damir Borovčak**. In diesen Tagen wurden in dem Gebiet von Bjelovar insgesamt mindestens 33 Kroaten getötet. Auf dieses Verbrechen wird in Kürze die Rache erfolgen: 10 Tage später in der Bjelovar Gegend wurden einige Dutzende Serben getötet. Damit begann die Spirale von Verbrechen, die mit serbischer Verfolgung von Kroaten 1918.-1941 an-

gefangen hat und durch das serbische Verbrechen in dem Aprilkrieg intensiviert, setzte sich in noch blutigere Form fort.

das Verständnis der Technologie des jugoslawischen kommunistischen Regimes.

*

Die Historiker aus dem Kroatischen Institut für Geschichte, **Dr.sc. Vladimir Geiger** und **Dr.sc. Suzana Leček**, bereiten Dokumente von dem Nachkriegsverhör des **Živan Kuveždić** aus Ilača in Srijem (östliches Kroatien). Kuveždić war ein Bauer und ein Anhänger der Kroatischen Bauernpartei, der wichtigsten und größten kroatischen politischen Parteien zwischen den zwei Weltkriegen. Unmittelbar nach der Ausrufung des Unabhängigen Staates Kroatien trat er der Ustaša-Bewegung bei und wurde ein Minister in der Regierung. Im Mai 1945 zieht sich Kuveždić in den Kolonnen von Hunderttausenden kroatischen Zivilisten und Soldaten nach Westen zurück und endet in die britische Gefangenschaft. Von dort wird er den jugoslawischen Behörden ausgeliefert, in einem politischen Prozess zum Tode verurteilt und hingerichtet. Den jugoslawischen Behörden gab er Erklärungen ab, in deren er die Lage in den Flüchtlingslagern beschreibt. Obwohl Kuveždić in diesen Aussagen versucht seinen Kopf zu retten und ohne irgendwelche Beweise einige Landsleute beschuldigt und aufdeckt, seine Notizen sind nützlich zum Verständnis der psychologischen Zustand der kroatischen Flüchtlinge aus jener Zeit aber auch für

Über die aktuelle Situation in Kroatien schreiben **Ljubomir Josip Brdar** und **Don Miljenko Babaić**. Der letztere beschreibt die jüngste Initiative der ehemaligen jugoslawischen und kommunistischen Elite, die Schirmherrschaft des kroatischen Parlaments zum Gedenken an den Bleiburgopfer abzuschaffen versucht. In diesem südösterreichischen Stadt findet, nämlich, traditionell im Mai eines jeden Jahres, eine Kommemoration statt mit der an die Auslieferung von fast einer halben Million kroatischen Flüchtlingen an die jugoslawischen Behörden, in Mai 1945, erinnert wird. Eine große Anzahl von Ausgelieferten wurde bald ohne Gnade getötet. Obwohl ein Großteil der kroatischen Öffentlichkeit denkt, dass die Initiative tatsächlich in der Funktion der Ablenkung von Aufmerksamkeit von den gravierenden Wirtschaftsproblemen ist, stimmen die meisten dazu, dass damit eine weitere Traumatisierung der kroatischen Gesellschaft stattfindet und werden die ideologische Spaltungen und Animositäten unnötig verstärkt. Die gleichen Reste der jugoslawischen kommunistischen Kreise wehren sich gleichzeitig vehement gegen jede Verurteilung der kommunistischen Ideologie und Entfernen von Symbolen des Kommunismus von dem öffentlichen Bereich. •

Senj um 1950.

IN THIS ISSUE

The World War II spread over the former Kingdom of Yugoslavia on 6th April 1941 with German bombardment of Belgrade. Croats saw an opportunity in the fall of the Yugoslav state to realise their centuries-long aim. Therefore, in the first half of April 1941, Croatian independence was proclaimed in several places. The central proclamation of state independence took place in Croatia's capital Zagreb on 10th April 1941. However, before that event, the slaughter of Croats had started, with parts of Serb minority in Croatia and some units of the Yugoslav army participating. According to the names listed, more than three hundred Croats were killed during the April War (6th-17th April 1941); most of them were unarmed civilians. One such slaughter took place in the village of Donji Mosti near Bjelovar on 10 April. On that day a Yugoslav army regiment killed Croat 11 civilians. **Damir Borovčak** writes about the commemoration to those victims. During those days at least 33 Croats were killed in the Bjelovar area. Soon followed revenge; some ten days later several dozen Serbs were killed in the area around Bjelovar. With that event, the spiral of crimes, which started with the persecution of Croats in 1918-1941 and intensified

with the Greater Serbian crimes in the 1941 April War, continued in an even more murderous form.

period, but also for the understanding of the methods used by the Yugoslav communist regime.

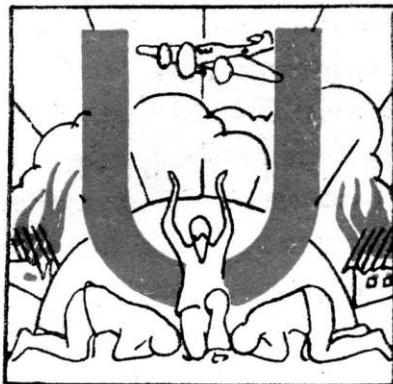
*

Historians from the Croatian Institute of History **Vladimir Geiger, Ph. D.** and **Suzana Leček, Ph.D.**, are preparing documents from the post-war interrogation of **Živan Kuveždić** from Ilača in Srijem (Eastern Croatia). Kuveždić was a farmer, a sympathiser of Croatian Peasant Party, the central and the largest Croatian political party between the two world wars. Immediately after the proclamation of the Independent State of Croatia, he joined the Ustasha movement and soon became a government minister. In May 1945, Kuveždić withdrew westwards in a column of several hundred thousand Croat civilians and soldiers, and ended up in British captivity. He was then extradited to Yugoslav authorities, sentenced to death in a political trial and executed. He testified to the Yugoslav authorities about the situation in refugee camps. Kuveždić tried to save his life with the testimony, by telling on and accusing some of his co-nationals without evidence; nevertheless his notes are useful for the understanding of the state of mind of Croat refugees in that

Josip Ljubomir Brdar and **father Miljenko Babaić** write about the current situation in Croatia; the latter about the latest initiative of a part of the former Yugoslav and communist elite to discontinue the Croatian Parliament auspices of the Bleiburg commemoration. Namely, every May, in that town in the southern part of Austria, there is a commemoration of the extradition of almost half a million Croat refugees to the Yugoslav authorities in May 1945. Many of the extradited were killed mercilessly soon after. Although many of the Croatian public believe that the purpose of the initiative is in fact to draw the attention away from the serious economic problems, the majority agrees that it additionally traumatises the Croatian society and makes the unnecessary ideological differences bigger and animosities fiercer. Along with that, the same remains of the Yugoslav communist circles strongly resist any condemnation of the communist ideology and removal of communist symbols from public places.♦

Makarska in the 1950's

koliko je uopće moguće, bili smo otvoreni i iskreni, pa ne moramo uvodnim riječima ništa sugerirati ili podcrtavati, niti se od nečega ogradićati. Ne pridržajemo za sebe monopol ispravnosti, nije kajući drugima zasluge i tu ispravnost. Želimo samo našoj javnosti dati dokumentat o tome, kako misli i na kojim načelima radi hrvatska sveučilišna omladina. Hoćemo pružiti, pa makar i fragmentarni prilog upoznavanju mentaliteta hrvatske sveučilišne omladine, formiranog u teškim vremenima neprikrivene šestosiječanske diktature.

Naš Almanah donosi priloge starijih drugova, koji su sudjelovali u teškom pionirskom radu stvaranja i izgrađivanja novoga mentaliteta, a donosi priloge i mlađih i najmlađih, koji uspješno nastavljaju djelo starijih i požrtvovno ostvaruju i razgrađuju prve zamisli, želje i programe. Jedni i drugi prilozi sačinjavaju skladnu cjelinu, kao što je cijelovito i djelo hrvatske sveučilišne omladine od prvih godina diktature do danas.

Osnovna je značajka ove generacije i njezina rada jako nagašeno opće narodno hrvatsko shvaćanje, oslobođeno preživjelih stranačkih razilaženja i zastranjivanja, i lišeno nezdravih stračarskih strasti i nakana; ona opća integracija svih narodnih snaga i komponenata u oslobođilačkoj borbi hrvatskog naroda i u radu na oživotvorenju naših idea. A cilj oslobođilačke borbe i našega rada je postignuće slobode i državnosti na čitavome našem etničkom i historičkom teritoriju, tako da se u slobodnoj domovini nadu zdrženi svi Hrvati, katolici i muslimani, te da plodove slobode zajedno s braćom iz Trojednice i Bosne i Hercegovine uživaju i istarski, međumurski, šokački i bunjevački Hrvati.

Za tim sada teži naš hrvatski nacionalizam. Mi smo hrvatski nacionalisti, a ne nešto drugo. Zato, po riječima Prvoborca, pobijamo »neprijateljski protivnički manevr, kojim oslobođilačku borbu i borce nastoje okrštavati frankovstvom, fašizmom i drugim imenima, želeći tako kod neupućenih kompromitirati ljude i djela«.

III.K.93/45.

U I M E N A R O D A !

Kotarski sud u Varaždinu po suvu toga suda Dr. Pavao Marinović
i zapisničaru Danici Sekulić u postupku po čl. 28. Zakona o konfiskaciji proti Martinčeviću Josipu iz Varaždina. Nakon prove-
denoga postupka doneo je slijedeći

P R E S U D U

Konfiskacija imovine Martinčeviću Josipu iz Varaždina ne određuje se, jer je dotječu uvjeti iz čl. 28. Zakona o konfiskaciji.

O B R A Z O C U J E N J E .

Gradski Narodni odbor pravni odjel u Varaždinu dopisom od 11.IX.1945. br.7239/45. stavio je predlog savezno sa čl 28. Zakona o konfiskaciji gledje Martinčevića Josipa Varaždin-Radić Basaričekova ul. 1, jer da je isti nestao i da se za njegovu sudbinu ništa nezna. Nakon traženja za nadopunu rečenoga predloga t.j. za pobliže navode po kojima bi se moglo smatrati rečenoga Martinčevića narodnim neprijateljem uslijedio je dopis odjela unutrašnjih poslova grada Varaždina od 14.II.1946. br.1058/46 iz kojega proizlazi, da je rečeni na dan 8.V.1945. uhapšen po organima J.A. te da je isti još nekoliko dana iza toga vidjen ga je upravlja vojničkim automobilom dočim da mu se kasnije zameo trag i da se predmijeva, da je odveden po J.A. pa da se prema tomu o njegovoj sudbini ne može ništa izvestiti. Dalje se navodi da je prije rata bio član H.R.S.a da je za vreme rata vidjen u ustaškom društvu no da nema dokaza da li je bio član ustaškog pokreta, jer da se je navodno družio sa ustašama iz poslovno trgovackih razloga. Jer je bio trgovac zemaljskim plodinama. Kao trgovac zemaljskim plodinama, da je iste za vreme okupacije lifierovao za državu. Pošto i ti podaci nisu bili dostatni zatraženi su daljnji podaci pa je dopisom Upravnog odjela Gradskog NO-a Varaždin od 25.V.1946. br.7488/46 ovaj sud obavješten, da bližih podataka za Martinčevića Josipa ne može se dati nego što su ranije dani. Njegova imovina stavljena je pod privremenu upravu odlukom Okružnog NO-a od 23.V.1945. br.240/45. a za staratelja je postavljen Leskovar Slavko iz Varaždina.

Prema članu 28. Zakona o konfiskaciji sreski narodni odbori dostavljaju sreskom суду popis nepokretne imovine onih ratnih zločinaca i narodnih neprijatelja koji su tokom rata streljani ubijeni, poginuli ili pogegli, a sreski sud bez obzira da li raspolaže sa presudom ili ne izdaće presudu o konfiskaciji cijelokupne imovine rečenoga lica kao ratnog zločinca ili narodnog neprijatelja.

Prema gore navedenom sud nije mogao donijeti i odrediti konfiskaciju prema čl. 28 jer iz službenih podataka nije mogao ustanoviti, da bi rečeni Martinčević Josip bio narodni neprijatelj a suviše nije to mogao učiniti ni iz toga razloga, što se član 28. Zakona o konfiskaciji odnosi na lica koja su nestala odnosno poginula ili streljana u toku rata. Prema podacima gore navedenim Martinčević Josip je uhapšen iza dana oslobođenja dakle nakon svršetka rata. Isti je bio u rukama narodnih vlasti a po tomu mu se nezna daljnja sudbina. Pa se prema tomu na njega nemože protegnuti propis čl 28. Zakona o konfiskaciji već bi za temelj konfiskacije u njegovom slučaju mogla se uzeti samo pravomoćna presuda nadležnoga suda (čl 10 zakona o konfiskaciji).

Prema tomu nije se mogla odrediti konfiskacija nad imovinom gore navedenoga pa je prema tomu ova presuda na zakonu osnovana.

Obavijest: Javni tužioc za kotar Varaždin; Pretsj. Okružnog suda Varaždin; Okružni NO. Odjel za narodnu imovinu; Martinčević Tereža Varaždin-Radić Basaričekova ul. 4 obzirom na parnicu pod P.131/46.

Kotarski sud odjel III.
U Varaždinu dne 8.VI.1946.

Sudac: Dr. Pavao Marinović
Za točan otpakovak: Petar Stefanija

P.131/46